

Laténský depot z Ptení (okr. Prostějov): nová fakta

Latènezeitliches Depot von Ptení (Landkr. Prostějov): neue Fakten

Věnováno památce Miloše Čižmáře

Miloš Hlava

Předloženo redakci v listopadu 2014, upravená verze v lednu 2015

Depot z Ptení, nalezený na podzim 1868 na panství Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt, se stal v minulosti opakovaně předmětem badatelského zájmu. Nově rozpoznané archivní prameny, jež s ním souvisejí, výrazně rozšiřují naše znalosti nejen o jeho složení, ale také o jeho osudech bezprostředně po objevu. Díky nim lze naprosto spolehlivě stanovit kompletní typové spektrum a minimální počet předmětů, jež depot obsahoval. Kvalitní dobové kresby artefaktů umožňují identifikaci části předmětů ze sbírky Národního muzea, jež byly dosud považovány za nezvěstné, a zároveň dávají naději, že někdy v budoucnosti mohou být v některé z muzejních či soukromých sbírek nalezeny rovněž ostatní chybějící artefakty. Depot tvořily výhradně amulety, smysl jeho ukrytí je třeba hledat ve světě ideových/religiózních představ.

pozdní doba laténská – Morava – depot z Ptení – amulety – nález z 19. století

The La Tène hoard from Ptení (Prostějov district): new facts. *Discovered in the domain of Count Moritz Saint Genois d'Anneaucourt in the autumn of 1868, the hoard from Ptení was often the subject of research interest in the past. Newly recognised archive sources related to the hoard significantly expand knowledge of its composition and its fate immediately after the discovery. Thanks to this information, it is possible to accurately establish the complete spectrum of types and the minimum number of artefacts the hoard contained. The good-quality period drawings of the artefacts makes it possible to identify some of the objects, previously thought to be lost, in the collections of the National Museum, while also providing hope that the remaining artefacts from the hoard could be found in other museums or private collections in the future. The meaning of the hoard composed exclusively of amulets is to be found in the realm of ideological/religious ideas.*

Final La Tène period – Moravia – hoard from Ptení – amulets – find from the 19th century

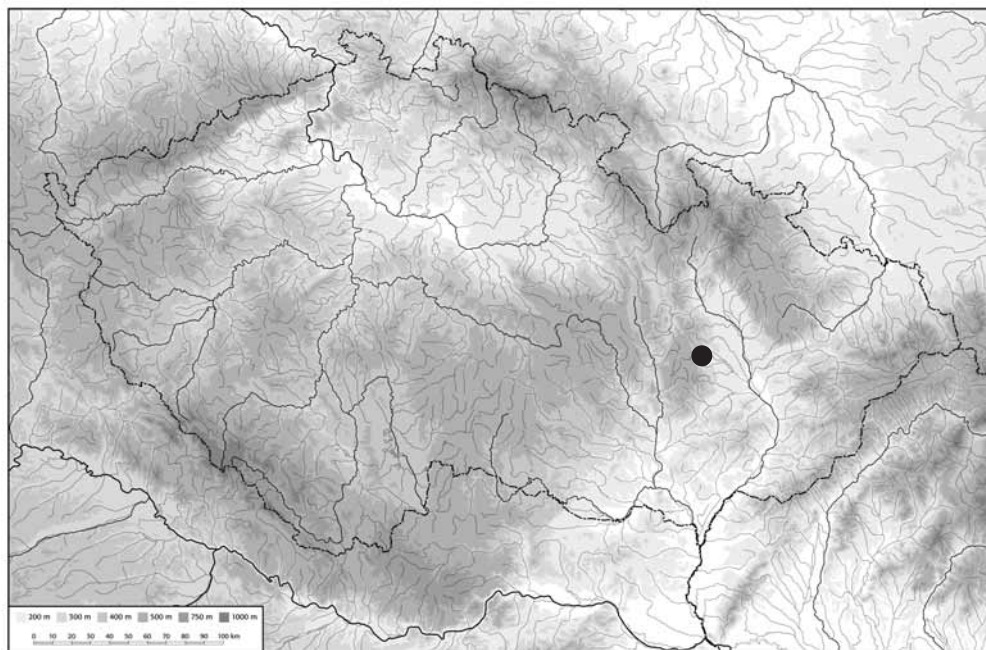
1. Úvod

Osudy významných nálezů z doby, kdy se archeologie teprve pozvolna konstituovala jako samostatný vědní obor schopný přispět k poznání dávné minulosti, bývají často velmi pohnuté. Při jejich objevu hrála obvykle značnou roli pouhá náhoda, na souhře příznivých okolností ale také mnohdy záviselo, zda byly získány pro soukromou či muzejní sbírku, a tím zachráněny před okamžitou zkázou. Ani v takových případech ovšem neměly zdaleka vyhráno a pouze zlomek z nich se dožil dnešních dnů v neztenčené podobě.

Prakticky každá soukromá archeologická sbírka vděčila za svůj vznik a existenci jen jediné osobě – svému tvůrci. A obzvláště po jeho smrti byl osud sbírky takřka vždy nejistý. Ty nejvýznamnější byly nakonec darovány či prodány muzeím, ovšem zde na ně číhaly další nástrahy. Péče o muzejní archeologické sbírky nebyla totiž v řadě případů zrovna ideální. Kromě fyzických ztrát sbírkových předmětů v nich během uplynulých desetiletí docházelo také k (mnohdy totální) redukci informací o nálezových okolnostech a původu jednotlivých artefaktů či celých souborů. Příčiny byly rozmanité. Uvedme jen namátkou převody sbírkových předmětů mezi insti-

tucemi, uskutečňované obzvláště v éře socialistického muzejnictví, a změny v systému evidence sbírek spojené s „přeinventováním“ předmětů, jež během své existence zažilo prakticky každé muzeum s delší historií. Obzvláště starší nálezy z 19. století jsou i z těchto důvodů v současnosti v řadě případů k dispozici pouze ve fragmentárním stavu, z některých se dokonce nedochovalo vůbec nic. Jejich původní složení je však alespoň občas možné rekonstruovat díky dobovým archivním pramenům. Někdy se dokonce ještě dnes podaří z těchto starých objevů nalézt, popř. identifikovat domněle nezvěstné předměty přímo v muzejních depozitářích (srv. např. Hlava 2011).

Takřka ukázkovým příkladem unikátního souboru se zajímavými a spletitými osudy je nejvýznamnější moravský depot z doby laténské, nalezený na podzim 1868 na panství Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt nedaleko Ptení na Prostějovsku (*obr. 1*). Poměrně záhy po svém objevu byl totiž rozdělen na několik částí, jejichž cesty se rozešly. Jistě není náhoda, že z obecného povědomí nikdy nevytizely předměty, které zůstaly na Moravě, a to v (dnešním) Moravském zemském muzeu

Obr. 1. Poloha místa nálezu depotu z Ptení na mapě České republiky. —
Abb. 1. Lage des Fundorts des Depots von Ptení auf einer Karte der Tschechischen Republik.

v Brně (srv. např. *Rzehak 1899*, 407–409, Fig. 8; 1913, 310–311, Fig. 30–34, 36; *Červinka 1902*, 270, obr. 133; *Schránil 1928*, 243, Taf. LII: 17; *Filip 1956*, 406; *Šimek 1958*, 339). Naopak artefakty, které skončily v (muzejních) sbírkách za moravskými hranicemi, upadly poměrně záhy v zapomnění.

Depot z Ptení se stal v posledním půlstoletí po právu opakovaně předmětem badatelského zájmu. Jako první se o celkové shrnutí poznatků pokusil Jiří Meduna, jenž mj. shromáždil tehdy dostupné nálezy ze sbírky Národního muzea v Praze (*Meduna 1969–70; 1996*). V 90. letech 20. století byla identifikována kolekce artefaktů deponovaných v Naturhistorisches Museum ve Vídni a s přispěním části pozapomenutých dobových zmínek v odborné literatuře i některých archivních pramenů bylo možné výrazně rozšířit znalosti o původním složení depotu a jeho osudech těsně po objevu (*Čižmář 2002*, 194–211, obr. 1–9; srv. *Měchurová 1992*, 18). Tehdy se zdálo, že bylo dosaženo hranice našeho poznání.

V červenci 2009 se ovšem souhrou okolností podařilo v Archivu Národního muzea rozpoznat dosud nevyužitá archivní prameny, jež s depotem z Ptení nade vsí pochybnost souvisejí. Ty byly následným cíleným pátráním v jiných archivech doplněny a rozmnoženy ještě o další materiály.

Díky tomu je v současné době možné stanovit naprosto spolehlivě kompletní typové spektrum artefaktů z pomyslného jádra depotu převezeného na podzim 1868 do Prahy a po vrácení majiteli ptenského panství rozděleného na několik částí, jejichž cesty se rozešly, relativně přesně určit počet předmětů, jež jádro depotu obsahovalo, a výrazně doplnit údaje o jeho osudech bezprostředně po objevu.

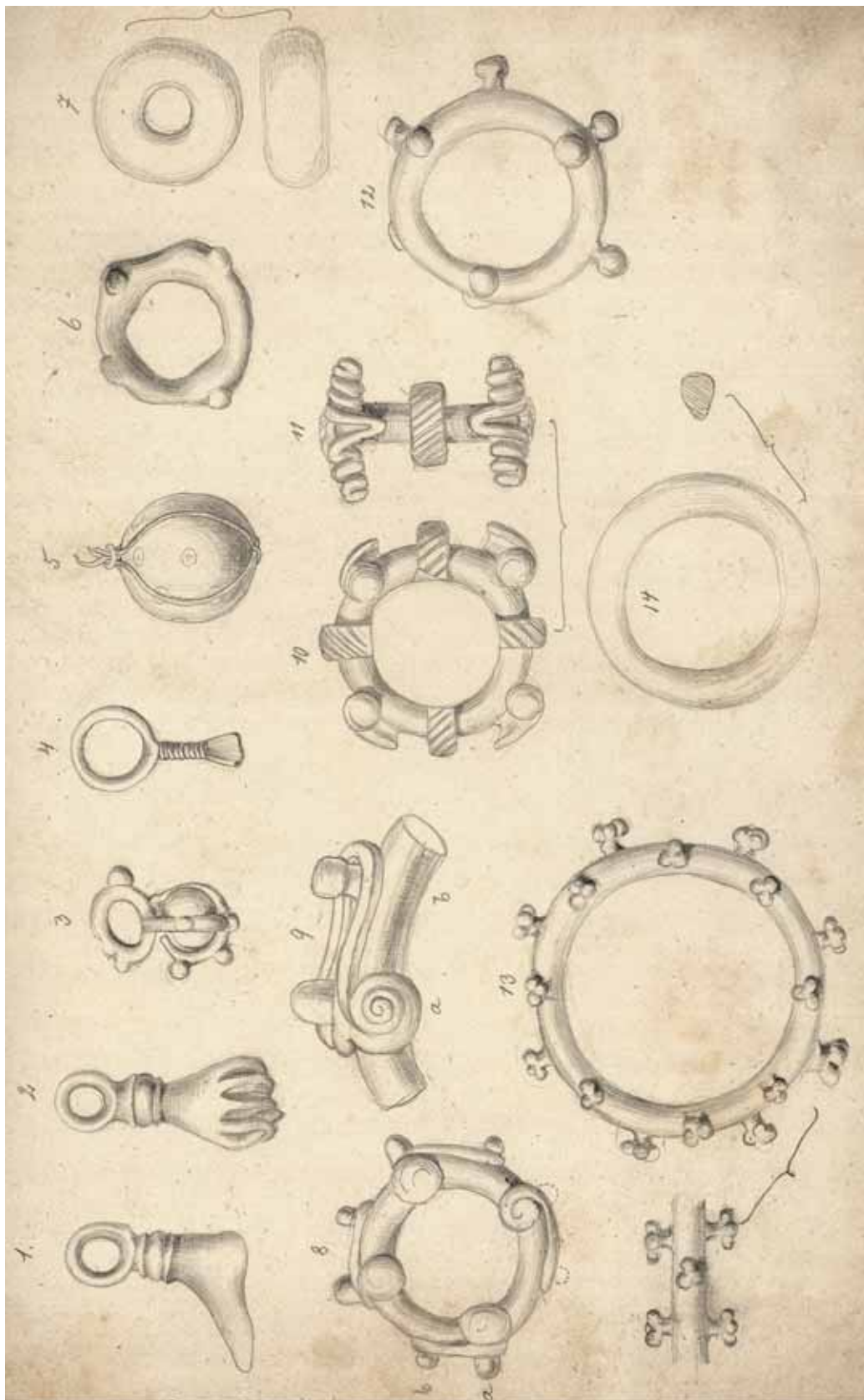
Kvalitní dobové kresby (*obr. 3–5*) navíc umožňují bezpečnou identifikaci čtyř ptenských předmětů ze sbírky Národního muzea, jež byly považovány za ztracené.¹

2. Depot z Ptení a archivní prameny

Archivní prameny byly v souvislosti s depotem z Ptení využity prozatím jen ve velmi skromném rozsahu. Vedle inventárních knih sbírek pražského Národního muzea, brněnského Moravského zemského muzea a vídeňského Naturhistorisches Museum, jakož i obecných údajů z Archivu Univerzity Karlovy a Státního okresního archivu v Olomouci o dvou osobách, jež přišly na ptenském panství s nálezem do přímého kontaktu (František Hejbal, Václav Zdráhal), posloužily jako zdroj informací doposud prakticky pouze dva dopisy z listopadu 1868, uložené v Archivu Národního muzea. Oba byly adresovány Janu Erazimu Vocelovi – autorem prvního (z 8. listopadu 1868) byl Edvard Kwisda, vrchní inspektor centrální správy dominia Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt v Kunčicích (dnešní Kunčice nad Ostravicí, součást Slezské Ostravy; Archiv NM – fond RNM, karton 25, složka Varia; srv. *Příloha 1*), druhý (z 13. listopadu 1868) pocházel údajně „od správce neznámého jména ptenského statku“ (*Čižmář 2002*, 196), který se ve skutečnosti jmenoval Heimann (Archiv NM – fond RNM, karton 25, složka Varia; srv. *Příloha 2*).

K ptenskému depotu existuje ale mnohem více archiválií. Klíčové prameny k rekonstrukci jeho původního složení jsou uloženy v Archivu Národního muzea. Zde se v archivním fondu Společnost Národního muzea – Archeologický sbor nachází nevelká složka, jež obsahuje jednak pětistránkový rukopis *Einige Bemerkungen über die Bronze* s detailními popisy 12 předmětů (*obr. 2; viz Příloha 3*), jejichž kresby jsou připojeny na samostatném

¹ Použité zkratky: Archiv NM – Archiv Národního muzea; archiv OPAS NM – archiv Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea; Archiv UK – Archiv Univerzity Karlovy; LA PNP – literární archiv Památníku národního písemnictví; SOA Kutná Hora – Státní okresní archiv Kutná Hora; fond RNM – fond Registratura Národního muzea; fond SNM – fond Společnost Národního muzea; inv. č. – inventární číslo; přír. č. – přírůstkové číslo; st. č. – staré (tj. původní, dnes již neplatné) evidenční číslo.

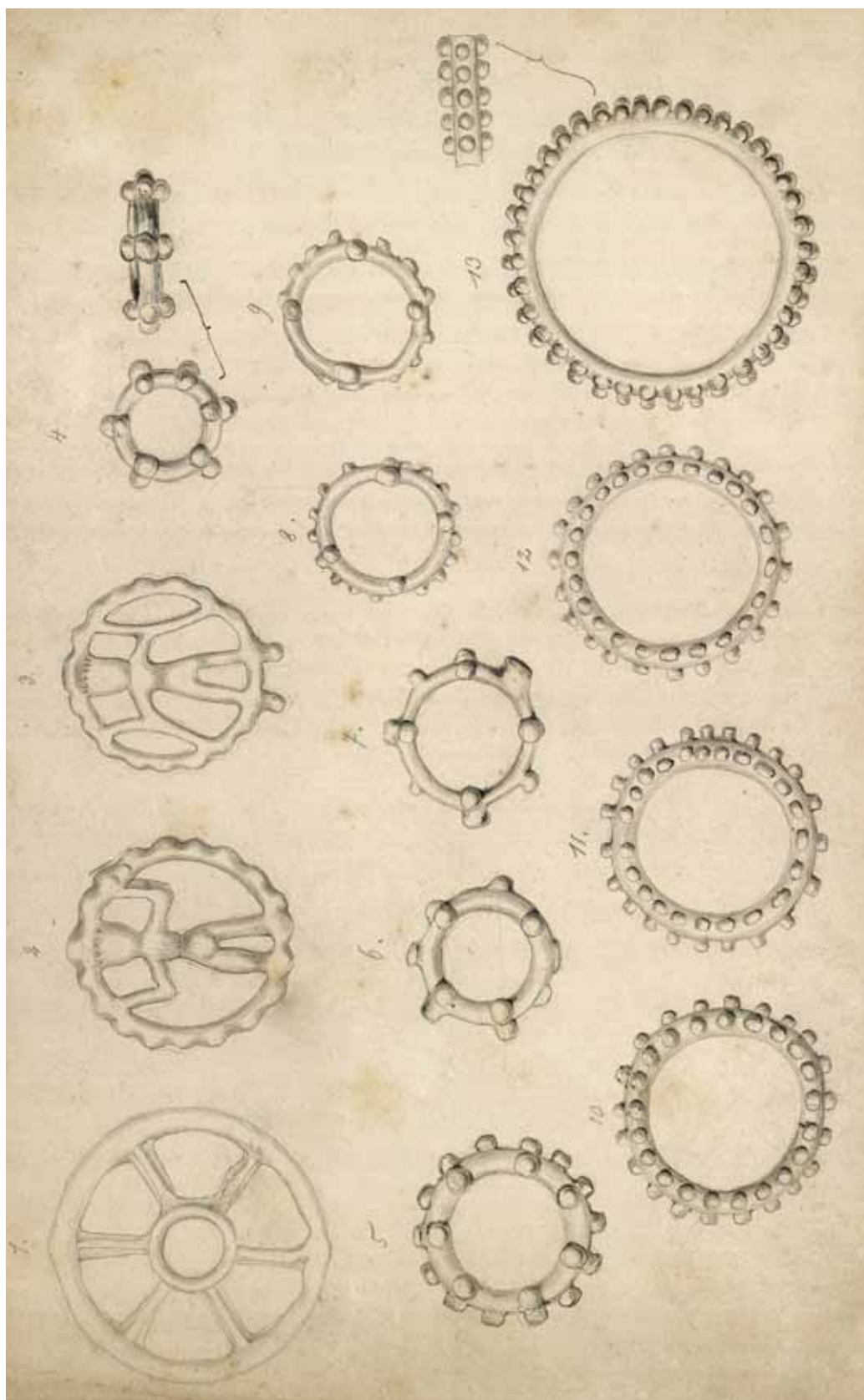

Obr. 3. Předměty z depotu z Ptení, popsané J. E. Vocelem (Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 3, inv. č. 310). Grafická úprava: M. Kafka. — **Abb. 3.** Gegenstände aus dem Depot von Ptení, beschrieben von J. E. Vocel (Archiv NM – Fond SNM-Archeologický sbor, Karton 3, Inv.-Nr. 310). Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

kého musejního sboru počínající rokem 1851 (obr. 7; Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 1, inv. č. 12; dále jen Deník Archeologického sboru), do něhož Vocel (tehdy mj. předseda Archeologického sboru)

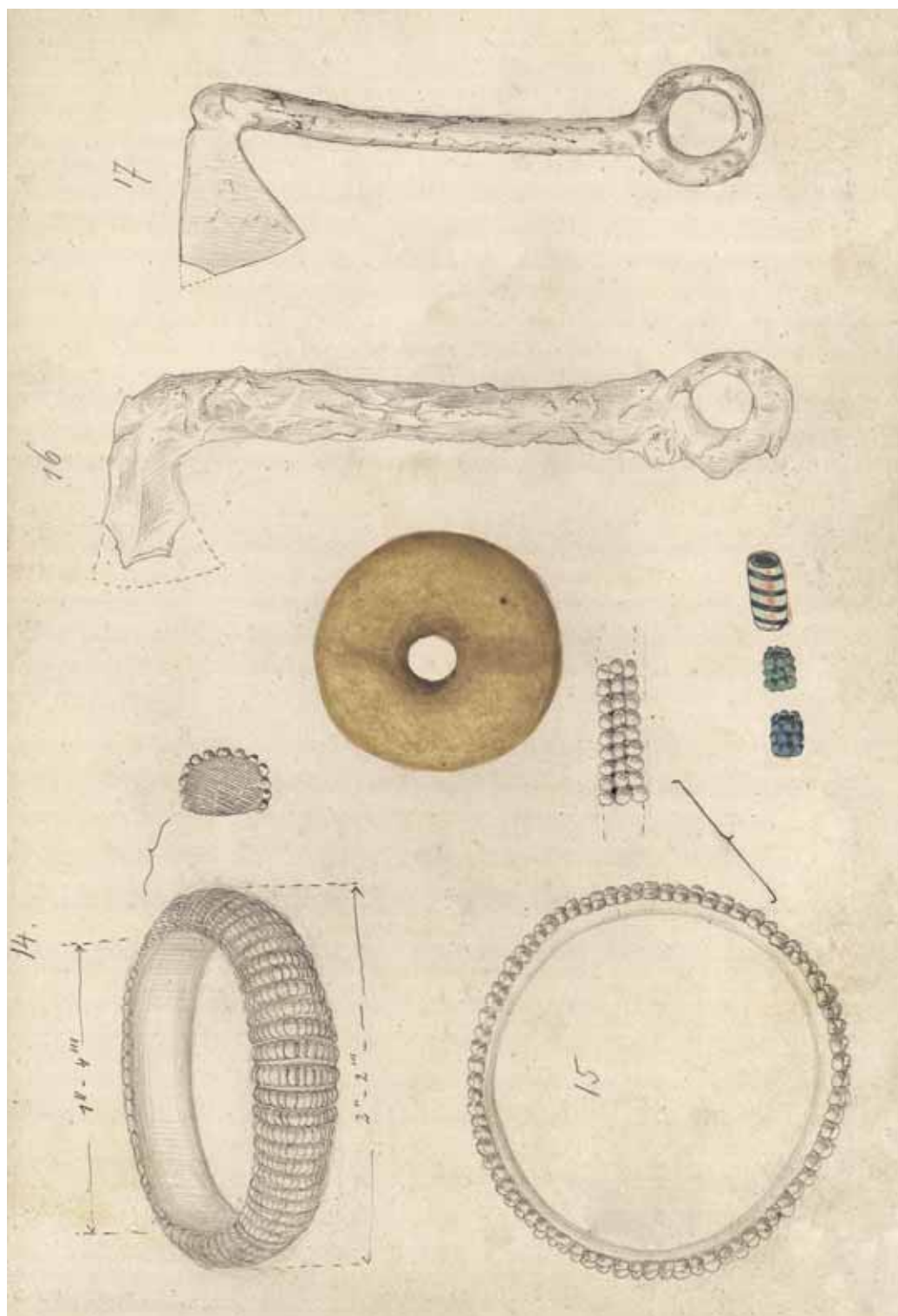
zaznamenával veškerá úřední jednání a významné události, jež souvisely s činností Archeologického sboru, organizační platformy založené již na počátku 40. let 19. století při Museu království Českého. Údaje z tohoto de-

Obr. 4. Předměty z depotu z Ptení, k nimž není dochován Vocelův popis (Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 3, inv. č. 310). Grafická úprava: M. Kafka. — **Abb. 4.** Gegenstände aus dem Depot von Ptení, zu denen Vocels Beschreibung nicht erhalten ist (Archiv NM – Fond SNM-Archeologický sbor, Karton 3, Inv.-Nr. 310). Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

níku významně doplňuje Vocelův soukromý deník z let 1854–1871 s názvem *Denník počatý dne 1 Ledna 1854* (obr. 8; České muzeum stříbra v Kutné Hoře – podsbíрка Písemnosti a tisky; dále jen Vocelův deník).

Zápisy ze schůzí Archeologického sboru se z inkriminovaného období nedochovaly (po protokolu ze schůze 16. října 1868 je k dispozici teprve protokol ze schůze 2. července 1869 – chybí tudíž protokoly ze schůzí

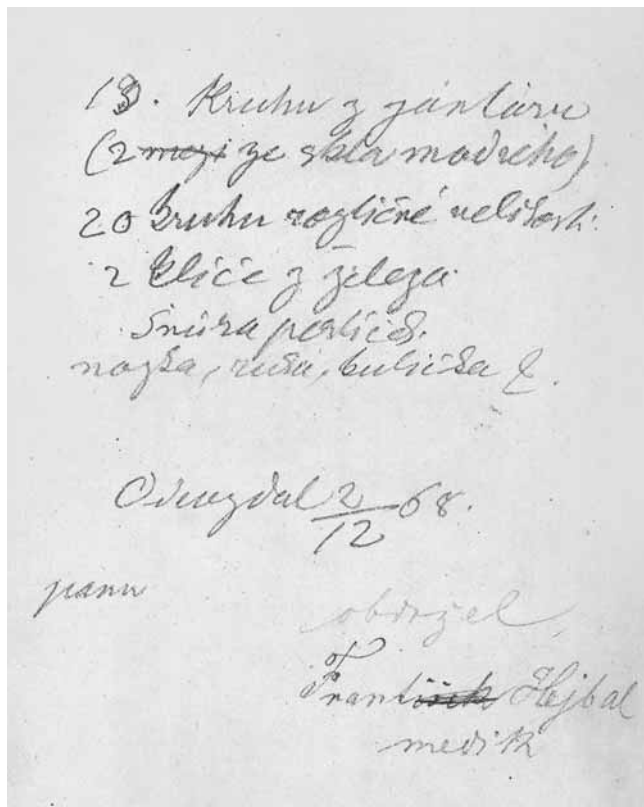

Obr. 5. Předměty z depotu z Ptení, k nimž není dochován Vocelův popis (Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 3, inv. č. 310). Grafická úprava: M. Kafka. — **Abb. 5.** Gegenstände aus dem Depot von Ptení, zu denen Vocels Beschreibung nicht erhalten ist (Archiv NM – Fond SNM-Archeologický sbor, Karton 3, Inv.-Nr. 310). Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

12. prosince 1868, 29. ledna 1869, 12. března 1869, 23. dubna 1869 a 4. června 1869; Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 1, inv. č. 13c); v tomto směru lze tudíž využít pouze zprávy publikované v *Památkách archeologických a místopisných* (Anonymus 1868–69a; 1868–69b), jež z protokolů o schůzích Archeologického sboru vycházejí. Stručné záznamy o depotu z Ptení se objevují také v soukromém zápisníku ze schůzi Archeologického sboru, který je uložen v literár-

ním archivu Památníku národního písemnictví ve fondu Jan Erazim Vocel (Vocelovi ovšem s největší pravděpodobností nenáležel).

Doplnit lze dobovou korespondenci týkající se ptenského depotu. Kromě dvou výše uvedených dopisů z listopadu 1868, využitých poprvé Milošem Čižmářem (Čižmář 2002, 196), je třeba zmínit především dopis z 5. února 1869 od Václava Zdráhala, duchovního (kaplana-kooperátora) v Ptení, zasláný Janu Erazimu Voce-

Obr. 6. Soupis předmětů z depotu z Ptení, jež byly vráceny F. Hejbalovi 2. prosince 1868 (Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 4, inv. č. 397). Grafická úprava: M. Kafka. — **Abb. 6.** Verzeichnis der Gegenstände aus dem Depot von Ptení, die am 2. Dezember 1868 an F. Hejbal zurück gegeben wurden (Archiv NM – Fond SNM-Archeologický sbor, Karton 4, Inv.-Nr. 397). Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

lovi (Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 2, inv. č. 230; srv. Příloha 4). Jen okrajově související s ptenským depotem dva dopisy Edvarda Kwisdy adresované Janu Erazimu Vocelovi 11. června a 12. října 1869 (SOA Kutná Hora – fond J. E. Vocel, karton 3, inv. č. 113; srv. Příloha 5–6). Z dobových pramenů víme o několika dalších dopisech, jež se však doposud nepodařilo nalézt. Vocel zcela jistě obdržel od Kwisdy minimálně ještě jeden dopis (11. prosince 1868), další Kwisdův dopis možná doprovázel darované předměty (Vocel je obdržel 9. ledna 1869). Do Prahy určitě dorazil dopis od Václava Zdráhalu, který byl Vocelovi předán 17. listopadu 1868 a v březnu 1869 byl přečten na schůzi Archeologického sboru. Naopak z Prahy byl 13. března 1869 odeslán Zdráhalovi dopis od Vocela s poděkováním za darované předměty. Zcela jistě existoval také dopis Františka Hejbalu adresovaný na počátku listopadu 1868 Václavu Zdráhalovi do Ptení. Nedochovaly se (popř. nebyly dosud nalezeny) ani Vocelovy dopisy Kwisdovi z 13. či 14. listopadu 1868, 9. října 1869 a 11. října 1869. A k dispozici není rovněž korespondence mezi správcem ptenského panství Heimannem a vrchním inspektorem celého saint-genoiského dominia Edvardem Kwisdou, či Heimannův dopis studentu Hejbalovi z 13. (?) listopadu 1868.

Důležitým pramenem, který pomáhá osvětlit složení části depotu darované Museu království Českého na počátku roku 1869, je Přírůstková kniha prehistorické

sbírkou z let 1867–1889 (Archiv NM – fond RNM, neevídováno), již tehdy vedl František Beneš, jeden z nejbližších Vocelových spolupracovníků. Do ní byly zaznamenávány nové akvizice, ovšem teprve po jejich předání do muzejní sbírky. Datum získání předmětů (Vocelom či některým z jeho spolupracovníků) a datum jejich uložení v muzeu (a tudíž zapsání do přírůstkové knihy) mohlo být různé – vcelku běžně se lišilo o několik dnů, někdy se předměty staly oficiálně součástí sbírky teprve po jejich předložení na schůzi Archeologického sboru. Podstatné je, že publikované zprávy o ptenském depotu v přehledech přírůstků muzejní sbírky, jež byly zveřejněny v *Časopise Musea království Českého* (Anonymus 1869a, 109) a *Památkách archeologických a místopisných* (Anonymus 1868–69b, 311), nepředstavují primární pramen. Vycházely totiž jednak ze zápisů v Přírůstkové knize (zprávy v *Časopisu Musea království Českého*), jednak ze zápisů ze schůzí Archeologického sboru (zprávy v *Památkách archeologických a místopisných*) a v případě ptenského depotu k nim existují dokonce koncepty (srv. Archiv NM – fond RNM, karton 25, č. 58 a neinventováno). U publikovaných zpráv občas kvůli nepozornosti (při přepisu či při sazbě/korekturách) docházelo ke zkomolení informací (srv. např. Hlava 2010, 746 – pozn. 9). K jednomu takovému omylu došlo prakticky s jistotou rovněž u ptenského depotu (viz níže).

3. Rekonstrukce nálezových okolností, lokalizace místa nálezu

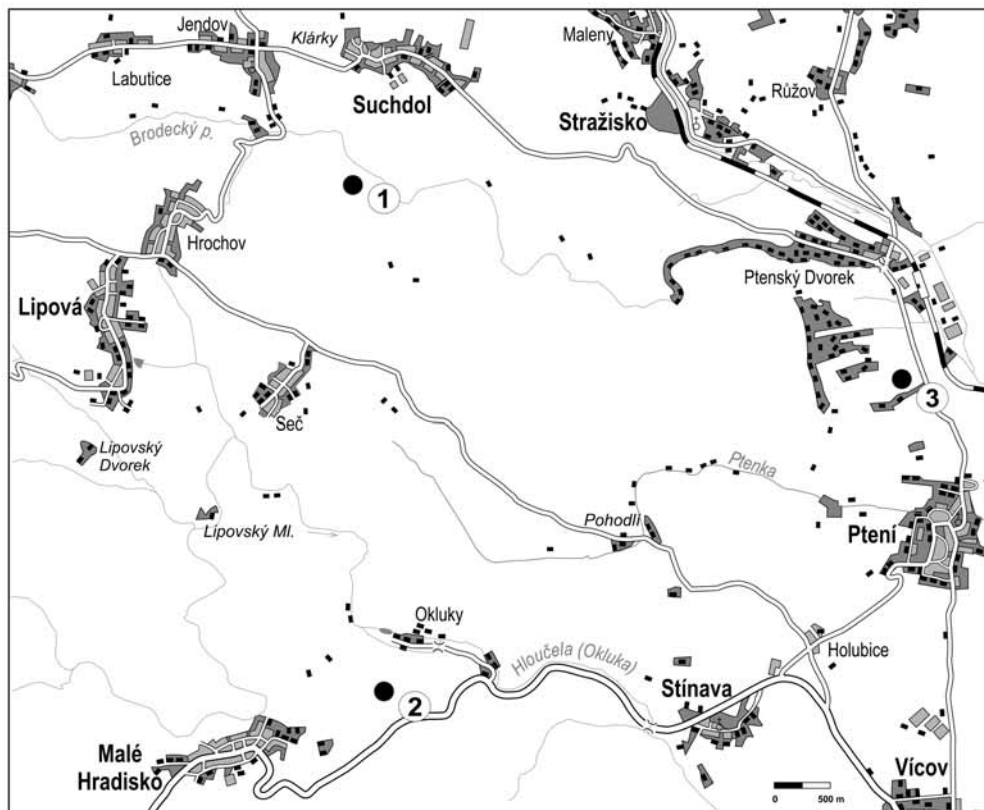
K nálezovým okolnostem ptenského depotu poskytují dosud nevyužitá archivní prameny jen velmi málo nových informací. Záznamy v Deníku Archeologického sboru i ve Vocelově deníku z 31. října 1868 o první návštěvě Františka Hejbalu u Jana Erazima Vocela, při níž došlo k předání nálezů Vocelovi, prokazují, že depot byl objeven zcela jistě před tímto datem.

Podle údajů v nedochovaném dopise Václava Zdráhalu z listopadu 1868 byl prý depot nalezen při kopání pařezů, které probíhalo v návaznosti na kácení lesa. Tehdy „zavádil jeden drvoštěp o půdu tak, že jí kus jako dlaň velký vyrvál a přišel na jeden kroužek, a když se dále kopalo, našly se ostatní kroužky, ale ne pohromadě, nýbrž každý kus různě a ne hluboko, nejvýše dva palce pod zemí“ (Anonymus 1868–69b, 309). Naproti tomu laonický záznam v Deníku Archeologického sboru, který vychází zcela jistě z informací Františka Hejbalu, udává, že depot byl nalezen „při kopání studně“ (Deník Archeologického sboru, záznam z 31. října 1868).

V Deníku Archeologického sboru, popř. ve Vocelově deníku se depot zprvu celkem čtyřikrát objevuje v souvislosti s vesnicí Seč (záznamy z 31. října, 8. listopadu, 10. listopadu a 22. listopadu 1868), zřejmě pod dojmem prvotní Hejbalovy informace („četné vzácné starožitnosti ... , ježto mezi Sečí a Ptiny u Plumlova na Moravě ... nalezeny byly“ – Deník Archeologického sboru, záznam z 31. října 1868; „starožitn. nalezené u Sečí na Moravě“ – Vocelův deník, záznam z 31. října 1868). Do literatury však nakonec vstoupil jako nález z Ptení, a to zcela jistě díky tomu, že Ptení bylo správním centrem tamějšího panství Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt,

1868					
Den	Měsíc	Předmět	Signum.	zl.	kr.
2	Ríjen	Za s. Dienemytin pro pni sv. Tamáše 1868 (Křehovci 28 zl.)	-	128	
3	"	Pan Enderovi členský p. Miltnera o rodině Habersfeldů	-		
5	"	Habersfeldů z Habersfeldu odezval, aby do 1. ho sv. Tamáše byl puštěn.	-		
7	"	Od p. Haase, list a pojednání o křesťanských zpychů Epulo. meximí.	-		
7	"	Pan Karl Malině zaslal strážný od popelnice na Velké Bys. tunci (u Olomance) nalezenej pátka. List od K. Malině.	-		25
16	"	VII. <u>Setrůžka sborů.</u>			
17	"	Paspisilovi zatlisk, papír z pniho svazku Tamáše (500 výtisků)	-	1119	95
18	"	Z křesťanské ohřez. Aevsbeger for nordisk oldkyndighed 1867 3 sv.	-		25
19	"	Vyplatil honorar za pni sv. Tamáše 125 zl.	-	125	25
20	"	Knihovni Dronišovi za vazeu 500 výtisků 1. ho sv. Tamáše	-	25	
21	"	Pan Linsner odezval zprávu o znameních na skuláku Prácheuských, a opravy členskú, Kástel s. Kráze u Chudimí, v Tamáškách.	-	278	25
22	"	Vypráví panu presidenta tydráje se kontroly arch. sbírky.	-		5
22	"	Dopis panu Baumovi aby s panem Renšcem a štátem arch. sbírku kontroloval.	-		5
24	"	Dopis p. děkanu Fadrusovi do Kapajeel.	-		
25	"	K žádosti p. Rjunače bylo mu odezváno 150 výtisků pniho sv. Tamáše, jisto z větší části co pokrácování arch. zatlisků a knihkupcům rozestati ohnysí.	zainis po 3 zl. Ep sboru připávan 2 zl. 4. c.		63
26	"	Kolod na kvitanci 632.			
31	"	Pan Hejbal, stud. lékařství přinesl k ohlídnání četné vzející starožilnasti (knihy vzející a jiné sl. liny z brany, poutarou knihy, emailové ozdoby) jisto mezi sečí a Pjyri u Pivmlana na Moravě při kapni stádně nalezeny byly.			
6	Listopad	Pan jímát. mus. Taměš mne nyznal, abych jménem arch. sb. p. ryt. z Neuberla se tájal zvali a zai by starožilny relikviarí musen pastoupit.			
"	"	Kvitanci na druhou částku sůbvenei na Tamáškách (1. 1868) W. Dnerovi odezval.			
7	"	List panu Hejmannov, správci ve Ptení u Hlambona na Moravě (aby starožilnasti u seče nalezenej Musen odezvány byly).			5
8	"	List p. panu ryt. z Neuberla do létkie, tydráje se zakonpani relikviarí.			5
10	"	Druhou částku sůbvenei pro Tamášky na rok 1868 a ohřezel - 200 zl.	200 zl	279	23

Obr. 7. Deník Archeologického sboru s prvními záznamy o depotu z Ptení (Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 1, inv. č. 12). Grafická úprava: M. Kafka. — Abb. 7. Tagebuch der archäologischen Section mit den ersten Aufzeichnungen über das Depot von Ptení (Archiv NM – Fond SNM-Archeologický sbor, Karton 1, Inv.-Nr. 12). Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

Obr. 9. Laténský depot z Ptení a jeho vztah k nejbližšímu osídlení v pozdní době laténské. **1** – místo nálezu depotu; **2** – oppidum Staré Hradisko; **3** – sídlištní aglomerace Ptení. Grafická úprava: M. Kafka. — **Abb. 9.** Latènezeitliche Depot von Ptení und seine Beziehung zur nächstliegenden Besiedlung in der Spätlatènezeit. **1** – Fundort des Depots; **2** – Oppidum Staré Hradisko; **3** – Siedlungsagglomeration Ptení. Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

na jehož pozemcích k objevu došlo. Je proto trochu ironické, že naleziště leželo prakticky s jistotou na katastru obce Hrochov.² Lokalizaci naleziště popsal v již zmíněném nedochovaném dopise z listopadu 1868 Václav Zdráhal, a to s pomocí mapy Moravy od Aloise Vojtěcha Šembery³. Klíčovou pasáž přetlumočil Vocel na schůzi Archeologického sboru 12. března 1869 takto: „Místo, kde starožitnosti bronzové a jantarové byly nalezeny, leží mezi Sečemi a vesnicí Suchdolem. Na mapě od prof. Šembery vydané mohli bychom je vytknouti takto: Spojme vesnice Seče a Suchdol rovnou čarou; ta jde přes slovo ‚Hrochov‘, a o něco malinko výše nad špičkou malého h v slově tomto jest asi místo, kde dotčené vzácné starožitnosti byly nalezeny. Naleziště to jest na severovýchodním svahu vysočiny celé lesem pokryté, asi 250° od něho teče potok od Deštného ku Dvorku, kdež se ulévá do

Rumže.“ (Anonymus 1868–69b, 309 s nesprávným spojením se schůzi Archeologického sboru 29. ledna 1869). Přestože Šemberova mapa byla zhotovena v poměrně velkém měřítku, Zdráhalovu lokalizaci lze vcelku bez problémů přenést do současných kartografických podkladů. K nálezu došlo v okolí úžlabiny Pražský žlábek, a to zřejmě nikoliv přímo v ní, ale na severovýchodním svahu kóty 602,4 m n. m. ve směru k Brodeckému potočku (obr. 9: 1; srv. Meduna 1996, 98, Abb. 1). Zřejmě není náhoda, že na pozdějších vydáních Šemberovy mapy (z let 1875 a 1881; vydání z roku 1938 představuje přetištěné vydání mapy z roku 1881) se zhruba v těchto místech objevuje značka pro žárové hroby, jež zjevně vyznačuje místo, kde byl depot objeven (srv. Meduna 1969–70, 48 – pozn. 2; k archeologickému obsahu Šemberovy mapy Moravy srv. Skutil 1941).

² Záměna centra šlechtického dominia za skutečné naleziště představuje obzvláště u nálezů z 19. století obecnější jev. Docházelo k nim ostatně dokonce i na začátku 20. století (srv. Hlava 2014, 251–253). V případě ptenského depotu ještě Václav Schulz na počátku devadesátých let 19. století korektně uváděl jako naleziště „Herrschaft Ptín“ (Schulz 1891, /878/), později se povědomí o této širší souvislosti dokonale vytratilo. Tradiční lokalizaci depotu (Ptení) lze dnes v obecném povědomí již sotva změnit ve prospěch obce, na jejímž katastrálním území k objevu došlo (Hrochov). V tomto směru by tudíž bylo přesné psát spíše o depotu nalezeném u Ptení (srv. Meduna 1996, 98 – Anm. 4). Vžitý termín „depot z Ptení“ však v principu není věcně zcela nesprávný, jen je třeba mít na paměti, že Ptení je v tomto případě zkratkovitý název pro bývalé panství, nikoliv jméno obce s vlastním katastrálním územím.

³ Je vcelku lhostejné, zda Zdráhal použil první vydání Šemberovy mapy z roku 1863, nebo její druhé vydání z roku 1868. Obě jsou totiž totožná (k Šemberově mapě Moravy srv. stručně Trávníček 1955).

4. Rekonstrukce osudů depotu po jeho objevu

Shromážděné archivní prameny umožňují výrazně zpřesnit dosavadní informace o dění, jež se kolem ptenského depotu odehrálo v závěru roku 1868 a na počátku roku 1869. Následující přehled zachycuje s pomocí doslovných citací a s uvedením pramene v chronologickém sledu události, jež s depotem z Ptení buď přímo souvisejí, nebo jejich souvislost s ním není vyloučena. Velmi podrobně bylo zpracováno obzvláště dění v listopadu 1868, neboť jeho přesná chronologie je podle mého soudu naprosto klíčová pro interpretaci vzájemných příčinných vztahů a vazeb mezi jednotlivými událostmi. Především z Deníku Archeologického sboru a Vocelova deníku byly do přehledu zařazeny veškeré informace o osobách, jež jsou s depotem z Ptení

zmiňovány jakýmkoliv způsobem alespoň jednou. Všechny dobové záznamy byly ponechány v původním pravopise, včetně nesprávné interpunkce, chybějících písmen/znaků apod.

31. října 1868: „Pan Hejbal, stud. lékařství přinesl k ohlédání četné vzácné starožitnosti (kruhy ozdobné a jiné slitiny z bronzu, jantarové kruhy, emailové ozdoby), ježto mezi Sečí a Ptní u Plumlova na Moravě při kopání studně nalezeny byly.“ (Deník Archeologického sboru). Srv. „Medik p. Hejbal přinesl starožitn. nalezené u Sečí na Moravě“ (Vocelův deník).

Zřejmě po 31. říjnu 1868, ale zcela jistě před 8. listopadem 1868: František Hejbal zaslal dopis Václavu Zdráhalovi, duchovnímu v Ptení, v němž mu sděloval, že depot v Praze vyvolal pozornost. Zdráhal dopis předal správě ptenského panství a odtud byl odeslán do ústředí saint-genoiského dominia v Kunčicích. Hejbalův dopis sice není dochován, ale jeho existence je nepochybná („Aus dem mir vorgelegten Priwatbriefe des Herrn Hejbal entnehme ich, ... dass Herr Graf Clam-Martinitz den Wunsch hat, etwas von diesem Fund für das Prager Museum zu erhalten“ – dopis E. Kwisdý J. E. Vocelovi, 8. listopadu 1868; srv. též „mit dem vom Mediziner Herrn Heibal an den hiesigen H Cooperator Zdrahal eingelangten Brief“ – dopis F. Heimanna J. E. Vocelovi, 13. listopadu 1868).

1. listopadu 1868: „List Štolbovi“ (Vocelův deník).

4. listopadu 1868: „Baum u mne. Štolba u mne.“ (Vocelův deník).

5. listopadu 1868: „Baum a Beneš u mne. (ukaz. staž. z Ptýně)“ (Vocelův deník).

8. listopadu 1868: (1) Vocel odeslal dopis F. Heimannovi, správci ptenského panství: „List správci Heimann do Ptení“ (Vocelův deník). Deník Archeologického sboru zaznamenává tuto událost nepřesně již k 7. listopadu 1868: „List panu Heimannov, správci ve Ptení u Plumlova na Moravě. (aby starožitnosti u Seče nalezené Museu odevzdány byly.“ (Deník Archeologického sboru). Vocelův dopis byl ale datován zcela jistě 8. listopadu 1868, neboť právě toto datum zmiňuje Heimann ve svém dopise Vocelovi o několik dní později (dopis F. Heimanna J. E. Vocelovi, 13. listopadu 1868). (2) Edvard Kwisda, vrchní inspektor dominia hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt v Kunčicích, napsal dopis Vocelovi. Mj. v něm sděloval, že se přimluví u svého pána, aby část depotu získalo pražské muzeum. Kwisda svým dopisem reagoval na informace obdržené od správce ptenského panství Heimanna (ten zaslal Kwisdovi mj. Hejbalův dopis Zdráhalovi).

mezi 9. a 12. listopadem 1868: (1) Heimann obdržel Vocelův dopis z 8. listopadu 1868 a odeslal ho Kwisdovi (dopis F. Heimanna J. E. Vocelovi, 13. listopadu 1868); (2) Kwisda odeslal dopis Heimannovi s pokynem, aby si vyžádal z Prahy nazpět veškeré předměty, které tam přivezl student Hejbal, a poslal je k obhlídce do centrální správy saint-genoiského dominia v Kunčicích („... die Antwort erhalten habe, daß die auf dem hiesigen gutherrlichen Gebiethe aufgefundenen – an Herrn Heibal eingesendeten Antiquitaeten komplet abzufordern und solche zur Beaugenscheinigung von Seite der Administration und des Herrn Grafen Moritz Saintgenois schleunig

einzusenden habe“ – dopis F. Heimanna J. E. Vocelovi, 13. listopadu 1868). Toto rozhodnutí zjevně vycházelo přímo od Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt, neboť v Kwisdově dopise Vocelovi z 8. listopadu 1868 není o tomto postupu žádná zmínka.

10. listopadu 1868: (1) Kwisdův dopis z 8. listopadu 1868 byl doručen Vocelovi: „List od pana inspekt. Kvizdy, týkající se nálezu Sečského“ (Deník Archeologického sboru). Srv. „List od insp. Kvizdy“ (Vocelův deník). (2) Vocel poslal hraběti Clam-Martiničovi jeden výtisk svého *Pravěku země České: „Zasl. 1 Ex Prav. hrab. Clam-Martiničovi“* (Vocelův deník).

11. listopadu 1868: „Listek Vietzovi“ (Vocelův deník).

13. listopadu 1868: (1) Heimann obdržel dopis od Kwisdý s pokyny ohledně ptenského depotu. Reagoval pohotově a ještě v tento den zformuloval dopis Vocelovi, další dopis adresoval studentu Hejbalovi (dopis F. Heimanna J. E. Vocelovi, 13. listopadu 1868). (2) „Vietz u mne“ (Vocelův deník).

14. listopadu 1868: Vocel odeslal odpověď Kwisdovi na jeho dopis z 8. listopadu 1868: „List Kwisdovi“ (Vocelův deník). Deník Archeologického sboru klade ovšem Vocelův dopis Kwisdovi již k 13. listopadu 1868: „Dopis panu Ed. Kwisdovi, inspektoru statků p. hrab. Saint-Genois, (Kunzendorf bei Mähr. Ostrau)“ (Deník Archeologického sboru).⁴

15. listopadu 1868: Vocel obdržel dopis od správce ptenského panství Heimanna, napsaný 13. listopadu 1868: „List od Heimanna z Ptýně“ (Vocelův deník). Deník Archeologického sboru klade doručení dopisu již k 14. listopadu 1868: „List od p. Heimana ze Ptení, v němž starožitn. u Ptýně nalezené na zpět žádá.“ (Deník Archeologického sboru).

16. listopadu 1868: Vocela navštívil Antonín Jaroslav Vřátko, muzejní knihovník a správce budovy muzea; Vocel mu odevzdal dopisy od Heimanna (z 13. listopadu 1868) a Kwisdý (z 8. listopadu 1868): „Vřátko u mne (odevzd. mu listy od Heimana a Kvizdy)“ (Vocelův deník). Zřejmě právě proto se oba dopisy dochovaly v muzejních registraturních spisech.

17. listopadu 1868: „Zap. Hejbal, Vitz s listem koop. Zdráhala, Baum u mne. Baumovi dal 12 bronzu Ptýnských aby je kreslil“ (Vocelův deník). Zdráhalův dopis není dochován, ovšem prakticky s jistotou obsahoval informace o depotu přednesené Vocelům na schůzi Archeologického sboru 12. března 1869. Informace o něm je ale ve Vocelově deníku zapsána teprve dodatečně jako vsuvka – není zcela zřejmé, zda souvisí se zápisem ze 17. listopadu 1868 (hrot vsuvky ovšem směřuje za jméno „Vitz“); patrně ale nelze zcela vyloučit, že

⁴ V datech uváděných v Deníku Archeologického sboru a Vocelově deníku existuje v několika případech nesoulad. U dochovaných dopisů odeslaných z Ptení a Kunčic do Prahy existuje dvoudenní odstup mezi datem napsání a datem obdržení (Heimannův dopis Vocelovi z 8. listopadu 1868 – Vocel jej obdržel 10. listopadu 1868; Zdráhalův dopis Vocelovi z 5. února 1869 – Vocel jej obdržel 7. února 1869; Kwisdův dopis z 11. června 1869 – Vocel jej obdržel 13. června 1869; Kwisdův dopis z 12. října 1869 – Vocel jej obdržel 14. října 1869). Proto se ve sporných případech přiřazují stejné časové prodlevy. Zároveň lze konstatovat, že data zaznamenaná ve Vocelově deníku jsou přesnější než data v Deníku Archeologického sboru.

Zdráhalův dopis přinesl již den předtím Antonín Jaroslav Vrfátko. Logické by však bylo, kdyby Zdráhal adresoval svůj dopis studentu Hejbalovi. Karl Johann Vietz, profesor obecných dějin na Karlo-Ferdinandově univerzitě, se v souvislosti s depotem z Ptení objevuje jen v tomto případě. Je ovšem zajímavé, že jistou vazbu na Moravu měl – před svým příchodem na pražskou univerzitu na počátku 40. let 19. století totiž působil několik let na univerzitě v Olomouci, kde byl v roce 1840 dokonce děkanem.

18. listopadu 1868: „Komisse týkající se kabinetu mincí (Vietz, Höfler, Rippart)“ (Vocelův deník).

19. listopadu 1868: (1) „Baum u mne“ (Vocelův deník). (2) Večer Vocel dokončil popis dvanácti předmětů z ptenského depotu (*Einige Bemerkungen über die Bronze; Příloha 3*). Jelikož v textu tohoto elaborátu odkazuje na kresby artefaktů, zřejmě je již Baum během dvou dnů nakreslil a v tento den je Vocelovi vrátil.

20. listopadu 1868: „Beneš, Baum u mne“ (Vocelův deník).

22. listopadu 1868: „Baum (Voyt. tušování ukaz.) Štolba u mne (dal mu 2 kruhy Sečské k ohled.)“ (Vocelův deník).

29. listopadu 1868: „Štolba u mne“ (Vocelův deník). S největší pravděpodobností vrátil Vocelovi dva předměty, jež obdržel k analýzám přesně před týdnem.

30. listopadu 1868: „Baum, Frost (dal mu 1 Ex. Prav.), Amerling u mne“ (Vocelův deník).

2. prosince 1868: „Panu Hejbalovi nazpět odevzdal starožitnosti u Ptení nalezené.“ (Deník Archeologického sboru).

11. prosince 1868: „List od p. Kvizdy, týkající se starožitností u Ptení nalez.“ (Deník Archeologického sboru). Srv. „List od Kvizdy“ (Vocelův deník).

12. prosince 1868: Vocel na schůzi Archeologického sboru oznámil, že „medik p. Hejbal přinesl mu k ohledání vzácné bronzové a jantarové starožitnosti, které mezi Ptení a Sečí blíže Plumlova na Moravě byly nalezeny, a o nichž svým časem šířeji bude v listech těchto pojednáno. Zároveň bylo podotknuto, že naděje jest, že se část starožitností těchto Museu našemu darem dostane.“ (*Anonymus 1868–69a*, 236). Srv. též záznamy v zápisníku neidentifikované osoby ze schůzí Archeologického sboru: „Hejbal medik vzácné starož. mezi Ptení a Sečí blíže Plumlova“ a „Kvizda“ (Zápisník ze schůzí Arch. sboru 16. října 1868 – 27. října 1870).

9. ledna 1869: „Některé starožitnosti z Ptyně od p. Kvizdy Museu darovány.“ (Deník Archeologického sboru). Ještě téhož dne byly zapsány do Přírůstkové knihy prehistorické sbírky (Přírůstková kniha z let 1867–1889).

29. ledna 1869: Na schůzi Archeologického sboru byla patrně představena část depotu darovaná hrabětem Saint-Genois d'Anneaucourt, zasláná Vocelovi Kwisdou na počátku ledna 1869. Jedinou zprávu je ovšem možné nalézt v zápisníku neidentifikované osoby ze schůzí Archeologického sboru: „Z Ptyně. P Kvizda“ (Zápisník ze schůzí Arch. sboru 16. října 1868 – 27. října 1870; záznamy z této schůze zabírají dvě a půl stránky, ptenskému depotu je věnován pouze jediný řádek).

7. února 1869: Vocel obdržel od ptenského duchovního Zdráhala (Vocel jej v Deníku Archeologického sboru i ve svém soukromém deníku několikrát omylem přejmenoval na Zehnala) několik drobných předmětů nalezených dodatečně v místě, kde byl depot objeven: „Od pana Zehnala, kaplana ve Ptení, drobnější některé starožitnosti u Ptení nalezené.“ (Deník Archeologického sboru). Srv. „Starož. z Ptení od P. Zehnala“ (Vocelův deník). Zásilka byla doprovázena dopisem (dopis V. Zdráhala J. E. Vocelovi, 5. února 1869).

10. února 1869: Vocel předal Františku Benešovi do muzejní sbírky soubor nálezů z Ptení zasláný duchovním Zdráhalem 5. února 1869: „Panu Benešovi starožitnosti od p. P. Zehnala odevzdal.“ (Deník Archeologického sboru).

12. března 1869: (1) Na schůzi Archeologického sboru byl jako čtvrtý bod čten nedochovaný dopis Václava Zdráhala (z listopadu 1868) o okolnostech objevu depotu, zároveň byly zřejmě představeny předměty, které zaslal Vocelovi na počátku února 1869: „4. List p Zdráhal kooperator zprávu o starožitnostech u Ptyně poděkování jmenem sboru.“ (Zápisník ze schůzí Arch. sboru 16. října 1868 – 27. října 1870; záznamy z této schůze pokrývají v zápisníku více než jeden a půl stránky, z toho ptenskému depotu jsou věnovány tři řádky). Ve zveřejněné informaci o schůzích Archeologického sboru je tato událost nesprávně zařazena ke schůzi 29. ledna 1869 (srv. *Anonymus 1868–69b*, 309). (2) Soubor předmětů darovaný Václavem Zdráhalem na počátku února 1869 (tj. před více než měsícem!) byl zapsán do Přírůstkové knihy prehistorické sbírky (Přírůstková kniha z let 1867–1889). Právě proto se v publikovaném přehledu přírůstků muzejní prehistorické sbírky objevuje teprve mezi nálezy získanými v období od 1. března do konce května 1869 (*Anonymus 1869b*, 207; srv. nejistě Čížmář 2002, 198).

13. března 1869: „Panu P Zehnalovi poděk. přepis do Ptení.“ (Deník Archeologického sboru).

13. června 1869: Vocel obdržel dopis od Kwisdy, který jej v něm upomínal o zaslání fotografií Clam-Martinice a Palackého (žádal o ně již v dopise z 8. listopadu 1868), jakož i zprávy-posudku o depotu: „List od p. Kvizdy, inspekt. statků hr. St. Genois (z Kunzendorfu).“ (Deník Archeologického sboru; Kwisdův dopis byl napsán 11. června 1869).

2. července 1869: Na schůzi Archeologického sboru František Štolba přednesl výsledky analýz předmětů z ptenského depotu (Zápisník ze schůzí Arch. sboru 16. října 1868 – 27. října 1870; srv. též *Anonymus 1868–69c*, 391).

8. října 1869: „Fotogr. j. Ex hr. Clama Mart. pro p. Kvizdu obdržel.“ (Deník Archeologického sboru).

9. října 1869: „Fotogr. j. Ex hr. Clama Mart. panu Kvizdovi do Kunzendorfu zaslal.“ (Deník Archeologického sboru).

11. října 1869: „Od pana Palackého fotografii pro pana Kvizdu obdržel a tomuto zaslal.“ (Deník Archeologického sboru).

14. října 1869: „List pana Kvizdy, v němž stvrzuje že fotografie p. p. Palackého a hr. Cl. Martinice obdržel.“ (Deník Archeologického sboru; Kwisdův dopis byl napsán 12. října 1869).

V průběhu roku 1869 (mezi 9. lednem 1869 a 5. prosincem 1869): Františkovo muzeum v Brně dostalo darem deset předmětů z ptenského depotu (*Trapp 1869*).

V průběhu roku 1869: K. k. Münz- und Antikenkabinett ve Vídni obdržel od hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt několik předmětů z ptenského depotu (*Anonymus 1870c, XXXVI*).

Události, jež následovaly po objevu depotu, lze podle současných znalostí shrnout takto: Depot byl nalezen na ptenském panství Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt někdy před 31. říjnem 1868. František Hejbal, student prvního ročníku lékařské fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity,⁵ jej na konci října přivezl⁶ do Prahy a 31. října 1868 s ním navštívil Jana Erazima Vocela. Ten si předměty vypůjčil a počátkem listopadu je ukázal Antonínu Baumovi a Františku Benešovi (a snad i Františku Štolbovi?), svým nejbližším spolupracovníkům. Teprve osm dní poté, co se J. E. Vocel dozvěděl o depotu, napsal dopis F. Heimannovi, správci ptenského panství hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt (kontakt na Heimanna mohl mít jedině od studenta Hejbal), v němž ho žádal o darování části nálezů pro sbírky Musea království Českého.

F. Heimann se ale mezitím o nález doslechl od Václava Zdráhal, duchovního-kooperátora v Ptení, jemuž Hejbal poslal z Prahy dopis s informacemi o zájmu projeveném předními představiteli muzea (s jistotou tudíž můžeme vyloučit, že by Hejbal převezl nálezy do Prahy s Heimannovým vědomím). Správce ptenského panství vzápětí uvedl do chodu úřední mašinérii. Od něj se totiž o všem dozvěděla centrální správa hraběcích statků v Kunčicích a Edvard Kwisda, vrchní inspektor saint-genoiského dominia, začal neprodleně jednat. Nejprve zaslal dopis Vocelovi, v němž – mj. vzhledem k jakémusi blíže nespecifikovanému dřívějšímu osobnímu setkání⁷ a své někdejší zálibě ve starožitnostech – poměrně smířlivě sděloval, že se přimluví u majitele panství, aby část nálezů získalo pražské muzeum. O několik dní později – zjevně z rozhodnutí Moritze hraběte Saint-Genois

d'Anneaucourt – však již po správci ptenského panství Heimannovi požadoval, aby si úřední cestou vyžádal celý nález z Prahy nazpět. Heimann svoji žádost Vocelovi zformuloval 13. listopadu 1868 sice zdvořile a korektně, ale přesto poměrně rezolutně, a nejpozději dva dny poté dopis dorazil do Prahy.

Do událostí opět vstoupil Václav Zdráhal. Ten v listopadu poslal do Prahy dopis, který zřejmě nebyl adresován přímo Vocelovi (tomu byl přinesen buď 16. listopadu 1868 Antonínem Jaroslavem Vřfátkem, správcem muzejní budovy a knihovníkem muzea, nebo o den později Karlem Johannem Vietzem, profesorem obecných dějin na pražské univerzitě). Zdráhalův dopis není k dispozici, přesto je zřejmé, že obsahoval mj. upřesňující informace o místě nálezů depotu, přednesené Vocelem ve schůzi Archeologického sboru dne 12. března 1869.

Vocel musel nyní jednat rychle, neboť na oprávněnou žádost správce ptenského panství Heimanna o vrácení nálezů bylo nutné neprodleně reagovat. 17. listopadu 1868 při schůzce, jíž se kromě Vocela zúčastnil mj. František Hejbal, byl patrně dohodnut další postup. Vocel předal Antonínu Baumovi dvanáct předmětů z ptenského depotu k nakreslení (s největší pravděpodobností to byly předměty vyobrazené na prvním archu; srv. obr. 3). Ten mu je vrátil zřejmě již o dva dny později (19. listopadu 1868), a to i s vyhotovenými kresbami, a Vocel ještě téhož dne večer vypracoval jejich podrobný popis, který nazval *Einige Bemerkungen über die Bronze* (obr. 2; Příloha 3). Baum zřejmě tentýž den obdržel k nakreslení zbývající předměty z depotu, jež nejpozději 30. listopadu 1868 vrátil i s vyhotovenými kresbami. 22. listopadu 1868 předal Vocel dva předměty z depotu k analýzám Františku Štolbovi, který pro Vocela zpracovával chemické analýzy již od 50. let 19. století. Štolba je vrátil zřejmě 29. listopadu 1868. Celý depot byl 2. prosince 1868 vrácen Hejbalovi a ten jej předal/poslal správě ptenského panství. Odtud byly předměty odeslány do správního centra saint-genoiského dominia v Kunčicích. 11. prosince 1868 došel do Prahy dopis od Edvarda Kwisdy. Přestože není dochován, lze jeho obsah odhadnout – Kwisda v něm patrně sděloval, že celý nález obdržel, a zřejmě Vocela znovu ujistil, že se pokusí získat část nálezů pro pražské muzeum. To se také vskutku podařilo a 9. ledna 1869 dorazila do Prahy příslušná zásilka s několika předměty. Tento soubor byl doplněn počátkem února o několik drobností – Vocelovi je zaslal Václav Zdráhal, který je nalezl dodatečně při obhlídce naleziště. V průběhu roku 1869 byly z původního jádra darovány hrabětem Saint-Genois d'Anneaucourt dvě další části Františkovo muzeum v Brně a k. k. Münz- und Antikenkabinettu ve Vídni.

Jakkoliv se ve srovnání s posledním zpracováním depotu z Ptení (*Čižmář 2002*) podařilo informace o jeho osudech bezprostředně po objevu výrazně rozšířit a upřesnit, v nastíněném sledu událostí přesto zůstává několik nejasných míst, kde se prozatím (?) musíme uchýlit k spekulacím a hypotézám. Především nevíme, jaký motiv stál v pozadí převozu jádra depotu studentem Hejbalem do Prahy. Celá akce totiž působí poměrně bizarně. Z hlediska tehdejšího práva měl na nález vlastnický nárok bez jakýchkoliv pochybností majitel pozemku, na němž došlo k objevu, tj. Moritz hrabě Saint-Genois d'Anneaucourt. Odvezení depotu do Prahy bez

⁵ Podle dochovaných katalogů studentů Karlo-Ferdinandovy univerzity František Hejbal pocházel ze Zdětína, před příchodem na univerzitu do Prahy studoval gymnázium v Příboře/Freiburgu. Jeho otec byl obchodníkem („*Kaufmann*“) v Ptení. V záznamech se objevuje ve školních letech 1868/1869, 1869/1870 a 1870/1871 (Archiv UK – fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1755–1882/1892/, karton 109 – inv. č. 339, karton 110 – inv. č. 340, karton 111 – inv. č. 341).

⁶ Převoz předmětů studentem Hejbalem z Ptení do Prahy není v pramenech přímo doložen. Zaznamenejme, že správce ptenského panství Heimann v dopise Vocelovi uvedl: „... *die auf dem hiesigen gutsherrlichen Gebiete aufgefundenen – an Herrn Heibal eingesendeten Antiquitäten* ...“ viz Příloha 2; zdůraznil M. H.).

⁷ U formulace „*Ich weiß nicht, ob Sie meinen Herr Professor aus meinem Prager Aufenthalt mich erinnern*“ (viz Příloha 1; zdůraznil M. H.) by bylo možné uvažovat o tom, že Kwisda byl jedním z posluchačů Vocelových univerzitních přednášek. Kwisdovo datum narození (* 1829) by této spekulaci mohlo nasvědčovat, ovšem v katalogích studentů Karlo-Ferdinandovy univerzity se jeho jméno v letech 1850–1868 nevyskytuje (srv. Archiv UK – fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1755–1882/1892/, karton 150–162; v roce 1850 byl Vocel jmenován mimořádným profesorem české archeologie a dějin umění na pražské univerzitě).

vědomy správy panství (a faktické utajení nálezu) představovalo v podstatě nezákonný krok. Co tedy mohlo být motivem k tomuto postupu? Domnívám se, že za Zdráhalovým a Hejbalovým jednáním je možné vidět jejich národnostní uvědomění, snahu zachovat nalezené předměty pro český národ. Složitý a podivný manévr s převozem do Prahy měl zřejmě dopomoci k tomu, aby nález nezmizel navždy ve sbírce hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt. Katalogy studentů Karlo-Ferdinandovy univerzity prokazují, že František Hejbal uváděl při zápisech do jednotlivých ročníků českou národnost (Archiv UK – fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1755–1882/1892/, karta 109 – inv. č. 339, karta 110 – inv. č. 340, karta 111 – inv. č. 341). U Václava Zdráhala není o jeho češství sebemenších pochybností. Dopis, který adresoval Vocelovi na počátku února 1869 (viz Příloha 4), je v tomto směru dostatečně výmluvný. Na Moravě v té době neexistovalo české „národní“ muzeum. Museum království Českého v Praze bylo sice formálně zemské, ovšem fakticky „národně“ české. A nezapomínejme, že Jan Erazim Vocel vydal před pouhými dvěma lety (v roce 1866) první část svého monumentálního díla *Pravěk země České* a na počátku srpna 1868 vyšla jeho druhá část (srv. *Sklenář 1981, 274–276*).

Sled událostí z počátku listopadu 1868 vyvolává vskutku dojem promyšleně naplánované, téměř konspirativní akce s cílem vyvolat zájem ze strany předních představitelů českého (byť formálně zemského) muzea, na jejichž podporu by se bylo možné odvolat. Podnět k převozu jádra depotu do Prahy vyšel zřejmě od duchovního Zdráhala.⁸ Student Hejbal byl zjevně pouhým prostředníkem, ostatně o tom vypovídá také fakt, že dopis o dění v Praze, napsaný mezi 31. říjnem a 8. listopadem 1868, adresoval právě Zdráhalovi. Domnívám se, že mezi studentem Hejbalem a duchovním Zdráhalem to byl předem domluvený postup. Je-li tato interpretace správná, musel Hejbal předem vědět, že Zdráhal dopis předá správě ptenského panství, a proto v něm z taktických důvodů výslovně uvedl, že nález vzbudil v Praze pozornost a nejvyšší představitel muzea (Jindřich Jaroslav hrabě Clam-Martinič, tehdy předseda Společnosti Musea království Českého a jeden z čelných představitelů tzv. státoprávní šlechty) spolu s odborně nejpopovolanější osobou (Jan Erazim Vocel) a respektováním historikem (František Palacký)⁹ jej chtějí získat do

⁸ Zdráhalovu klíčovou roli ostatně nepřímo potvrzuje Moritz Trapp hned v první větě své zprávy o depotu, v němž jej nesprávně spojil s darem hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt [„Als im Jänner 1869 dem Prager Landes-Museum durch den Kooperator P. Zdráhal mehrere Bronze- und Bernstein-Antiquitäten aus dem Funde zu Pten (Domäne des Grafen Saint-Genois) übergeben wurden, fanden dieselben allgemeinen Anklang und erweckten das besondere Interesse der heimischen Archäologen.“; Trapp 1869].

⁹ Je ovšem zajímavé, že v deníkových záznamech vedených Vocelem se Jindřich Jaroslav hrabě Clam-Martinič ani František Palacký v souvislosti s depotem z Ptení vůbec nevyskytují. Jediná stopa po Clam-Martiničovi z inkriminovaných dnů existuje ve Vocelově deníku, a to v záznamu z 10. listopadu 1868 – v tento den mu Vocel poslal jeden výtisk svého *Pravěku země České*, který v létě téhož roku vyšel. Palackého jméno chybí ve Vocelových záznamech úplně. Je nepravděpodobné, že by si student Hejbal tvrzení o zájmu ze strany obou významných osobností prostě vymyslel. Zřejmě je tedy navštívil, možná na Vocelovo doporučení.

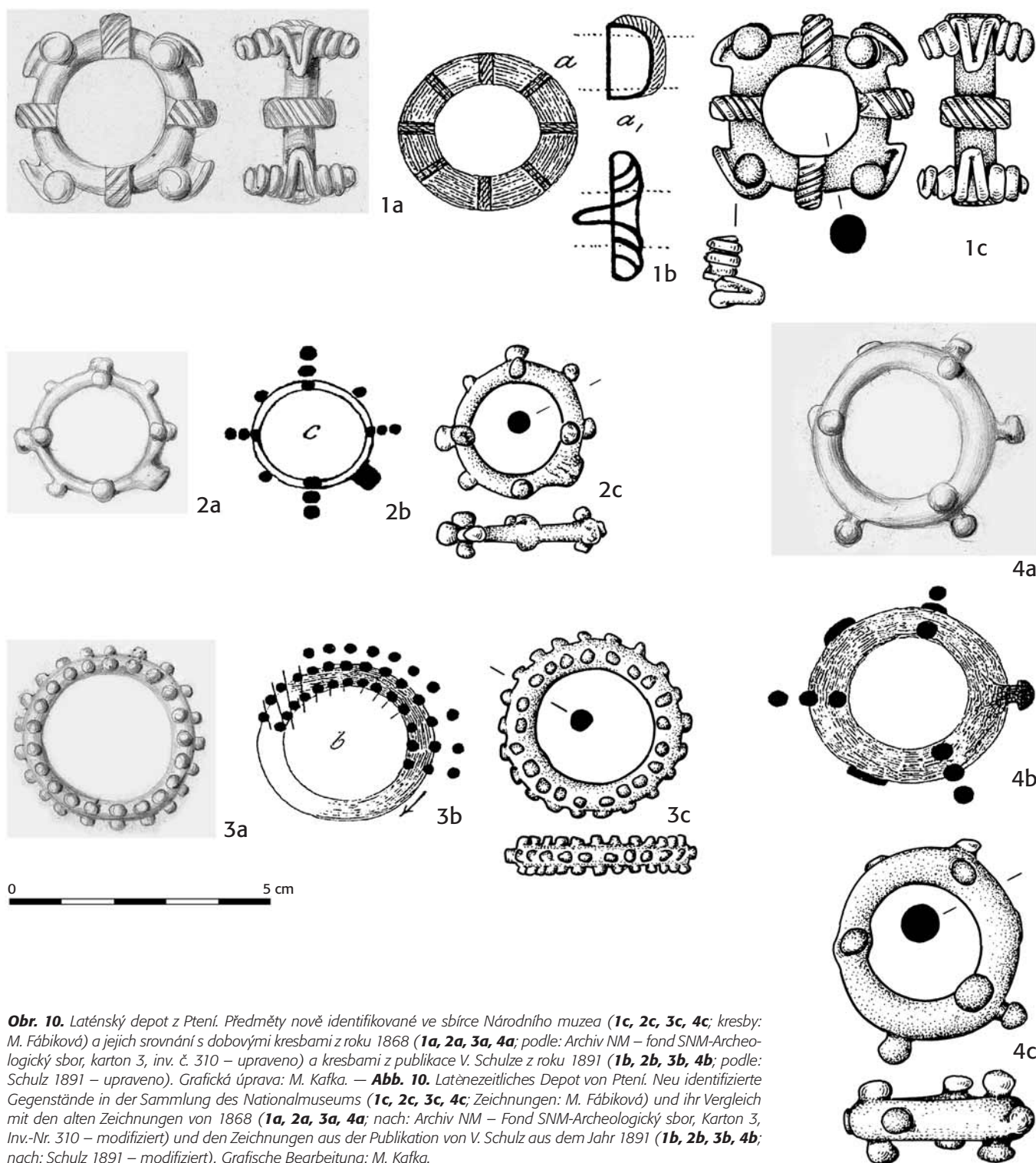
muzejních sbírek. Zdráhal s Hejbalovým dopisem navštívil Heimanna a teprve v tento okamžik se o nálezu dozvěděla správa ptenského panství. Heimann se ale zároveň z předloženého dopisu dozvěděl, že o nález se již zajímají tehdejší společenské špičky v Praze.

V této souvislosti je poměrně nápadná více než týdenní prodleva mezi první návštěvou studenta Hejbala u Vocela (31. října 1868) a zasláním Vocelova dopisu správci ptenského panství Heimannovi (8. listopadu 1868). Proč Vocel nereagoval okamžitě? Podle mého soudu odeslání svého dopisu po domluvě s Hejbalem záměrně pozdržel. Pokud by se správa ptenského panství o celé záležitosti dozvěděla od Vocela, mělo by to zřejmě pro Hejbala i Zdráhala neblahé důsledky. Bylo prostě lepší, když vše vysvětlí místní duchovní na příslušném úředním místě takřkajíc z očí do očí. Převezení depotu do Prahy bylo prostě nutné nějakým způsobem věrohodně zdůvodnit, popř. ospravedlnit. A s mocnými, obecně známými a respektovanými osobnostmi v zádech (Clam-Martinič, Palacký, Vocel) to patrně bylo možné – vždyť předměty byly převezeny do Prahy v dobré víře, k posouzení nejpopovolanějšímu znalci Vocelovi!

Zdráhal si podle mého soudu musel být vědom, že svým oznámením správci ptenského panství Heimannovi uvede do chodu úřední mašinerii a o všem se záhy dozví nejen špičky centrální správy saint-genoiského dominia v Kunčicích, ale i samotný hrabě Saint-Genois d'Anneaucourt. Spolu se studentem Hejbalem zřejmě tušili, že dříve či později příslušné informace beztak proniknou na oficiální úřední místa. Proto se urychleně snažili získat pro svůj záměr mocné spojení. Několik dnů, během nichž se jim podařilo nález dokonale utajit před správou ptenského panství (a tudíž před spuštěním úřední mašinerie), bylo nakonec pro osud ptenského depotu nesmírně důležitých. Jelikož depot vešel ve známost v nejpopovolanějších odborných kruzích (Vocel) a urozený prezident Společnosti Musea království Českého (hrabě Clam-Martinič) spolu s respektovaným dějepiscem (Palacký) projevíli přání získat část depotu pro pražské muzeum, bylo již z pohledu hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt zřejmě společensky neúnosné ponechat si celý nález. Riskantní sázka na jednu kartu duchovnímu Zdráhalovi nakonec vyšla, zřejmě ale sehrála jistou roli také šťastná náhoda – ta totiž v osobě Edvarda Kwisdy přivedla na scénu v nejvyšších patrech správy saint-genoiského dominia vítaného přímluvce, který znal Vocela osobně a podle svých slov se dříve dokonce o starožitnosti zajímal („... ich selbst aus früherer Zeit Liebhaber und Sammler ähnlicher Dinge gewesen, bevor ich mich dem zогigen meine ganze Zeit absorbierenden Berufe gewidmet“; viz Příloha 1). Lze jen spekulovat, co by se dělo, kdyby byl nález okamžitě předán správci ptenského panství Heimannovi a neprodleně odeslán do správního ústředí saint-genoiského dominia v Kunčicích, kde by místo Kwisdy působil někdo jiný.

5. Složení depotu

Původní složení celého ptenského depotu zůstane zřejmě již navždy zahaleno tajemstvím. Archivní prameny a muzejní sbírky totiž s největší pravděpodobností poskytují informace jen o jeho části. Tu lze v principu rozdělit na

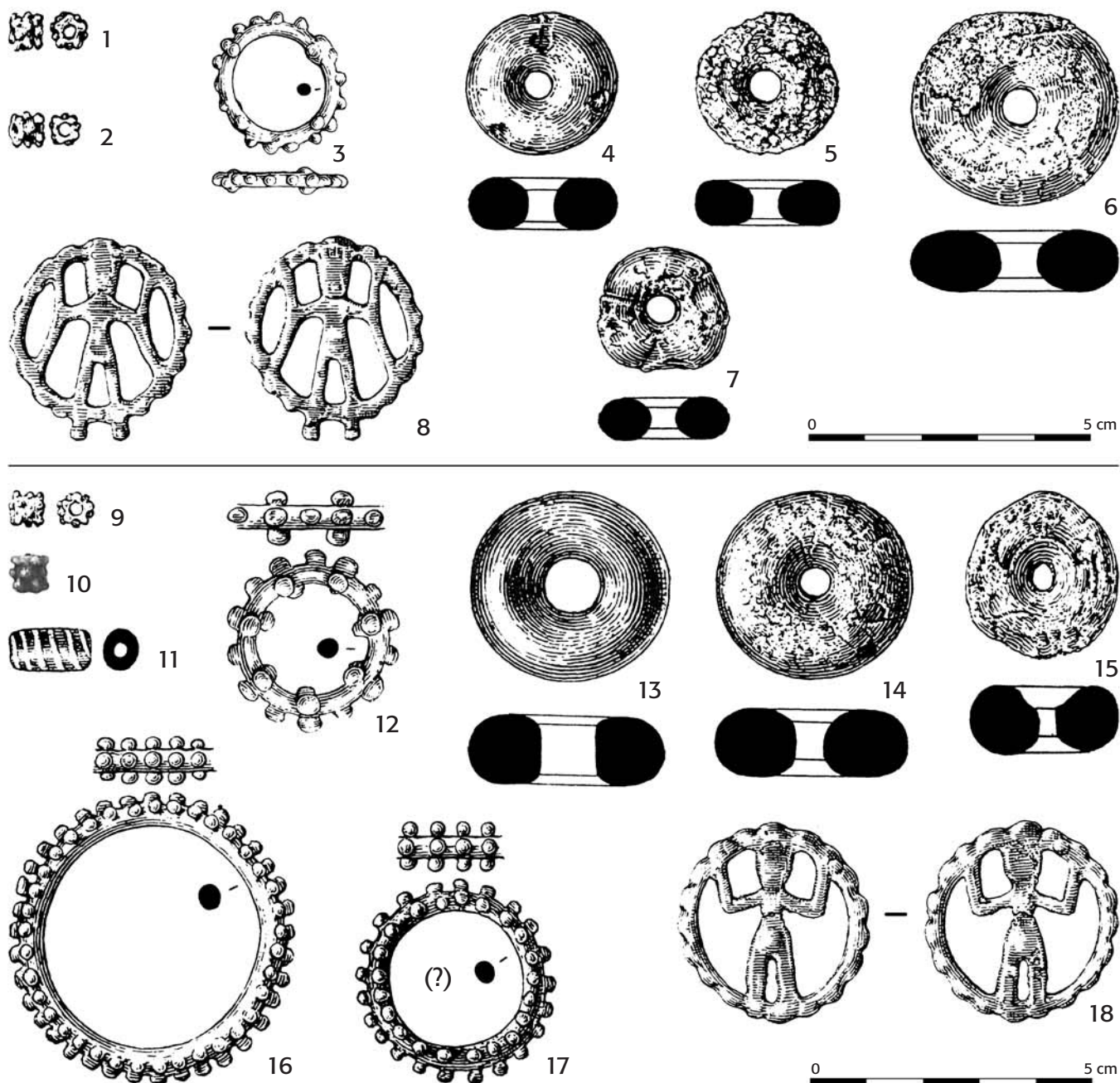
Obr. 10. Laténský depot z Ptení. Předměty nově identifikované ve sbírce Národního muzea (**1c, 2c, 3c, 4c**; kresby: M. Fábiková) a jejich srovnání s dobovými kresbami z roku 1868 (**1a, 2a, 3a, 4a**; podle: Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 3, inv. č. 310 – upraveno) a kresbami z publikace V. Schulze z roku 1891 (**1b, 2b, 3b, 4b**; podle: Schulz 1891 – upraveno). Grafická úprava: M. Kafka. — **Abb. 10.** Latènezeitliches Depot von Ptení. Neu identifizierte Gegenstände in der Sammlung des Nationalmuseums (**1c, 2c, 3c, 4c**; Zeichnungen: M. Fábiková) und ihr Vergleich mit den alten Zeichnungen von 1868 (**1a, 2a, 3a, 4a**; nach: Archiv NM – Fond SNM-Archeologický sbor, Karton 3, Inv.-Nr. 310 – modifiziert) und den Zeichnungen aus der Publikation von V. Schulz aus dem Jahr 1891 (**1b, 2b, 3b, 4b**; nach: Schulz 1891 – modifiziert). Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

tři díly – (1) soubor převezný Františkem Hejbalem na konci října 1868 do Prahy a v prosinci téhož roku odevzdaný správě ptenského panství (tj. pomyslné jádro depotu; viz níže kap. 5.1), (2) předměty objevené dodatečně v místě nálezů ptenským duchovním Václavem Zdráhalem (viz níže kap. 5.2), (3) dva předměty, jež se staly součástí sbírky Jindřicha Wankla (viz níže kap. 5.3). Právě oba artefakty získané Wanklem, o nichž se vůbec nezmiňují dobové prameny z let 1868 a 1869, naznačují, že vedle souboru převezného studentem Hejbalem do

Prahy a předmětů dodatečně nalezených duchovním Zdráhalem existovalo zřejmě ještě blíže neznámé množství artefaktů, o nichž nevíme vůbec nic.

5.1. Jádro depotu

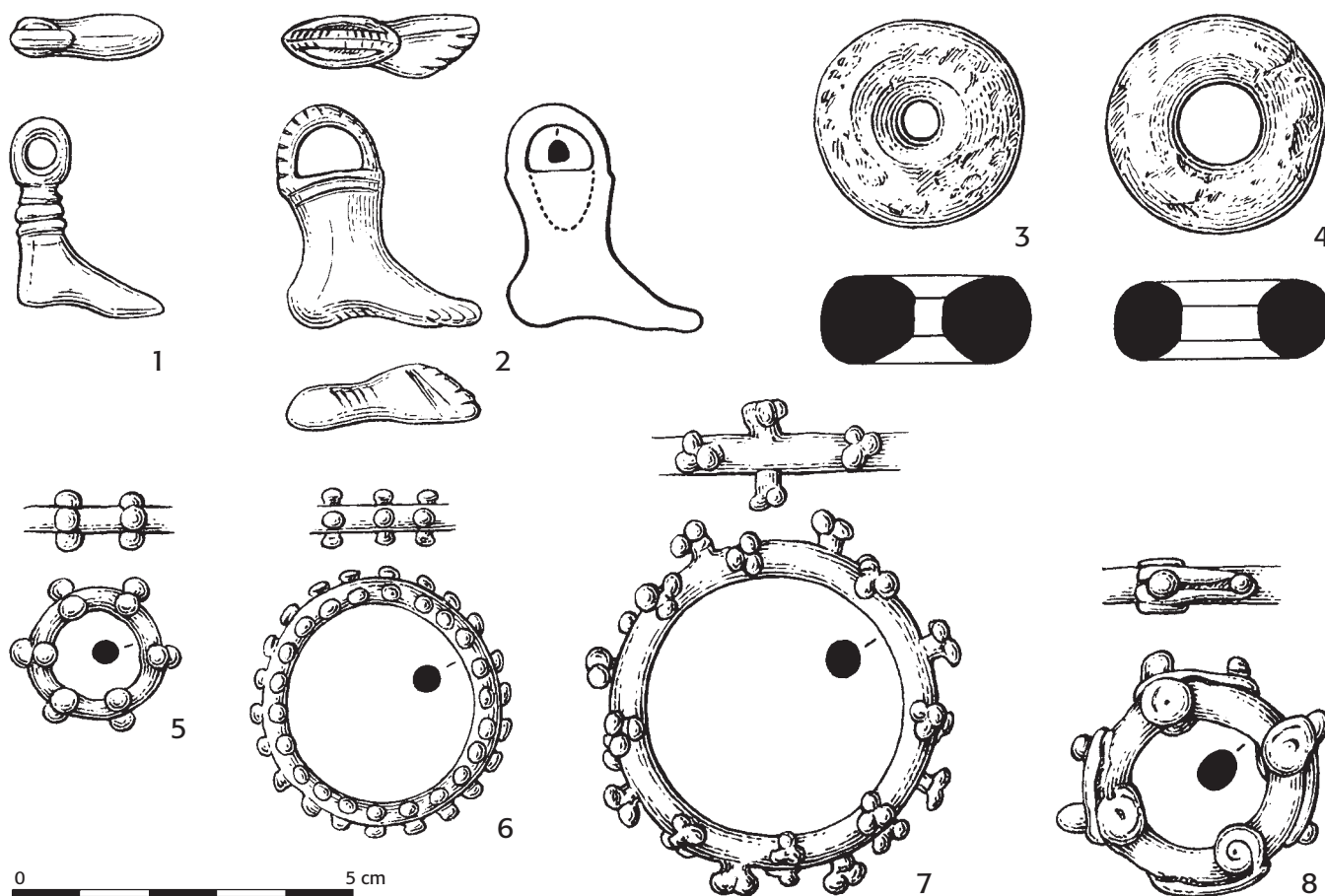
Složení pomyslného jádra depotu, které převezl František Hejbal na konci října 1868 do Prahy, známe jednak díky dobovým kresbám (obr. 3–5, viz i obr. 10), jednak

Obr. 11. Laténský depot z Ptení. **1–8** – nálezy ze sbírky Národního muzea identifikované do roku 2002; **9–17** – nálezy ze sbírky Moravského zemského muzea, (?) = příslušnost předmětu k souboru je nejistá (podle: Čížmář 2002 – upraveno). Grafická úprava: M. Kafka. — **Abb. 11.** Latènezeitliches Depot von Ptení. **1–8** – Funde aus der Sammlung des Nationalmuseums im Jahr 2002; **9–17** – Funde aus der Sammlung des Mährischen Landesmuseums, (?) = Zugehörigkeit des Gegenstands zum Komplex ist unsicher (nach: Čížmář 2002 – modifiziert). Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

díky dochovanému protokolu o vrácení předmětů Hejbalovi 2. prosince 1868 (obr. 6). Podle těchto pramenů a s přihlédnutím k předmětům uloženým/identifikovaným v muzejních sbírkách je zřejmé, že **kresby zachycují pouze typy předmětů**, nikoliv veškeré artefakty. To prokazuje především počet (údajně) jantarových kroužkových korálků vrácených Hejbalovi (13 ks; obr. 6) a počet dochovaných či dokumentovaných skleněných korálků typu Adria (4 ks; obr. 11: 1–2, 9–10) – nakreslen byl totiž pouze jeden jantarový korál, jeden modrý a jeden zelený skleněný korálek typu Adria (obr. 5: uprostřed, dole uprostřed vlevo, dole uprostřed). Nejasný je

také počet skleněných válcovitých korálků se šroubovicově navinutým vláknem – na dobové kresbě je zachycen pouze jediný (obr. 5: dole uprostřed upravo), ale jeho barevná kombinace se liší od dochovaného exempláře (obr. 11: 11; srv. níže). Snad tedy původně existovaly alespoň dva, ovšem není to jisté. Problémy vyvolává také údaj o dvaceti bronzových kroužcích v předávacím protokolu (obr. 6). Na dobových kresbách je sice vyobrazeno dvacet bronzových kroužků (včetně závěsku v podobě kola s loukotěmi), ovšem bronzový kroužek s asymetrickým počtem nálitků po vnějším obvodu (22 nálitků) a po stranách (21 nálitků), uložený dnes ve sbírce Morav-

Obr. 12. Laténský depot z Ptení. Nálezy ze sbírky Naturhistorisches Museum (podle: Čížmář 2002 – upraveno). Grafická úprava M. Kafka. — **Abb. 12.** Latènezeitliches Depot von Ptení. Funde aus der Sammlung des Naturhistorischen Museums (nach: Čížmář 2002 – modifiziert). Grafische Bearbeitung M. Kafka.

ského zemského muzea (obr. 11: 17), se na nich nevy-skytuje. Buď došlo v tomto případě k dodatečné záměně předmětu v muzejní sbírce (k typu předmětu srv. *Trapp 1869, 390* – položka 2; z podobných kroužků s nálitky zachycených na dobových kresbách chybí exemplář s 23 trojicemi nálitků: obr. 4: 12) za podobný předmět z jiného naleziště, nebo byl tento kroužek považován za typově totožný s kroužkem s 22 trojicemi nálitků, uloženým dnes ve sbírce Naturhistorisches Museum ve Vídni (obr. 12: 6). V druhém případě by ovšem nebyl v předávacím protokolu explicitně uveden závěsek v podobě kola s loukotěmi. Rovněž je nejasné, kolik kroužků bylo darováno Museu království Českého (šest nebo sedm exemplářů; viz níže). Je tedy zřejmé, že můžeme stanovit kompletní typové spektrum jádra depotu, ale zároveň pouze minimální počet předmětů.

Pomyslné jádro depotu z Ptení tvořilo dvanáct jantarových kroužkových korálů a jeden skleněný prstencový korál purpurové barvy (považovaný ovšem Vocelem rovněž za korál z jantaru), dva skleněné kroužky modré barvy (patrně prstencový korál a prsten), dvacet bronzových kruhů různé velikosti a tvaru (včetně závěsku v podobě kola s loukotěmi?), dva železné závěsky v podobě sekery, bronzový závěsek v podobě lidské nohy, bronzový závěsek v podobě lidské ruky s gestem *fica*, bronzový závěsek s nálitky, poškozený bronzový závěsek s tordovanou tyčinkou a odlomenou trojúhelníkovou

destičkou, skleněná kulička uchycená v bronzové smyčce s poutkem, nejméně čtyři skleněné korálky typu *Adria* a minimálně jeden skleněný válcovitý korálek se šroubovicově navinutým vláknem. Jádro ptenského depotu tudíž obsahovalo nejméně 47 předmětů.

Z jádra depotu lze v současné době identifikovat tři soubory uložené v muzejních sbírkách (Národní muzeum v Praze, Moravské zemské muzeum v Brně, Naturhistorisches Museum ve Vídni). Dosud nevyužitě dobové archivní prameny ovšem prokazují, že kromě nich existoval alespoň ještě jeden soubor. Minimálně devatenáct předmětů převezaných původně studentem Hejballem na podzim 1868 do Prahy je totiž nezvěstných a zároveň bezpečně víme, že nejméně sedmnáct z nich nikdy nebylo součástí žádné ze tří zmíněných muzejních sbírek¹⁰ – ke čtrnácti předmětům nakresleným Antonínem Baumem (obr. 3: 2, 4–7, 14; 4: 1, 6, 9, 12; 5: 14–17) je nutné připočítat pět jantarových kroužkových korálů;

¹⁰ Rozdíl mezi minimálním počtem nezvěstných předmětů z jádra depotu a počtem předmětů, jež zcela jistě nebyly nikdy součástí žádné z muzejních sbírek, tvoří (1) kroužek (obr. 4: 12), který byl ve sbírce dnešního Moravského zemského muzea možná záměněn za kroužek s asymetrickým počtem nálitků po vnějším obvodu a obou stranách (obr. 11: 17; viz výše), (2) přesně neidentifikovaný bronzový kroužek, který byl možná součástí sbírky Musea království Českého (obr. 3: 6; 4: 1, 6, 9, 12; 5: 14–15; není totiž jasné, zda pražské muzeum obdrželo šest či sedm kroužků; viz níže).

o počtu chybějících skleněných korálků typu Adria (*obr. 5: dole uprostřed vlevo, dole uprostřed*) a skleněných válcovitých korálků se šroubovicově navinutým vláknem (*obr. 5: dole uprostřed vpravo*) můžeme pouze spekulovat.

5.1.1. Soubor darovaný Museu království Českého v Praze

Na počátku roku 1869 zaslal Edvard Kwisda Janu Erazimu Vocelovi soubor vybraných předmětů z jádra ptenského depotu, jež se Moritz hrabě Saint-Genois d'Anneaucourt rozhodl darovat Museu království Českého. Jeho složení je v dobových pramenech z roku 1869 uváděno odlišně, v zásadě existují **tři různé verze**:

(verze 1) 9. ledna 1869 byl dar hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt zapsán do Přírůstkové knihy, a to těmito slovy: „1) Šest vzácných kroužků bronzových, ozdoba bronz. v podobě kroužku uvnitř jako s postavou lidskou a ozdoba bronz. v podobě naušnice. 2) čtyry jantarové kroužky. Vše nalez. u Ptíně na Moravě.“ (Přírůstková kniha z let 1867–1889, str. 9 – zápis přír. č. 2/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno). V této podobě se objevil v publikovaném přehledu nových přírůstků muzea v *Časopise Musea království Českého*. Výčet jednotlivých položek v tomto případě přesně odpovídá záznamu v Přírůstkové knize: „P. hrabě Saint-Genois: 1) Šest vzácných kroužků bronz. 2) Ozdobu bronz. v podobě kroužku. 3) Jinou ozdobu v podobě naušnice. 4) Čtyry jantarové kroužky. Vše nalezeno v Ptíně na Moravě.“ (Anonymus 1869a, 109). V obou zprávách je tudíž uvedeno dvanáct předmětů.

(verze 2) V konceptu rukopisné *Zprávy o arch. sbírce musea Král. Českého* z pera Františka Beneše z 1. května 1869, která shrnuje přírůstky archeologické sbírky od poslední valné hromady Společnosti Musea království Českého (konané v květnu 1868) až do 1. května 1869, se uvádí: „p. Kvizdu Eduarda, inspekt. panství p. hrab. Saint-Genois ~~na Kaldy~~ kterýž daroval 6 kusů bronz. a 3 jantarové kroužky a 2 korále, které u Ptení blíž Plumlova nalezeny byly.“ (Archiv NM – fond RNM, karton 25, neinventováno; přeškrtnuto v originále). Ve zprávě je tudíž zmíněno jedenáct předmětů.

(verze 3) V definitivní verzi Benešovy rukopisné *Zprávy o arch. sbírce musea král. Českého* je uvedeno: „Co dárce nejznamenitějších starožitností pokládám si za čest uvést následující pány: ... p. Kvizdu Eduarda, inspektora panství p. hraběte Saint-Genois na Gdyně na Moravě, kterýž daroval 6 kusů bronz. a 4 jantar. kroužky a 2 korále“ (Archiv NM – fond RNM, karton 25, č. 58). Totožný počet předmětů je uveden také v *Památkách archaeologických a místopisných*: „5 bronzových a 4 jantarové kroužky, 1 kroužek s mužikem uvnitř rozpjatým a 2 malé korálky; všechny věci tyto pocházejí z nalezených starožitností u Ptení.“ (Anonymus 1868–69b, 311). V obou zprávách je zmíněno dvanáct předmětů.

Ke třem uvedeným verzím je vhodné připojit ještě **další – v pořadí čtvrtou – verzi**, jež pochází z přelomu 80. a 90. let 19. století a souvisí s revizí prehistorické sbírky provedenou jejím tehdejším správcem Václavem Schulzem:

(verze 4) V tzv. Píčově inventáři bronzů, jehož základ ovšem vytvořil Schulz v podobě lístkového katalogu již v osmdesátých letech 19. století (srv. *Sklenář 1984*, 133), se objevilo třináct předmětů, a to jako dar Edvarda Kwisydy: „a-e kroužky z dob. hráškovitě, f) kroužek s figurkou uvnitř, g) cetka závěsná, h) 2 korálky, ch) 4 jantar. kroužky“ (tzv. Píčov inventář bronzů – záznam 964; uloženo v archivu OPAS NM). Totožné složení souboru uvedl Schulz také v článku z roku 1891, v němž ostatně vycházel ze záznamů svého lístkového katalogu – zmínil třináct předmětů, z toho šest bronzových kroužků, bronzový závěsek, čtyři jantarové kroužkové korály a dva skleněné korálky (Schulz 1891, /879–/880/).

Počet předmětů se v uvedených verzích pohybuje mezi jedenácti a třinácti artefakty. Zjevně nesprávný je přítom údaj o pouhých třech jantarových kroužkových

korálech v rukopisném konceptu *Zprávy o archeologické sbírce* (verze č. 2) – zbývající prameny se shodně zmiňují o čtyřech jantarových kroužkových korálech, které ostatně existují a o jejich souvislosti s ptenským depotem není sebemenších pochybností. Rukopisy Benešovy *Zprávy o archeologické sbírce* (verze č. 2 a 3) se v ostatních údajích fakticky shodují, tj. méně podrobný původní koncept (verze č. 2), který zmiňuje pouze jedenáct předmětů, můžeme pominout. Tři zbývající verze uvádějí ve dvou případech dvanáct artefaktů (verze č. 1; verze č. 3), v jednom případě třináct artefaktů (verze č. 4).

Primární verze č. 1 (záznam v Přírůstkové knize) a o několik měsíců mladší verze č. 3 (údaj v *Památkách*, který vychází z rukopisu *Zprávy o archeologické sbírce*) se liší přítomností/absencí dvou skleněných korálků a dvou bronzových předmětů (kroužku a bronzové ozdoby). Pozdější Schulzova verze č. 4 (tzv. Píčov inventář bronzů) zmiňuje v souladu s primární verzí č. 1 bronzovou ozdobu-závěsek, zároveň v souladu s verzí č. 3 uvádí dva drobné skleněné korálky. Je tedy zřejmé, že opomenutí bronzové ozdoby-závěsku ve verzi č. 3 představuje zjevné nedopatření. Chceme-li ovšem vysvětlit absenci dvou drobných skleněných korálků v primárním záznamu v Přírůstkové knize (verze č. 1), musíme se uchýlit ke spekulacím. Jakkoliv to není možné přímo prokázat, domníváme se, že oba skleněné korálky byly součástí původního jádra depotu, jen prostě 9. ledna 1869 nebyly zapsány do přírůstkové knihy. Pro souvislost obou korálků s jádrem ptenského depotu lze uvést jeden podstatný argument: typ tohoto poměrně vzácného korálku je ve dvou barevných provedeních zachycen na kresbách Antonína Bauma z listopadu 1868 (*obr. 5: dole uprostřed vlevo, dole uprostřed*). Jejich opomenutí při zápisu do Přírůstkové knihy lze vysvětlit jednoduše pouhým omylem/nedůsledností.

Poslední sporný údaj představuje záznam o šesti bronzových kroužcích v Přírůstkové knize (verze č. 1). Dvě další verze totiž zmiňují shodně pouze pět bronzových kroužků (verze č. 3; verze č. 4). Tato disproporce je ale v současné době neřešitelná, lze ji pouze konstatovat.

Porovnáním různých verzí složení darovaného souboru (tj. fakticky kritikou písemných pramenů) lze tedy dospět k závěru, že kolekce věnovaná hrabětem Saint-Genois d'Anneaucourt Museu království Českého obsahovala třináct nebo čtrnáct předmětů. Miloš Čizmář při posledním zpracování ptenského depotu konstatoval, že soubor darovaný hrabětem Saint-Genois d'Anneaucourt Museu království Českého tvořilo minimálně třináct předmětů, ovšem pět z nich se na počátku tohoto století v muzejní sbírce nenacházelo. Byl si ostatně velmi dobře vědom, že „pražská kolekce je zjevně neúplná a provází ji stále řada nejasností“ (Čizmář 2002, 198–200, obr. 1: A). Kvalitní dobové kresby předmětů dochované mezi archíváliemi pocházejícími z činnosti Archeologického sboru ovšem umožňují bezpečnou identifikaci čtyř z pěti/šesti (domněle) neznámých artefaktů z daru hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt pražskému muzeu. Klíč k znovuobjevení čtyř ptenských předmětů ve sbírce Národního muzea představuje bronzový zoomorfní kroužek (*obr. 3: 10–11*). K pochopení principu jeho identifikace je ale nutné představit velmi detailně a podrobně jednotlivé kroky, jež v tomto případě vedly k pozitivnímu výsledku.

Jan Filip vyobrazil před více než půlstoletím mezi nálezy ze Stradonic zoomorfní kroužek (Filip 1956, tab. CXXXVII: 35; 1960, tab. XXXV: dole vlevo), který od té doby koluje v odborné literatuře (srv. např. *Dannheimer 1975*, Abb. 2: 2; *Drda – Rybová 1998*, obr. na str. 161: dole vlevo). Absolvoval rovněž několik výstav (Varese

v roce 2004: *Kruta — Lička /eds./ 2004*, 154, obr. 22/7a; Mariemont v roce 2006: *Celtes 2006*, 388, fig. 34/7a) a Claudia Tappertová jej v devadesátých letech minulého století neopomenula uvést v soupisu zoomorfních laténských kroužků (*Tappert 1998*, 181–182, 213, Abb. 7: 2). Již z pouhého letmého porovnání fotografie (údajně) stradonického zoomorfního kroužku (*Filip 1956*, tab. CXXVII: 35; *1960*, tab. XXXV: dole vlevo) s kresbou ptenského exempláře (obr. 3: 10) je ovšem na první pohled zřejmé, že oba artefakty jsou stejné. V obecné rovině přitom ze studie Claudie Tappertové vyplývá, že v laténské Evropě se dosud neobjevily dva totožné exempláře zoomorfních kroužků (*Tappert 1998*). To ostatně potvrzují také nové nálezy (např. *Urban 1998*, 799–801, Abb. 1; *Pietsch 2002*, 74, Abb. 68: 1; *Beer 2002*, 126, Abb. 73: 10; *Gruber 2007*, 178, Abb. 10; *Hlava 2009*, 119–120, obr. 1: 15, 17).

Co o původu zoomorfního kroužku zveřejněného poprvé Janem Filipem (*Filip 1956*, tab. CXXVII: 35) vypovídají evidenční pomůcky Národního muzea? Podle záznamu v inventární knize tamější archeologické sbírky pochází ze sbírky Emanuela Štěpána Bergera (Inventární kniha č. 20 – záznam 81666; archiv OPAS NM). Tu po jeho smrti († 1897) a následném delším nesnadném jednání zakoupil v roce 1898 zemský výbor království Českého a uložil ji v tehdejšímu Museu království Českého jako tzv. zemské depozitum (k okolnostem prodeje Bergerovy sbírky srv. *Adámek 1914*). Předměty z Bergerovy sbírky byly ještě v průběhu roku 1898 zařazeny do expozice, vytvářené tehdejšími kustodem prehistorického oddělení muzea Josefem Ladislavem Pičem. Jednou z podmínek uložení Bergerovy sbírky v muzeu, jež si zemský výbor stanovil, bylo zhotovení podrobného inventáře. Za Pičova života k tomu ovšem nedošlo a zemský výbor se spokojil s provizorním tzv. taxačním katalogem, který vytvořili Břetislav Jelínek a Eduard Fiala v souvislosti s oceněním Bergerovy sbírky ještě před jejím předáním muzeu. Podrobný inventář byl pořízen teprve v roce 1913 Albínem Stockým záhy po jeho příchodu do prehistorického oddělení. Pro Bergerovu sbírku byl vytvořen samostatný systém evidence se zvláštními signaturami (nálezy ze Stradonic byly podle různých kritérií rozděleny do patnácti evidenčních řad), jež byl oddělen od evidence „kmenové“ muzejní sbírky. Pro „kmenovou“ prehistorickou sbírku muzea byla shodou okolností rovněž v roce 1913 založena „standardní“ řada inventárních čísel, která se od té doby používá dodnes (současná signatura H1). Stradonické nálezy z Bergerovy sbírky do ní ale byly převedeny teprve na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století. Při katalogizaci bylo tehdy do inventární knihy poznamenáno ke každému předmětu rovněž číslo Bergerovy sbírky, jež bylo každému předmětu přiděleno v roce 1913 Stockým. Zoomorfní kroužek však toto číslo postrádá. Na příslušném místě v inventární knize je netypicky uvedeno pouze „*Bergerova sbírka st. č. B. b. č.*“ (Inventární kniha č. 20 – záznam 81666; archiv OPAS NM). Jan Filip, který jej uvedl do literatury, tudíž vycházel zjevně mechanicky z lokalizace poznamenané v inventární knize. Atypická absence odkazu na přesné Stockého evidenční číslo Bergerovy sbírky ovšem umožňuje zpochybnit nejen původ artefaktu z Bergerovy sbírky, ale také jeho souvislost s oppidem Stradonice.

Stradonický svazek Pičových *Starožitností země České* tuto tezi podporuje. Pič totiž v pasáži věnované zoomorfním kroužkům uvedl pouze dva předměty ze sbírky Musea království Českého (zjevně z původní Bergerovy sbírky) a oba vyobrazil (*Pič 1903*, 60, obr. 8, tab. XI: 9, 24); k nim připojil již jen třetí exemplář z vídeňského Naturhistorisches Museum (*Pič 1903*, 60, tab. XVI: 7; srv. *Szombathy 1891*, /814/, Fig. 1; *Hoernes 1894*, 73–74, Taf. I: 1). Zoomorfním kroužkům přitom věnoval zvýšenou pozornost – o tom výmluvně vypovídají důsledné a podrobné odkazy na nepočetné domácí i cizí analogie (*Pič 1903*, 60–62, pozn. 96–100). Pokud by se v Bergerově sbírce nacházel ještě další zoomorfní kroužek, bylo by velmi zvláštní, kdyby jej neuvedl, když vyobrazil dokonce poškozený exemplář (*Pič 1903*, 60, obr. 8: 2, tab. XI: 9).

Uvedená fakta tudíž podle mého soudu při souhrnném posouzení prokazují, že zoomorfní kroužek vyobrazený poprvé Janem Filipem (*Filip 1956*, tab. CXXVII: 35) nepochází z Bergerovy sbírky, a nemusel být tudíž nalezen na stradonickém oppidu. Detailní shoda kresby a originálního (údajně stradonického) předmětu spolu s faktem, že každý zoomorfní kroužek představuje jedinečný artefakt, dovoluje jednoznačné ztotožnění (údajně stradonického) zoomorfního kroužku s domněle nezvěstným zoomorfním kroužkem z Ptení. Ve sbírce Národního muzea došlo prostě k záměně sbírkového původu i lokality (obr. 10: 1a, 1b, 1c).

Při identifikaci tří dalších ptenských artefaktů platí obdobný princip. Všechny byly omylem evidovány na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století jako nálezy z oppida Stradonice s původem z Bergerovy sbírky, u všech ale v inventární knize chybí přesný odkaz na Stockého číslo Bergerovy sbírky z roku 1913. Dobové kresby z roku 1868 prokazují, že ztotožnění je ve všech případech naprosto bezpečné (obr. 10: 2a, 2b, 2c, 3a, 3b, 3c, 4a, 4b, 4c) a nic na tom nemění ani okolnost, že jeden z identifikovaných bronzových kroužků dnes postrádá náliček, který byl podle stop druhotně odložen/upilován (obr. 10: 4c).¹¹

Ze souboru darovaného Museu království Českého Moritzem hrabětem Saint-Genois d'Anneaucourt se nepodařilo identifikovat bronzový závěsek s náličky (obr. 3: 3). Poslední stopa po jeho existenci se nachází v Schulzově článku z roku 1891 (*Schulz 1891*, /880/) a v tzv. Pičově inventáři bronzů („*cetka závěsná*“). V současné době je ale nezvěstný.

Pokud budeme považovat za hodnověrný údaj z Příručkové knihy z let 1867–1889 o celkem sedmi bronzových kroužcích (tj. šesti kroužcích a kroužku s antro-

¹¹ Druhotně poškozený je také zoomorfní kroužek (obr. 10: 1c). Pražská kolekce tudíž obsahuje dva evidentně druhotně poškozené předměty (obr. 10: 1c, 4c) a v této souvislosti připomeňme, že již v listopadu 1868 analyzoval František Štolba dva předměty z jádra ptenského depotu. Nemáme sice jistotu, že obě dvojice artefaktů jsou totožné, ovšem vyloučit to nelze. Oba druhotně poškozené artefakty se totiž objevují na prvním archu nákrešů, který vznikl mezi 17. a 19. listopadem 1868, a ve Vocelově popisu z 19. listopadu 1868 není u žádného z nich zmínka o jakémkoliv poškození. Připomeňme, že Štolba obdržel dva předměty k analýzám 22. listopadu 1868. Naznačil snad Vocel Kwisdovi, že právě tyto dva artefakty si přeje získat pro pražské muzeum?

pomorfním motivem), schází ještě jeden bronzový kroužek. Patrně to je jeden ze sedmi kroužků, jež nejsou součástí žádné z muzejních sbírek (obr. 3: 6; 4: 1, 6, 9, 12; 5: 14–15).

5.1.2. Soubor darovaný Františkovu muzeu v Brně

Tehdejší Františkovo muzeum získalo z ptenského depotu do svých sbírek deset předmětů patrně v závěru roku 1869 (zcela jistě ale před 5. prosincem 1869). Z publikované zprávy vyplývá, že k tomu došlo zjevně teprve po obdarování Musea království Českého (Trapp 1869), snad dokonce díky přímé intervenci Moritze Wilhelma Trappa, tehdejšího muzejního kustoda, u Edvarda Kwisdý, vrchního inspektora saint-genoiského dominia. Kwisda byl ostatně členem Moravsko-slezské společnosti na podporu zemědělství, přírodovědnosti a vlastivědy (*Mährisch-Schlesische Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde*), která spravovala muzeum (srv. např. *Anonymus 1869c*). Snad mohlo hrát jistou roli rovněž zemské vlastenectví Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt, který byl mj. sekretářem moravsko-slezského gubernia.

Je zajímavé, že v souvislosti s darem Františkovu muzeu není Moritz hrabě Saint-Genois d'Anneaucourt v dobových zprávách vůbec zmiňován. Jako dárcé předmětů je totiž uváděn Edvard Kwisda, který vše nepochybně zprostředkoval (srv. Trapp 1869; 1870, 62; srv. Čížmářová 2004, obr. na str. 19). Sotva si lze ale představit, že by to proběhlo bez vědomí majitele panství.

Z celého jádra ptenského depotu neupadla tato kolekce jako jediná nikdy v zapomnění. Již v době prvního zpracování J. Meduny z ní však chyběl jeden skleněný korálek typu Adria (srv. Meduna 1969–70, 53 – pozn. 5).

5.1.3. Soubor darovaný k. k. Münz- und Antikenkabinettu ve Vídni

V průběhu roku 1869 daroval Moritz hrabě Saint-Genois d'Anneaucourt nevelký soubor předmětů z jádra ptenského depotu také do tehdejšího k. k. Münz- und Antikenkabinettu ve Vídni (*Anonymus 1870c*, XXXVI). Odtud byl někdy po založení Naturhistorisches Museum (1874) převeden do tamější archeologické sbírky, kde ovšem došlo k jeho rozdělení. Jednotlivé předměty byly od sebe v nové evidenci odtrženy, navíc v ní figurovaly pod lokalitou Prossnitz/Prostějov (Měchurová 1992, 18). S touto nepřesnou lokalizací však byly předány již do k. k. Münz- und Antikenkabinettu (*Anonymus 1870c*, XXXVI).

O motivu Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt můžeme v tomto případě pouze spekulovat. Jeho otec Filip Ludvík koupil v roce 1851 vilu v Badenu u Vídně, kterou Moritz v šedesátých letech 19. století přestavěl a často zde poté pobýval. V roce 1886 zde také zemřel. Snad tedy u daru k. k. Münz- und Antikenkabinettu hrály hlavní roli jeho vazby k Vídni a vídeňskému dvoru.

5.1.4. Soubor nezvěstných nálezů

O osudu minimálně sedmnácti (nebo devatenácti?) předmětů (a blíže nezjištěného množství skleněných korálků typu Adria, popř. válcovitých korálků se šroubovicově navinutým vláknem) můžeme v současné době pouze spekulovat. Majitel panství Moritz hrabě Saint-Genois d'Anneaucourt je mohl ponechat v rodové sbírce starožitností¹², mohl je ale rovněž věnovat do doposud neidentifikovaného (čtvrtého) muzea.

Rod Saint-Genois d'Anneaucourt pocházel z území dnešní Belgie (jeho počátky sahají do 13. století) a v polovině 16. století došlo k jeho rozdělení na dvě samostatné linie – starší nizozemskou (belgickou) a mladší slezskou. Z mladší větve rodu se ve Slezsku usadil teprve Filip Karel v 17. století. Ve středoevropské historii rodu představuje vlastnictví ptenského panství v podstatě jen nepřilíh významnou epizodu. V roce 1825 jej koupil (spolu s nedalekými Čelechovicemi na Hané a Dolany) v dražbě Filip Ludvík svobodný pán Saint-Genois d'Anneaucourt (do hraběcího stavu byl povýšen v roce 1827). Po jeho smrti v roce 1857 se stal majitelem ptenského panství jeho syn Moritz Johann Nepomuk, který jej v roce 1878 prodal Janu II. knížeti z Lichtensteina. Rovněž držení panství Kunčice, v době nálezů ptenského depotu správním centra saint-genoiského dominia se sídlem vrchního inspektora Edvarda Kwisdý, bylo jen krátkodobé – v roce 1829 (nebo 1837?) jej koupil Filip Ludvík, prodáno bylo v roce 1898 Filipem Ernestem (synem Moritze Johanna Nepomuka). Rod Saint-Genois nepřežil následující generaci, neboť slezská větev rodu vymřela po meči v roce 1961 (nizozemská/belgická větev vymřela po meči již v druhé polovině 19. století). V současné době žijí již jen potomci dcer slezské větve rodu. Dvě z nich – Marie del Pilar Keuschnič a Diana Voigt-Firon – předaly v roce 2005 do Muzea Śląska Cieszyńskiego v polském Cieszyne jako depozitum torzo rodového archivu Saint-Genois, později k němu přibýly ještě další materiály (Roik — Makowski 2011; k historii rodu Saint-Genois d'Anneaucourt srv. též stručně Mašek 2010, 194–195). Žádné dokumenty či artefakty vztažující se k ptenskému depotu v něm ale nejsou.

Obraťme nyní pozornost na potenciální muzejní sbírky, v nichž by se zbytek ptenského depotu mohl nacházet. V letech 1868–1869 existovala v tehdejší předlitavské části Rakousko-uherské monarchie pouze muzea v hlavních městech jednotlivých historických zemí – kromě Musea království Českého v Praze a Františkova muzea v Brně to bylo Gymnasial-Museum v Opavě, Museum Ferdinandeum v tyrolském Innsbrucku, Museum Francisco-Carolinum v hornorakouském Linci, Museum Carolino-Augusteam v Salcburku, muzeum v Klagenfurtu, muzeum ve vorarlberském Bregenzu a Museum Ioanneum ve Štýrském Hradci. Části ptenského depotu byly v průběhu roku 1869 darovány do „zemských“ (fakticky ovšem soukromých) muzeí v Čechách a na Moravě, hrabě Saint-Genois d'Anneaucourt nezapomněl ani na k. k. Münz- und Antikenkabinett v hlavním městě mocnářství, poblíž něhož (v nedalekém Badenu) často přebýval. U ostatních muzeí dobové publikované přehledy přírůstků muzejních sbírek žádný dar hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt (popř. Edvarda Kwisdý) či nálezy z Ptení (nebo obecně

¹² Je např. doloženo, že Filip Ludvík, otec Moritze, vlastnil numismatickou sbírku. Její část „byla uschována v truhlách s dokumenty hrabat Saint-Genois, jež se nacházely na půdě bývalé lázeňské vily ‚Georgsvilla‘ v Jaworzu, do které nikdo dlouhá léta ani nenahlížel. V roce 1913 tam syn pradleny hraběte Larischa vyhrabal sáček plný cenných zlatých mincí a začal je v Bielsku prodávat. Když u toho byl přistižen, byl zbaven zbytku pokladu, jenž převzala policie. Tu senzační událost popsaly v roce 1913 těšínské noviny ‚Silesia‘.“ (Roik — Makowski 2011, 20–21).

z jeho okolí) nezaznamenávají (srv. *Jenny 1869*, 5–6 pro muzeum v Bregenzi; *Anonymus 1870a*, 25 pro muzeum v Salcburku; *Anonymus 1870b*, XXIX–XXX pro muzeum v Linci atd.). Přesto je vhodné upozornit na jednu zajímavou okolnost. Edvard Kwisda, vrchní inspektor saint-genoiského dominia, byl v roce 1869 (!) jmenován dopisujícím členem c. k. zemědělských společností ve Štýrském Hradci a ve Vídni (*Anonymus 1869c* – „*Das hierseitige wirkl. Ges.-Mitglied, bevollmächt. Güterinspektor Eduard Kwisda, wurde von den k. k. Landwirtschaftsgesellschaften in Graz und Wien zum korrespondierenden Mitgliede ernannt.*“). A ve Štýrském Hradci bylo v roce 1809 založeno pod záštitou arcivévody Jana vůbec první muzeum v Rakousku – Museum Ioanneum, které sloužilo jako vzor pro ostatní „zemská“ muzea monarchie.¹³

5.2. Soubor darovaný Václavem Zdráhallem Museu království Českého v únoru 1869

Soubor předmětů darovaných muzeu Václavem Zdráhallem na počátku února 1869 byl nalezen teprve dodatečně (někdy mezi listopadem 1868 a počátkem února 1869; viz *Příloha 4*), a nesouvisí tudíž přímo s původním jádrem depotu. Obdobně jako v případě kolekce věnované Museu království Českého hrabětem Saint-Genois d'Anneaucourt se také složení Zdráhalova daru v dobových pramenech liší. Existují totiž celkem **tři verze**:

(verze 1) Do Přírůstkové knihy prehistorické sbírky byl Zdráhalův dar zapsán 12. března 1869 (tj. evidentně teprve po schůzi Archeologického sboru, která se konala právě v tento den) v této podobě: „1) kroužek jantarový a sedm jiných kousků jantarových a pryskyřicových. 2) modrou podlouhlou kuličku skleněnou s černými tečkami a skleněný korálek. 3) zlomek železného kroužku, kousek železa na způsob vidličky. 4) zlomek bronz. na způsob háčku a kousek kovu.“ (Přírůstková kniha z let 1867–1889, str. 9 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno).

(verze 2) Zdráhalův dar se následně objevil v přehledu nových přírůstků muzejní sbírky v *Časopise Musea království Českého*, v tomto případě ale výčet jednotlivých položek nesouhlasí se záznamem v Přírůstkové knize: „P. P. Václav Zdráhal, kooperator v Ptení: 1) Kroužek jantarový a sedm jiných kousků jantaru a pryskyřice. 2) Kuličku skleněnou. 3) Zlomek kroužku železného a zlomek bronzový.“ (*Anonymus 1869b*, 207).

(verze 3) Podle záznamu v *Památkách archaeologických a místopisných* nalezl V. Zdráhal „jeden kroužek jantarový, přes polovic železného kroužku rezem velmi požraného, 2 ½" dlouhý kousek železa na jednom konci v dvě špiče asi palec dlouhé vyběhajícího, 3 kousky jantarového kroužku barvy hnědočervené, 1 kuličku ze žlutého jantaru, menší polovici kuličky fialové ze hmoty sklu podobné, která má na povrchu velké bělavé skvrny, a jednu modrou kuličku z takové též látky sklu podobné.“ (*Anonymus 1868–69b*, 309).

Z porovnání záznamu v Přírůstkové knize (verze č. 1) a publikovaného přehledu nových přírůstků archeologické sbírky (verze č. 2) vyplývá, že nesoulad v údajích

vznikl evidentně špatným/neúplným přepisem textu z Přírůstkové knihy. U bodů č. 2, 3 a 4 z Přírůstkové knihy byly totiž v publikovaném přehledu opomenuty předměty uvedené v jednotlivých položkách na druhém místě („skleněný korálek“ u bodu č. 2, „kousek železa na způsob vidličky“ u bodu č. 3, „kousek kovu“ u bodu č. 4). Verzi č. 2 tudíž můžeme z jakýchkoliv dalších úvah vyloučit jako nepřesnou/mylnou.

Z porovnání obou zbývajících verzí (verze č. 1; verze č. 3) vyplývá, že (a) obě verze shodně uvádějí dva železné předměty, (b) obě verze shodně uvádějí dva skleněné korálky, ovšem jejich popis se liší, (c) obě verze shodně uvádějí jantarové předměty, ovšem jejich počet se liší (8 ks ve verzi č. 1 vs. 5 ks ve verzi č. 3), (d) pouze v Přírůstkové knize je uveden „zlomek bronz. na způsob háčku a kousek kovu“. Celkově lze shrnout, že Zdráhalův dar obsahoval patrně buď devět, nebo čtrnáct předmětů, ovšem není to jisté.

Oba železné předměty zmínil ještě v roce 1891 Václav Schulz v souvislosti se souborem věnovaným muzeu hrabětem Saint-Genois d'Anneaucourt (*Schulz 1891*, /880/). Snad tudíž byly v této době uloženy pohromadě s ním. V inventáři sbírky, který Schulz zhruba tehdy vytvářel (a z něhož později vznikl tzv. Píčov inventář bronzů), tyto dva artefakty ovšem nejsou zaznamenány, a Schulzův článek tudíž představuje poslední stopu po jejich existenci. Lze se jen dohadovat, že jako nedůležité nebyly do evidence vůbec zaneseny; později mohly být skartovány, popř. mohly zcela podlehnout zkáze. Ostatně péče o železné předměty byla ještě v závěru 19. století v muzeu naprosto nedostatečná – Emanuel Štěpán Berger, od roku 1890 nový inspektor muzejní prehistorické sbírky, záhy po svém jmenování do funkce navrhoval, aby „předměty železné ... byly praeparovány, by déle v podstatě dosavadní se zachovaly“ (Archiv NM – fond RNM, karton 35, inv. č. 292). Do té doby železné předměty zřejmě nebyly vůbec konzervovány.

Část zbývajících předmětů se podle mého soudu objevuje v tzv. Píčově inventáři bronzů (a tudíž původně již v evidenci vytvořené Schulzem) pod mylnou lokalitou Kdýně. Artefakty, jejichž dárce byl „Ed. Kvízda“, jsou zde uvedeny v této podobě: „1 ½ jant. korale plochého vel.“ (záznam č. 1628), „zlomek korale tmavého“ (záznam č. 1629), „zlomek korale tmavého“ (záznam č. 1630), „kulička ze žl. smůly“ (záznam č. 1631), „modrý koralek sklí“ (záznam č. 1632). Přírůstková kniha prehistorické sbírky, ani publikované zprávy o nových přírůstcích však žádný dar z Kdýně (natož od Edvarda Kwisdy) nezaznamenávají. Edvard Kwisda se navíc vyskytuje ve veškerých evidenčních záznamech prehistorické sbírky pouze ve dvou uvedených případech – u jádra depotu z Ptení (dar hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt z počátku roku 1869) a u (údajných) nálezů z Kdýně. Zjevně zde opět došlo k záměně naleziště. K ní ostatně přímo vybízely některé z variant názvu centra panství, jež figurují v dobových pramenech (Ptýně, z Ptně). Kdýně (obec v západních Čechách) se navíc v souvislosti s depotem z Ptení objevuje hned ve dvou případech: (1) Na schůzi Archeologického sboru 16. října 1868 (ta předcházela schůzi Archeologického sboru 12. prosince 1868, na níž se Vocel poprvé zmínil o depotu z Ptení) Jan Erazim Vocel „*dal zprávu o své cestě do okolí Domažlického a do sousední Šumavy*“, a to mj. „*do Kdýně*“

¹³ V roce 2011 byli osloveni správci archeologických sbírek „zemských“ muzeí v Rakousku (Salcburk, Linec, Bregenz, Klagenfurt, Innsbruck, Štýrský Hradec) s dotazem (provázeným dobovou obrazovou dokumentací; obr. 3–5), zda se v nich nacházejí nálezy z Ptení či jakékoliv předměty z daru hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt, popř. Edvarda Kwisdy. Odpovědi byly ve všech případech negativní.

nedaleko od Domažlic (Zápisník ze schůzí Arch. sboru 16. října 1868 – 27. října 1870; LA PNP – fond Jan Erázim Vocel). (2) V konceptu zprávy o nových přírůstcích prehistorické sbírky z počátku května 1869 František Beneš původně uvedl, že dar hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt pochází z Kdyně; teprve dodatečně svůj údaj opravil („p. Kvizdu Eduarda, inspekt. panství p. hrab. Saint Genois ~~na Kdyně~~ kterýž daroval 6 kusů bronz. a 3 jantárové kroužky a 2 korále, které u Ptení blíže Plumlova nalezeny byly.“; Archiv NM – fond RNM, karton 25, neinventováno; přeškrtnuto v originále). Avšak v čistopisu této zprávy uvedl jen nepatrně odlišný tvar Gdyně, tentokrát již bez opravy („p. hraběte Saint Genois na Gdyně na Moravě“; Archiv NM – fond RNM, karton 25, č. 58).

Zbývá jen dodat, že žádný z údajných kdýňských předmětů, jež jsou zaznamenány v tzv. Píčově inventáři bronzů, nepřešel po roce 1913 do nové evidence prehistorické sbírky. Podle mého soudu mohly být později evidovány omylem jako nálezy ze Stradonic a pod touto lokalitou mohou být v muzeu uloženy dodnes, ovšem bez jakékoli možnosti jejich identifikace.

5.3. Dva předměty ze sbírky Jindřicha Wankla

O dvou předmětech (závěsku v podobě lidské nohy a jantarovém kroužkovém korálu; *obr. 12: 2, 4*), jež se staly součástí sbírky Jindřicha Wankla, se dobové prameny z let 1868–1869 vůbec nezmiňují. Minimálně závěsek v podobě lidské nohy nebyl zcela jistě součástí původního jádra ptenského depotu převezeného na podzim 1868 do Prahy, neboť ten obsahoval pouze jediný exemplář tohoto typu artefaktu (*obr. 4: 1*; srv. *Příloha 3*). Již tento fakt přirozeně zavdává podnět k úvahám, že nálezy z ptenského depotu mohly skončit také v jiných soukromých sbírkách.

Wanklova sbírka představovala již na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století jednu z největších a nejznámějších soukromých archeologických sbírek na Moravě, jakkoliv tehdy ještě neobsahovala spektakulární soubor halštatských nálezů z jeskyně Býčí skála. Sotva tudíž překvapí, že její tvůrce získal alespoň drobnou část z mimořádného nálezů, který byl objeven v podstatě nedaleko od jeho působiště – Wankel v té době pracoval jako lékář na panství hraběte Salma v Blansku, tedy vzhledem k Ptení na opačné straně Draňanské vrchoviny. Nevíme, kdy a jakým způsobem se oba ptenské artefakty staly součástí Wanklovy sbírky. Mohlo to být záhy po objevu depotu, od nálezů ale mohlo klidně uplynout několik let.¹⁴

V souvislosti s odchodem do penze a stěhováním z Blanska do Olomouce byl Wankel nucen svoji sbírku prodat. Vyjednávání o prodeji probíhala již od sedmdesátých let 19. století, a to mj. s Františkovým muzeem v Brně i Museem království Českého v Praze. Nakonec ji v roce 1883 formálně koupila Antropologická společnost

ve Vídni, která ji poté darovala nově konstituovanému Naturhistorisches Museum. Zde ovšem byla zařazena do evidence teprve v roce 1888 (*von Hauer 1889, 31*).

6. Popis předmětů z depotu

Kvůli komplexní představě o aktuálním stavu znalostí o depotu z Ptení jsou zde popsány nejen nově identifikované předměty ze sbírky Národního muzea a neznámé předměty známé pouze z dobových kreseb z roku 1868, ale také veškeré artefakty publikované v úplnosti naposledy M. Čižmářem (*Čižmář 2002, 200–204*; jejich popisy jsou převzaty z této práce). V rámci jednotlivých sbírek/darů jsou jednotlivé položky seřazeny podle inventárních čísel platných v současné době, u neznámých předmětů je použit popis vycházející z dobových kreseb z roku 1868 od Antonína Bauma, popř. dobový popis s uvedením pramene. Pominuty byly předměty, jež byly v minulosti s depotem z Ptení spojovány mylně – střep malované nádoby (*Meduna 1969–70, 51, 54, obr. 3; 1996, 102, 107–108, Abb. 4*; srv. kriticky *Čižmář 2002, 200*) a skleněné prstencové korály modré a purpurové barvy údajně ze sbírky Národního muzea (*Haevernick 1960, 236*; k purpurovému korálu srv. kriticky *Čižmář 2002, 200, 210*).

6.1. Sběrka Národního muzea

Dar Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt

(1) Válcovitý korálek (typ Adria) z neprůsvitného, mléčně modrého skla, zdobený třemi příčnými řadami po pěti pupičkách, délka 6 mm, průměr 6 mm (*obr. 11: 2*). Inv. č. H1-65805 (st. č. Píč-B 964).

(2) Válcovitý korálek (typ Adria) z neprůsvitného, mléčně zeleného skla, zdobený třemi příčnými řadami po pěti pupičkách, délka 6 mm, průměr 6 mm (*obr. 11: 1*). Inv. č. H1-65806 (st. č. Píč-B 964).

(3) Mírně poškozený bronzový kroužek, zdobený 17 kuličkovitými nálitky na vnějším obvodu a čtyřmi na každé straně, průměr 23 x 26 mm (*obr. 11: 3*). Inv. č. H1-65807 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(4) Jantarový kroužkový korál s poškozeným povrchem. Barva povrchu tmavohnědá, v procházejícím světle hnědočervená, průměr 23 x 25 mm, síla 9 mm (*obr. 11: 7*). Inv. č. H1-65808 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(5) Jantarový kroužkový korál se silně poškozeným povrchem. Barva povrchu medově žlutá až světle hnědá, v procházejícím světle žlutohnědá, průměr 26 mm, síla 9 mm (*obr. 11: 5*). Inv. č. H1-65809 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(6) Jantarový kroužkový korál s poškozeným povrchem. Barva povrchu medově žlutá až oranžová, v procházejícím světle medově žlutá, průměr 30 x 37 mm, síla 12 x 15 mm (*obr. 11: 6*). Inv. č. H1-65810 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(7) Jantarový kroužkový korál s mírně poškozeným povrchem. Barva povrchu medově žlutá až oranžová, v procházejícím světle oranžově žlutá, průměr 27 mm, síla 11 mm (*obr. 11: 4*). Inv. č. H1-65811 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(8) Bronzový kroužek s 21 kuličkovitými nálitky po vnějším obvodu a obou stranách, vnější průměr (s nálitky) 36,1–36,4 mm, vnitřní průměr 24,5–24,6 mm, síla 4,4 mm (*obr. 10: 3c*). Inv. č. H1-81657 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(9) Bronzový kroužek se střídavě umístěnými třemi trojicemi kuličkovitých nálitků po vnějším obvodu a obou stranách a (původně) třemi nálitky (jeden z nálitků dnes chybí, povrch je v tomto místě zbroušen) po vnějším obvodu, průměr (s nálitky) max. 46,6 mm, průměr (bez nálitků) 36,8–37,3 mm, síla 7,0 mm (*obr. 10: 4c*). Inv. č. H1-81660 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

¹⁴ Způsoby, jimiž Wankel získával nové přírůstky do své sbírky, byly rozmanité a někdy sehrála jistou roli také náhoda. Namátkou laténské šperky z pohřebiště v Třebešicích na Kutnohorsku, narušeného při stavbě železniční dráhy v roce 1869, získal jen díky tomu, že tam tehdy pobýval u jednoho ze svých přátel (*Čermák 1908–09, 444*).

(10) Bronzový kroužek se střídavě umístěnými čtyřmi trojicemi kulčkovitých nálitků po vnějším obvodu a obou stranách a čtyřmi nálitky po vnějším obvodu, vnější průměr (s nálitky) max. 31,4 mm, vnější průměr (bez nálitků) 24,9 mm, síla 3,0 mm (obr. 10: 2c). Inv. č. H1-81664 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(11) Bronzový kroužek se čtyřmi přesekávanými příčnými lištami a čtyřmi stylizovanými beranými hlavičkami (u jedné z beraních hlaviček chybí jeden roh), průměr (s hlavičkami) 42,4 x 42,7 mm, vnitřní průměr 18 x 19,2 mm, síla 6,4 mm (obr. 10: 1c). Inv. č. H1-81666 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(12) Bronzový kroužek na obvodě zdobený hrbolky. Uvnitř kroužku je stojící, silně stylizovaná lidská postava s upaženými a v loktech vzhůru ohnutými pažemi. Z loktů směřují šikmo dolů tyčinky, spojující paže s vnitřním obvodem kruhu. Postava je s kruhem spojena ještě rukama, temenem hlavy a nohama, které však přesahují vnější obvod kruhu a mají kulčkovitými naznačená chodidla. Postava je tak stylizovaná, že zcela zanikají anatomické detaily, jen na přední straně hlavy jsou čtyřmi rýžkami naznačeny vlasy, průměr 33 mm, délka 37 mm (obr. 11: 8). Inv. č. H1-88020 (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(13) „Kugelförmige Bronzeanhängsel ... hat die Form eines 10 mm dicken Kügelchens, welches in einem, auf der äusseren Seite mit drei Warzen versehenen Ringe steckt; das Oehrchen mit 5–6 mm lichtem Durchmesser hat auch eine grössere Warze und ist mit dem Kügelchen durch ein kurzes Band, welches wieder zwei Warzen trägt, verbunden. Das Ganze ist 24 mm lang. Es hat von weitem die Gestalt eines plumpen Thieres (Schweinchens??), aber nur von sehr weitem.“ (Schulz 1891, /880/; obr. 3: 3). Nenalezeno (st. č. Píč-B 964; přír. č. 2/1869).

(14 – ?) Bronzový kroužek (patrně obr. 3: 6 nebo 4: 1 nebo 4: 6 nebo 4: 9 nebo 4: 12 nebo 5: 14 nebo 5: 15). Nenalezeno (přír. č. 2/1869).

Dar Václava Zdráhala

(1) „Přes polovic železného kroužku rezem velmi prožraného“ (Anonymus 1868–69b, 310). Nenalezeno (přír. č. 4/1869).

(2) „2 ½“ dlouhý kousek železa na jednom konci v dvě špice asi palec dlouhé vyběhajícího“ (Anonymus 1868–69b, 310). Nenalezeno (přír. č. 4/1869).

(3) „Zlomek bronz. na způsob háčku“ (Přirůstková kniha z let 1867–1889, str. 9 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno). Nenalezeno (přír. č. 4/1869).

(4) „Kousek kovu“ (Přirůstková kniha z let 1867–1889, str. 9 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno). Nenalezeno (přír. č. 4/1869).

(5) Skleněný korálek modré barvy s (černými) tečkami (?) – dobové prameny zmiňují jednak „modrou podlouhlou kuličku skleněnou s černými tečkami“ (Přirůstková kniha z let 1867–1889 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno), jednak „skleněný korálek“ (Přirůstková kniha z let 1867–1889 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno). Ztotožnění zmínek z obou pramenů je ovšem nejisté. Nenalezeno (přír. č. 4/1869).

(6) Část skleněného prstencového korálu (?) fialové barvy s (bílymi) skvrnami (?) – dobové prameny zmiňují jednak „menší polovici kuličky fialové ze hmoty sklu podobné, která má na povrchu velké bělavé skvrny“ (Anonymus 1868–69b, 309), jednak „skleněný korálek“ (Přirůstková kniha z let 1867–1889 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno). Ztotožnění zmínek z obou pramenů je ovšem nejisté. Nenalezeno (přír. č. 4/1869).

(7) „Kroužek jantarový“ (Přirůstková kniha z let 1867–1889 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno). Nenalezeno (přír. č. 4/1869).

(8) Přesně neurčený počet zlomků jantaru (korálů?) – dobové prameny zmiňují jednak „sedm ... kousků jantarových a pryskyřicových“ (Přirůstková kniha z let 1867–1889 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno), jednak „3 kousky jantarového kroužku barvy hnědočervené“ (Anonymus 1868–69b, 309). Nenalezeno (přír. č. 4/1869).

6.2. Sběrka Moravského zemského muzea

(1) Bronzový kroužek, zdobený kulčkovitými nálitky ve třech řadách (na obvodu i po stranách 37), průměr 52 mm (obr. 11: 16). Inv. č. A 66200.

(2) Bronzový kroužek, zdobený kulčkovitými nálitky ve třech řadách (na obvodu 22, po stranách 21), průměr 36 mm (obr. 11: 17). Inv. č. A 66201. Souvislost tohoto kroužku s depotem není patrně zcela jistá, v muzejní sbírce mohlo dojít k záměně sbírkového předmětu (viz výše).

(3) Bronzový kroužek, zdobený kulčkovitými nálitky ve třech řadách (na obvodu 14, po stranách po sedmi), průměr 36 mm (obr. 11: 12). Inv. č. A 66202.

(4) Bronzový kroužek, zdobený na obvodu nepravidelnými hrbolky. Uvnitř kroužku je stylizovaná stojící lidská postava s upaženými a v loktech vzhůru ohnutými pažemi. Temenem hlavy, rukama a nohama je spojena s vnitřním obvodem kruhu. V pase je postava prasklá, průměr 35 x 37 mm (obr. 11: 18). Inv. č. A 66203.

(5) Masivní prstencový korál z purpurového skla s mírně poškozeným povrchem, průměr 35 mm, síla 13 mm (obr. 11: 13). Inv. č. A 66204.

(6) Jantarový kroužkový korál s poškozeným povrchem. Barva povrchu medově žlutá až tmavohnědá, v procházejícím světle hnědočervená, průměr 35 mm, síla 13 x 14 mm (obr. 11: 14). Inv. č. A 66205.

(7) Jantarový kroužkový korál s poměrně silně poškozeným povrchem. Barva povrchu medově žlutá až tmavě hnědočervená, v procházejícím světle červenohnědá, průměr 27 x 28 mm, síla 12 mm (obr. 11: 15). Inv. č. A 66206.

(8) Válcovitý korálek z purpurového skla se šroubovicově navinutým páskem bílého skla, délka 15 mm, průměr 8 mm (obr. 11: 11). Inv. č. A 66207.

(9) Válcovitý korálek (typ Adria) z neprůsvitného, mlčně modrého skla, zdobený třemi příčnými řadami po pěti pupičkách, délka 6 mm, průměr 7 mm (obr. 11: 9). Inv. č. A 66208.

(10) Válcovitý korálek (typ Adria) ze světle zeleného skla, zdobený třemi příčnými řadami pupiček, délka 6 mm, průměr 7 mm (obr. 11: 10). Nenalezeno.

6.3. Sběrka Naturhistorisches Museum

Dar Moritze hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt

(1) Bronzový kroužek zdobený trojicemi kulčkovitých nálitků ve třech řadách (na obvodu i po stranách po 8), průměr 50 mm (obr. 12: 7). Inv. č. 34870 (st. č. 1741).

(2) Bronzový kroužek, zdobený kulčkovitými nálitky ve třech řadách (na obvodu i po stranách po 22), průměr 35 mm (obr. 12: 6). Inv. č. 34871 (st. č. 1742).

(3) Bronzový kroužek, zdobený na obvodu čtyřmi beranými hlavičkami, průměr 30 mm (obr. 12: 8). Inv. č. 34872 (st. č. 1743).

(4) Bronzový kroužek, zdobený kulčkovitými nálitky ve třech řadách (na obvodu i po stranách po 6), průměr 20 mm (obr. 12: 5). Inv. č. 35162 (st. č. 1744).

(5) Bronzový závěsek v podobě lidské nohy zakončený očkem, délka 22 mm, výška 29 mm (obr. 12: 1). Inv. č. 71082 (st. č. 1745).

(6) Jantarový kroužkový korál s poměrně silně poškozeným povrchem. Barva povrchu medově žlutá až tmavě hnědočervená, v procházejícím světle červenohnědá, průměr 33 mm, síla 10 mm (obr. 12: 3). Inv. č. 71083 (st. č. 1746).

Sběrka Jindřicha Wankla

(1) Jantarový kroužkový korál. Barva povrchu medově žlutá až tmavě hnědočervená, v procházejícím světle červenohnědá, průměr 30 mm, síla 13 mm (obr. 12: 4). Inv. č. 12646 (Wanklova sbírka č. 3059).

(2) Bronzový závěsek v podobě lidské nohy zakončený ozdobným poutkem. Závěsek je částečně dutý a má znázorněny prsty, výška 33 mm, délka 30 mm (obr. 12: 2). Inv. č. 12647 (Wanklova sbírka č. 3060).

6.4. Neidentifikovaná sbírka (neidentifikované sbírky?)

(1) Bronzový závěsek v podobě lidské ruky s gestem *fica*, zakončený očkem, délka 15 mm, výška 32 mm (obr. 3: 1).

(2) Část bronzového závěsku s (původně) trojúhelníkovou destičkou, tordovanou závěsnou tyčinkou a očkem, délka 13 mm, výška 27 mm (obr. 3: 4).

(3) Skleněná kulička tmavě modré barvy se zelenobílými očky, umístěná v bronzové smyčce zakončené poškozeným poutkem, délka 21 mm, výška 30 mm (obr. 3: 5).

(4 – ?) Bronzový kroužek se čtyřmi trojicemi (?) nálitků po vnějším obvodu a stranách, průměr 27 x 25 mm (obr. 3: 6).

(5) Skleněný prstencový korál (?) modré barvy, průměr 24 mm, síla 10 mm (obr. 3: 7).

(6) Skleněný prsten (?) modré barvy, vnější průměr 38 x 37 mm, síla 6 mm (obr. 3: 14).

(7 – ?) Bronzové kolečko se šesti loukotěmi a středovým kruhem, průměr 41 x 42 mm (obr. 4: 1).

(8 – ?) Bronzový kroužek zdobený na vnějším obvodu a po stranách kuličkovitými nálitky (7 po vnějším obvodu, 4 po stranách), průměr (s nálitky) 25 x 27 mm (obr. 4: 6).

(9 – ?) Bronzový kroužek zdobený na vnějším obvodu a po stranách kuličkovitými nálitky (12 nebo 13 po vnějším obvodu, 4 po stranách), průměr (s nálitky) 22 x 24 mm (obr. 4: 9).

(10 – ?) Bronzový kroužek zdobený na vnějším obvodu a po stranách 23 kuličkovitými nálitky, průměr (s nálitky) 35 x 37 mm (obr. 4: 12).

(11 – ?) Bronzový kruh zdobený po vnějším obvodu 13 řadami nálitků, vnější průměr 57 mm, vnitřní průměr 35 mm, šířka 13 mm (obr. 5: 14).

(12 – ?) Bronzový kruh zdobený po vnější straně třemi řadami nálitků, průměr 56 x 57 mm, šířka 6 mm (obr. 5: 15).

(13) Železný (poškozený) sekerkovitý závěsek zakončený očkem, délka 101 mm (obr. 5: 16).

(14) Železný (nepatrně poškozený) sekerkovitý závěsek zakončený očkem, délka 85 mm (obr. 5: 17).

(15) Jantarový kroužkový korál, průměr asi 35 mm (obr. 5: uprostřed).

(16) Jantarový kroužkový korál, průměr asi 35 mm (obr. 5: uprostřed).

(17) Jantarový kroužkový korál, průměr asi 35 mm (obr. 5: uprostřed).

(18) Jantarový kroužkový korál, průměr asi 35 mm (obr. 5: uprostřed).

(19) Jantarový kroužkový korál, průměr asi 35 mm (obr. 5: uprostřed).

(20 – ?) Neznámý počet válcovitých korálků (typ Adria) z modrého skla, zdobených třemi příčnými řadami po pěti pupičkách, délka asi 6 mm, průměr asi 7 mm (obr. 5: dole uprostřed vlevo).

(21 – ?) Neznámý počet válcovitých korálků (typ Adria) ze zeleného skla, zdobených třemi příčnými řadami po pěti pupičkách, délka asi 6 mm, průměr asi 7 mm (obr. 5: dole uprostřed).

(22 – ?) Neznámý počet válcovitých korálků z modrého (?) skla se šroubovicově navinutým vláknem bílého skla, délka asi 9 mm, průměr asi 5 mm (obr. 5: dole uprostřed vpravo).

7. Rozbor nálezů

Depot z Ptení obsahoval předměty zhotovené z bronzu, skla, jantaru a železa. Jakkoliv mezi dochovanými předměty či artefakty známými pouze z archivních pramenů dominují bronzové předměty, původní stav mohl být jiný. Za pozornost rozhodně stojí, že součástí pomyslného jádra depotu byly minimálně čtyři velmi drobné skleněné korálky modré a zelené barvy typu Adria. To by mohlo poukazovat na poměrně důsledné a pečlivé prohledání místa nálezů bezprostředně po objevu. Na druhou stranu nelze pominout, že část předmětů byla z naleziště získána teprve dodatečně.

7.1. Bronzové předměty

Antropomorfní kroužky

Jen velmi málo nových informací je možné doplnit ke dvěma kroužkům s antropomorfním motivem ze sbírek Národního muzea (obr. 11: 8) a Moravského zemského muzea (obr. 11: 18). Proto především zopakujeme, že obdobný kroužek, který oba ptenské exempláře typologicky propojuje, pochází z lokality Vinji Vrh u slovinské Šmarjety, kde byl nalezen na poli v roce 1906 (Schmid 1910, 91b, Fig. 1; srv. Stare 1973, 11, 35, t. 33: 17, 70: 2 s ne zcela přesným přiřazením artefaktu k nálezům ze Šmarjety), další dva exempláře jsou známy z rakouského Burgenlandu – první byl nalezen v roce 1978 kdesi ve správním okrese Mattersburg, druhý byl objeven v roce 1980 v Schützensu (Fitz 1981–82).

J. Meduna (1996, 105) a M. Čížmář (2002, 204–205) při vyhodnocení depotu z Ptení spojili po právu motiv adorující lidské postavy s motivem pána či paní zvířat známým z časné laténského umění, především na prolamovaných záponách varianty Castaneda (k záponám varianty Castaneda naposledy Gamber 2006, 102–105, Abb. 39: 1–4, Karte 24; Nagy 2012, 195–196; Bagley 2013, 59–64, Abb. 1–3), jeho uplatnění je ale širší (srv. Bagley 2013, 64–69, Abb. 4–9). Svými kořeny sahá do etruského umění 8.–7. století př. n. l. (Guggisberg – Stöllner 1996; vzory lze ale sledovat nejen v této oblasti – srv. Gleirscher 2014), samotný motiv se ostatně vyskytuje v řadě civilizací starověkého světa (Bagley 2013, 70–72). Otázkou samozřejmě zůstává jeho ideové pozadí a smysl, který se mohl v různých kulturních prostředích lišit. Interpretace mohou být totiž vskutku rozmanité (srv. např. Vonkúch 2013, 228–230, Abb. 1).

Kolečko s loukotěmi

Nedochované kolečko se šesti loukotěmi (obr. 4: 1) náleží k relativně řídkému typu s větším středovým kruhem (srv. např. Stradonice: Píč 1903, tab. X: 34 – se čtyřmi loukotěmi; Třisov: Hlava 2009, obr. 1: 7 – původně s osmi loukotěmi). Svým provedením se sice vymyká ze skupiny masově produkovaných jednoduchých čtyřloukotěvých koleček, na druhou stranu jej ale nelze zařadit ani mezi kolečka s realisticky modelovanou středovou částí, jež nesporně napodobují skutečná kola vozů (srv. souhrnně Schönfelder 2002, 141–144, Abb. 88, Tab. 11).

Bronzová kolečka s loukotěmi představují jeden z nejtýpčtějších a nejrozšířenějších amuletů doby laténské (k nálezům z Moravy srv. souhrnně Čížmářová 2014), idea tohoto symbolu sahá ale mnohem hlouběji do minulosti (srv. např. Kossack 1954, 40–41, 85–91, Taf. 16: 1–20). V době laténské bývají zpravidla považována za symbol boha Taranise (Haffner 1995, 13; Szabó 2012). Jejich výskyt je prakticky kontinuální s těžištěm ve stupních LT C2–D1 (srv. např. Stork 2007, 164–165), obzvláště početně jsou zastoupena v některých západoevropských galsko-římských svatyních (srv. např. La Villeneuve-au-Châtelot: Piette 1981, 369–372, Fig. 3–5; Wallendorf: Krauß 2000, 390, Abb. 3) a oppidech (např. Villeneuve-Saint-Germain: Debord 1989), objevují se také v následné době římské (srv. např. Martin 1978,

115–116, Abb. 16; Schmitz 1993, 48–50, 59–62, Abb. 1–6, 11). Vzhledem k jejich značnému rozšíření nechybějí relativně početné doklady jejich místní výroby (zpravidla) v podobě kamenných kadlubů (srv. např. Variscourt: *Lobjois — Ancien* 1978, 3–4, fig. 1–2; Brendlorenzen: *Gerlach* 2002, 68, Abb. 59: 8–9; Martberg: *Thoma* 2006, 87, Abb. 7: 2; Závist: *Drda — Rybová* 1998, obr. na str. 148; Stradonice: *Píč* 1903, 98, tab. LVIII: 31).

Kroužky a kruhy s kuličkovitými nálitky

Kroužky a kruhy s kuličkovitými nálitky jsou v depotu z Ptení zastoupeny nejpočetněji, a to minimálně patnácti exempláři značné tvarové variability. Typické je, že v dochovaném souboru se nevyskytují dva zcela totožné kusy. Z typologického hlediska je lze rozdělit na kroužky s trojicemi nálitků (*obr. 4: 12; 10: 3c; 11: 16–17; 12: 5–6*; z toho v jednom případě s nestejným počtem nálitků po vnějším obvodu a stranách: *obr. 11: 17*), kroužky se symetricky rozmístěnými trojicemi nálitků po vnějším obvodu a stranách v kombinaci se symetricky rozmístěnými nálitky jen po vnějším obvodu (*obr. 10: 2c, 4c*), kroužky s asymetricky rozmístěnými nálitky po vnějším obvodu i stranách (*obr. 4: 6, 9; 11: 3*) a kroužek s trojicemi nálitků na výčnalcích umístěných střídavě po dvou stranách a vnějším obvodu (*obr. 12: 7*). Specifické jsou dva kroužky s vnějším povrchem hustě pokrytým nálitky, a to ve třech (*obr. 5: 15*) a třinácti řadách (*obr. 5: 14*), k nimž neznám žádné přesné analogie.

V obecné rovině představují kroužky s nálitky jeden z nejtypičtějších artefaktů mladších úseků doby laténské, v různém provedení se ovšem vyskytují poměrně početně rovněž v kontextu doby římské, popř. též doby stěhování národů (srv. např. *Kostrzewski* 1961, 103–104, Ryc. 3–4; *Menke* 1974, 149–150, Abb. 2: 6, 10; *Schach-Dörge* 1970, 78, Taf. 3: 4, 62: 2; *Leube* 1975, 27, 91, 94, 95, Taf. 17: 14, 19, 18: 15; *Balke* 1999; *Ziemlińska-Odojowa* 1999, 60, 85, 114, Taf. CVI: 306/5, CLXXIV: 478/5; *Czarnecka* 2007, 57, 79, Taf. CCIII: 241/1–2; *Lennartz* 2009, 253, Abb. 1: 2; *Varsík* 2011, 119, obr. 60: 8 aj.). Kroužky s nálitky z povrchových sběrů z lokalit s nálezy doby laténské a doby římské (srv. např. Svatý Mikuláš: *Valentová — Šumberová* 2009, 338, obr. 10: 2), popř. bezkontextové detektorové nálezy (srv. např. Krásný Les: *Čížmář* 2008b, 230, 233, obr. 3: 2) tudíž fakticky nelze spolehlivě datovat (srv. *Mangel — Jílek* 2011, 84–85).

Typologicko-chronologický vývoj drobných i větších kroužků s nálitky je možné poměrně dobře postihnout v oblasti dnešního Rumunska (srv. *Glodariu* 1984; *Moscalu* 1990), ovšem samotný výzdobný motiv – nálitky na vnější straně kruhu – lze nalézt také na střeoevropských bronzových špercích již v období plochých laténských pohřebišť (*Balke* 1999, 63–65, Ryc. 3–4). Těžišť výskytu kroužků s nálitky se podle současných znalostí nachází v oblasti mezi Moravou a Rumunskem. To ovšem může být způsobeno pouze stavem výzkumu – např. z Moravy bylo sice před několika lety registrováno téměř 90 exemplářů (*Čížmář* 2008b, 233), většina z nich ale pochází z cílené povrchové prospekce za použití detektoru kovů (k nálezům z oppida Staré Hradisko srv. souhrnně *Dębiec — Karwowski* 2014). Pominout totiž

nelze nálezy ze západní Evropy (srv. již *Reitinger* 1966, 178–179), kterých ostatně v poslední době přibývá (*Pierrevelcin* 2009, 227, 228, 241–242). Z jedné ze západoevropských lokalit pochází také kadlub na odlévání kroužků s nálitky, který prokazuje jejich místní výrobu (*Feugère* 1994, 148, fig. 6). Nadregionální zpracování kroužků s nálitky by tudíž bylo jistě velmi žádoucí a nepochybně by rozlišilo různé regionální varianty (srv. *Pierrevelcin* 2009, 227).

Z funkčního hlediska se někdy uvažuje o použití těchto kroužků jako součástí opasku (srv. např. *Glodariu* 1984, 69–70, Fig. 7). V souvislosti s poměrně často se vyskytujícím počtem tří nálitků rozmístěných pravidelně na vnějším povrchu kroužků se přímo nabízí spojit tento sotva náhodný fakt s charakteristickou trojnásobností světa symbolů doby laténské, kterou lze dokumentovat řadou příkladů (srv. např. *Maier* 2004; *Lernerz-de Wilde* 2008, 351–352; *Pinsker* 2008; srv. též např. trojkroužek s nálitky ze Štýrska: *Hebert* 2009, 309, Abb. 4–5). Symbolický rozměr ovšem pochopitelně nevyklučuje praktickou funkci předmětu.

Zoomorfní kroužky

Depot z Ptení obsahoval dva bronzové zoomorfní kroužky – jeden je v současné době uložen v Národním muzeu v Praze (*obr. 10: 1c*; srv. *Čížmář* 2012, 166, obr. 15: 1), druhý je součástí sbírky Naturhistorisches Museum ve Vídni (*obr. 12: 8*). Kroužek z pražské kolekce byl do literatury uveden již na konci 19. století (*Schulz* 1891), a to v souvislosti s rozsáhlejší diskusí o zoomorfních kroužcích, popř. kroužcích s kuličkovitými nálitky (*von Fellenberg* 1891; *Virchow* 1891; *Szombathy* 1891; *Hoernes* 1894). Naopak kroužek z vídeňské sbírky zveřejnil teprve *M. Čížmář* (2002, 203, obr. 3: 1) a v této souvislosti je jistě zajímavé, že *J. Szombathy* jej při shrnutí obdobných nálezů ze sbírky Naturhistorisches Museum nezmínil (*Szombathy* 1891).

V nadregionální studii o zoomorfních kroužcích z pera C. Tappertové figurují v závislosti na schematických kresbách a popisech V. Schulze (*Schulz* 1891) dva exempláře z Ptení z pražského souboru (*Tappert* 1998, 215 – položky 45, 46), jeden z nich ovšem ve skutečnosti představuje kroužek s kuličkovitými nálitky (*obr. 10: 4c*; srv. *Čížmář* 2002, 206). Je také vhodné připomenout, že kroužek z pražské kolekce (*obr. 10: 1c*) je v katalogu uveden dvakrát, a to pod dvěma různými lokalitami. V závislosti na údajích *J. Filipa* (*Filip* 1956, tab. CXXVII: 35; 1960, tab. XXXV: dole vlevo) a *H. Dannheimera* (*Dannheimer* 1975, Abb. 2: 2) jej totiž C. Tappertová zmínila mezi nálezy ze Stradonic (*Tappert* 1998, 213 – položka 38, Abb. 7: 2), podle Schulzova popisu (*Schulz* 1891, /879/–/880/) ho ale uvedla také mezi nálezy z Ptení (*Tappert* 1998, 215 – položka 46). Z ryze typologického hlediska náleží kroužek z pražské kolekce k typu 3B se dvěma dvojicemi beraních hlaviček v protilehlé poloze a rýhovanými kruhovými zesíleními mezi nimi (*Tappert* 1998, 181–182), kroužek z vídeňské kolekce s čtyřmi hlavičkami orientovanými ve stejném směru se blíží typu 1, v němž jsou však shrnuty pouze kroužky se třemi hlavičkami (*Tappert* 1998, 178).

Ze studie C. Tappertové je zřejmé, že pro zoomorfni kroužky je typická značná variabilita provedení – v principu platí, že (doposud) neexistují dva totožné exempláře. To ostatně podtrhují také nové zveřejněné nálezy z Neubau (Gruber 2007, 178, Abb. 10) a Schwarzenbachu v Rakousku (Urban 1998, 799–801, Abb. 1), jihočeského oppida Třisov (Hlava 2009, 119–120, obr. 1: 15, 17), moravských Klenovic na Hané (Čížmář 2012, 165, obr. 15: 2), okolí Saintes (Anonymus 2001) či Chermignacu (Gomez de Soto 2014, 196–197, fig. 23.1–23.2) ve Francii a německých lokalit Marktl-Schützing (Beer 2002, 126, Abb. 73: 10) či Marktl-Leonberg (Pietsch 2002, 74, Abb. 68: 1); připojit lze ještě starší nález z Nového Mesta ve Slovinsku (Knez 1966, 394, t. 4: 7; Božič 2008, 151–152, fig. 7 dole, 75, Pl. 2: 10).

Závěsek s nálitky

Nezvěstný artefakt ze sbírky Národního muzea interpretoval M. Čížmář podle podrobného popisu V. Schulze (Schulz 1891, /880/) jako košíčkovitý závěsek (Čížmář 2002, 208–210). Jeho dobová kresba (obr. 3: 3) však tuto interpretaci podle mého soudu neumožňuje (ke košíčkovitým závěskům srv. souhrnně Teßmann 2007). Ze Schulzova popisu (Schulz 1891, /880/) i dobové kresby (obr. 3: 3) je zjevné, že závěsek je otevřený a jeho tělo je zdobeno kuličkovitými nálitky. V obecné rovině náleží do poměrně variabilní skupiny drobných bronzových předmětů či přímo závěsků s nálitky (např. Velem Szent Vid: von Miske 1908, Taf. XLV: 15; Folkušová: Pieta 2008, obr. 26: 15; Hesselberg – okolí: Schußmann 2008, 163, Abb. 71; Manching: van Endert 1991, 20–21, Taf. 5: 128 s dalšími obdobnými doklady), aniž by ovšem bylo možné uvést přesnou analogii.

Závěsek v podobě lidské ruky s gestem *fica*

Závěsek v podobě lidské ruky s gestem *fica* z depotu z Ptení je dnes nezvěstný a známe jej jen díky dobové kresbě (obr. 3: 2) a Vocelově popisu. Z laténské Evropy je tento typ závěsku známý doposud pouze z oppida Stradonice (Sklénář 2015, 70, obr. 48) a z Moravy. Moravské nálezy byly v uplynulých letech několikrát souhrnně zhodnoceny (Čížmář 2002, 212–213, obr. 10: 1–3; 2008a, 82, Abb. 2; 2012, 149, 154–155, obr. 6: 1–6), proto jen zrekapitulujeme, že ptenský závěsek představuje již šestý moravský nález (srv. Čížmář 2012, 149, 154, obr. 6: 2) a svým provedením se velmi blíží exempláři z Bořitova I (trať Písky; např. Čížmář 2008a, Abb. 2: 1). Je poměrně zajímavé, že závěsek z Ptení zobrazuje levou ruku, zatímco závěsek z Bořitova představuje evidentně pravou ruku.

Poněkud mladší jsou dva závěsky z „germánských“ hrobů. Bronzový exemplář pochází z jednoho z hrobů doby římské z Bratislavy-Devína (Kolník 1991, 83, Abb. 5: 7; Kvetánová 2006, 388–389, obr. 7: nahoře vpravo). Zjevně poškozený bronzový závěsek byl nalezen také v hrobě v Neu Plötzinu v německém Braniborsku (Hundt 1935, 241, Taf. 33: 7, 7a). Závěsky s gestem *fica* jsou známy rovněž z prostředí římských provincií. Byly zde vyráběny nejen z bronzu (např. Menzel 1986, 161–162, Taf. 140: 449–450), ale také ze skla (např. Flinders Pet-

rie 1914, 11, Fig. 13: a–b; Pichlerová 1981, 38, tab. VII: 2, 4. strana barevné obrazové přílohy: dole) či jantaru (Calvi 2005, 122, tav. 83: d–g). Výrazně častěji se zde ale motiv lidské ruky s gestem *fica* objevuje na závěscích v kombinaci s motivem falu (srv. namátkou antické Sirmium: Kovač — Koščević 2003, 18, 52, obr. 90–92 – 1.–2. století n. l.; Hedderheim: Kohlert-Németh 1988, 68, obr. na str. 68–69; Padova: Zampieri /a cura di/ 1997, 81, obr. na str. 81, 83).

Spojení motivu *fica* s motivem falu poukazuje na symboliku spojenou s plodností a sexualitou, zároveň však již ve starověku bylo toto gesto používáno také jako ochrana před uhranutím a nebezpečím (srv. Rettenbeck 1955, 8–10; Gross 1995, 277–278). Jeho uplatnění lze sledovat velmi dobře obzvláště ve Středomoří prakticky kontinuálně od starověku až do současnosti (Rettenbeck 1955, 10–18). Ostatně Vocel při popisu ptenského závěsku v roce 1868 poznamenal, že toto gesto se v Itálii používá „bis heutigen Tages“ (viz Příloha 3).

Závěsky v podobě lidské nohy

Z Ptení pocházejí dva různé závěsky ve tvaru lidské nohy se skloněným nártem (obr. 12: 1–2). Oba jsou dnes součástí sbírky vídeňského Naturhistorisches Museum a byly již podrobně zhodnoceny z typologického i chronologického hlediska (Čížmář 2002, 208). Zopakujeme proto především, že závěsek z původního jádra ptenského depotu (obr. 12: 1) patrně představuje lidskou nohu v botě, závěsek z Wanklovy sbírky (obr. 12: 2) zobrazuje vzhledem k naznačeným prstům bosou nohu.

Závěsky tohoto typu byly v poslední době několikrát souhrnně zpracovány v regionálním (např. Casini 1994, 189–192, fig. 1; Čížmář 2008a, 82–83, Abb. 1; 2012, 149–150, 155, obr. 7–8) i nadregionálním měřítku (srv. např. Feugère 1998; Echt 1999, 96–103; Warneke 1999, 135–139; Čížmář 2002, 207–208, obr. 6; 2005, obr. 3). Lze proto shrnout, že nejstarší exempláře pocházejí z Itálie, severně od Alp se vyskytují především v pozdní době halštatské a časně době laténské. Poměrně početné moravské nálezy (souhrnně naposledy Čížmář 2012, 149–150, 155, obr. 7–8) pocházejí převážně z povrchové prospekce za použití detektoru kovů, a jejich datování může být proto podle mého soudu v některých případech sporné. Vyskytují se totiž rovněž v prostředí římských provincií (srv. např. Flinders Petrie 1914, 11, Fig. 15; Kovač — Koščević 2003, 15, 41, obr. 16–17 s mylnou interpretací jako falické závěsky aj.). Minimálně závěsky z Němčic nad Hanou, Starého Hradiska a Ptení ale pocházejí z mladších úseků doby laténské. To ostatně platí rovněž o některých dalších nálezech z laténské Evropy – např. z oppida Stradonice (Píč 1903, tab. XXV: 7, 11; srv. Čížmář 2012, 150), z oppida Trenčianské Bohuslavice (Pieta 2008, tab. F36: 2), z pohřebiště ve Wederath-Belginum (Haffner 1989, Abb. 35, 45) či z Francie (Feugère 1998).

Rovněž zobrazení části lidské nohy je geograficky i chronologicky výrazně širší a není omezeno pouze na svět doby laténské. Motiv se ostatně neobjevuje pouze na závěscích, setkáváme se s ním např. také u spon, keramických nádob apod. O jeho apotropaickém významu není třeba pochybovat (Bagley 2009).

Závěsek s tordovanou tyčinkou a trojúhelníkovou destičkou

Z dnes nezvěstného závěsku bylo již v době objevu depotu dochováno jen závěsné očko, tordovaná tyčinka a zlomek destičky (obr. 3: 4), kterou lze nepochybně rekonstruovat do charakteristického trojúhelníkového tvaru, zdobeného často soustřednými kroužky. Závěsky tohoto typu jsou z Moravy známy prozatím jen z oppida Staré Hradisko (Meduna 1970, Taf. 6: 12) a z výšinné polohy/hradiště Loučka v Moravské bráně (Čižmář — Salaš 2009, 67, obr. 7: 5), další exemplář možná pochází ze sídliště v Jevíčce (Čižmář — Čižmářová — Kejzlar 2011, 86–87, obr. 2: 4). Z Čech bylo doposud zveřejněno pouze několik exemplářů z oppida Stradonice (Píč 1903, tab. XII: 36–40, 45) a tři závěsky z oppida Třísov (souhrnně Hlava 2009, 118, obr. 1: 10–11, 13). Z ostatní laténské Evropy severně od Alp pocházejí např. z Gutenbergu-Balzersu v Lichtenštejnsku (5 ks; Hild 1933, 19, Taf. V: 2), Flombornu (Behrens 1927, 63, Abb. 227: 3), Altenburgu (Lauber 2012, 768, Abb. 20: 322), Karlsteinu (Weber 1906, Abb. 5), Manchingu (van Endert 1991, 61–62, Taf. 16: 300–306; Sievers 1992, 166, Abb. 80: 11; 1998, 640, Abb. 7: 7), Widderstattu-Jüchsen (Grasselt 1994, 11, 44, Taf. 13: 1), Riedlingenu (Bollacher 2009, 138, Abb. 94: 1, Taf. 7: 19) a Breisachu-Hochstettenu (Jacobi 1974, 97 – Anm. 419) v Německu, popř. Velem Szent Vidu (von Miske 1908, Taf. XXXVIII: 22–24) v Maďarsku. Nechybějí ani v Itálii na území jižně od Alp (Ornavasso - San Bernardo: Graue 1974, 70, 216, Taf. 14: 5; Casate Nuovo: Jacobi 1974, 97 – Anm. 419).

Paul Reinecke při souhrnném zveřejnění nálezů z Karlsteinu použil v souvislosti s poškozeným exemplářem, který z této lokality pochází (Weber 1906, Abb. 5), poprvé výraz *Kratzer*. Přestože jej umístil do uvozovek („Bronze-*Kopfkratzer*“; Reinecke 1911, 365), naznačil tím jeho souvislost s toaletními nástroji. Joseph Déchelette spojil o několik let později tyto závěsky s toaletními nástroji již přímo a bez rozpaků (Déchelette 1914, 1272, fig. 548: 8–10). Názor dvou autorit z počátku 20. století se v literatuře udržuje doposud (srv. např. Graue 1974, 70; Jacobi 1974, 96–97; van Endert 1987, 61–62; Bollacher 2009, 138; Lauber 2012, 768), aniž by pro něj existoval jakýkoliv věrohodný argument. Žádná z dochovaných souprav toaletních nástrojů totiž tento předmět neobsahuje (Miron 1989), rovněž jediný dokumentovaný hrobový nález z Ornavassa - San Bernarda této interpretaci nenasvědčuje (srv. Graue 1974, 216, Taf. 14: 5; artefakt z Flombornu nelze přiřadit ke konkrétnímu hrobovému celku: srv. Behrens 1927, 63, Abb. 227: 3). Výskyt tohoto typu závěsku v depotu z Ptení podle mého soudu představuje další argument proti jeho interpretaci jako toaletního předmětu/škrabky. Je to zkrátka jeden z charakteristických amuletů závěru doby laténské (srv. Sievers 1998, 640; 2003, 120), nikoliv toaletní předmět. Rovněž k tomuto typu amuletu můžeme shledávat jisté předobrazy již na přelomu doby halštatské a doby laténské, jež vycházejí ze středomořského prostředí (srv. Bollacher 2009, 138, Abb. 94: 5–8; Hlava 2009, 118).

„Zlomek bronzový na způsob háčku“ a „kousek kovu“

Součástí daru Václava Zdráhala Museu království Českého na počátku února 1869 byly dva předměty, jež

jsou uvedené pouze v dobové Přírůstkové knize, a to jako „zlomek bronzový na způsob háčku“ a „kousek kovu“ (Přírůstková kniha z let 1867–1889, str. 9 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, nevidováno). V publikovaných přehledech přírůstků prehistorické sbírky se neobjevily (Anonymus 1868–69b, 309; 1869b, 207). V tomto případě můžeme pouze konstatovat jejich existenci, u kousku kovu navíc není vůbec jisté, že byl bronzový.

7.2. Skleněné předměty

Kulička v bronzové smyčce s poutkem

Skleněná kulička tmavě modré barvy se zelenobílými očky, vsazená do dvou bronzových drátků spojených v očko-poutko k zavěšení (obr. 3: 5), je dnes nezvěstná. Analogie k tomuto artefaktu neznám (srv. jen Alekseeva 1975, tab. 15: 16A), ostatně samotná barevná kombinace (tmavě modrý základ, zelenobílá očka) se rovněž vymyká z běžného standardu (Kunter 1995; srv. Venclová 1990, 95, Pl. 10: 808). Za jisté vzdálené paralely by snad bylo možné považovat skleněné korály s kovovým poutkem zasazeným do skelné hmoty. Ty jsou známy z oppida Staré Hradisko (Meduna 1961, 54, Taf. 12: 17 – výkopy K. Snětiny a F. Lipky; Čižmář 2008, 58, tab. 8: 7 – výzkum západního předhradí), oppida Stradonice (Venclová 1990, 297, Pl. 44: 17, 74: 12) a pohřebiště ve Wederathu (Haffner 1989, Abb. 45).

Prstencové korály

Z dochovaných pramenů lze usuzovat, že ptený depot obsahoval minimálně tři prstencové korály. Skleněný prstencový korál purpurové barvy, který je součástí sbírky Moravského zemského muzea (obr. 11: 13), byl původně považován za jantarový korál (srv. obr. 6). Moritz Trapp jej sice záhy v muzejní sbírce odlišil od dvou jantarových korálů, popsal ho ale jako předmět vyrobený z černého dioritu (Trapp 1869). Teprve Anton Rzehak určil jeho materiál správně (Rzehak 1899, 408). V typologickém třídění náleží ke skupině 21 s poměrně značným geografickým rozptylem (Venclová 1990, Pl. 11: 21).

Menší prstencový korál modré barvy není dochován a je známý jen z dobové kresby (obr. 3: 7) a Vocelova popisu. Přestože jej Vocel popsal jako bronzový (srv. Příloha 3), domnívám se, že tvar, rozměry i údaj v předávacím protokolu z 2. prosince 1868 o dvou modrých skleněných kroužcích (obr. 6) umožňují přiřadit tento artefakt ke skleněnému šperku. Rovněž tento korál náleží ke skupině 21 (Venclová 1990, Pl. 11: 21).

Domnívám se, že za prstencový korál je možné považovat také předmět z daru V. Zdráhala popsaný jako „menší polovici kuličky fialové ze hmoty sklu podobné, která má na povrchu velké bělavé skvrny“ (Anonymus 1868–69b, 309). V typologickém třídění se podle mého soudu jedná o korál skupiny 24 (Venclová 1990, Pl. 11: 24).

Z chronologického hlediska spadá těžiště výskytu prstencových korálů v obecné rovině do stupně LT D1, s počátky ve stupni LT C2. Fialový korál s bílými skvrnami skupiny 24 se ovšem vyskytuje pouze ve stupni LT D1 (např. Venclová 1990, 137–142).

Prsten

Nedochovaný skleněný korál modré barvy lze podle rozměrů interpretovat jako tzv. prsten (*obr. 3: 14*). Vocel jej zařadil mezi bronzové předměty (srv. *Příloha 3*), ovšem tvar, průřez, rozměry i údaj v předávacím protokolu z 2. prosince 1868 o dvou modrých skleněných kroužcích (*obr. 6*) umožňují i v tomto případě přiřadit tento artefakt ke skleněnému šperku. Hladký nezdobený povrch a D-průřez jej řadí ke skupině 26 (*Karwowski 2004*, 45, 213–214, Taf. 56: 574, 576–577, 80: 574, 576–577). Z chronologického hlediska bývají ovšem prsteny datovány do LT C1b–C2 (*Karwowski 2004*, 79).

Korálky typu Adria

Soubor z Ptení obsahoval minimálně čtyři skleněné korálky typu Adria – dva byly zřejmě součástí daru hraběte Saint-Genois d'Anneaucourt Museu království Českého (*obr. 11: 1–2*), dva se staly součástí sbírky Františkova muzea v Brně (*obr. 11: 9–10*). Nelze však vyloučit, že depot mohl původně obsahovat více korálků tohoto typu – v soupisu předmětů pořízeném při vrácení jádra depotu studentu Hejbalovi 2. prosince 1868 jsou totiž drobné skleněné korálky typu Adria spolu s válcovitými korálky se šroubovicově navinutým vláknem evidentně shrnuty pod nekonkrétní položku „šňůra perliček“ (*obr. 6*). Zcela jistě však jejich barevné spektrum zahrnovalo pouze modré a zelené exempláře.

Zpracování korálků typu Adria z přelomu 20. a 21. století a jejich soupisy (*Božič 1998*, 149–150, 152, Abb. 21; *Čižmář 2002*, 211, *obr. 9*) je možné doplnit o nálezy ze tří hrobů ze slovinského Dragišiče (*Glogovič – Mendušič 2007*) a snad i o korálek z německého Hofkirchenu-Edlhamu (*Wendling 2002*, 34, 125, Abb. 73: 9 s datováním do doby římské, ovšem v lokalitě se vyskytují rovněž nálezy z doby laténské). Bývají považovány za doklad kontaktů mezi střední Evropou a pobřežím Jaderského moře v závěru doby laténské.

Válcovité korálky se šroubovicově navinutým vláknem

Z ptenského depotu je dochován jediný exemplář válcovitého korálku se šroubovicově navinutým vláknem (*obr. 11: 11*), který má ovšem jiný barevný základ než korálek nakreslený na jednom z archů na podzim 1868 A. Baumem (*obr. 5: dole uprostřed vpravo*). V prvním případě jde o typ 704 v třídění N. Venclové (purpurová barva s bílým vláknem; srv. *Čižmář 2002*, 211), naopak korálek zachycený na dobové kresbě náleží k typu 706 (modrá barva s bílým vláknem; *Venclová 1990*, Pl. 10: 706).

Není jasné, kolik válcovitých korálků depot původně obsahoval – v soupisu předmětů pořízeném při vrácení jádra depotu studentu Hejbalovi 2. prosince 1868 jsou totiž válcovité korálky se šroubovicově navinutým vláknem spolu s korálky typu Adria evidentně shrnuty pod nekonkrétní položku „šňůra perliček“ (*obr. 6*).

Korál(ek) neidentifikovaného typu

Jeden z korál(k)ů, darovaných V. Zdráhallem Museu království Českého, popisuje jeden z dobových pramenů

jako „modrou podlouhlou kuličku skleněnou s černými tečkami“ (Přírůstková kniha z let 1867–1889, str. 9 – zápis přír. č. 4/1869; Archiv NM – fond RNM, neevidováno). Zmínka o tečkách na modrém podkladu sice navozuje dojem korálku s očky, tomu však odporuje jejich černá barva.

7.3. Jantarové předměty

Kroužkové korály

Podle soupisu předmětů vrácených F. Hejbalovi na začátku prosince 1868 obsahovalo jádro ptenského depotu třináct jantarových kroužkových korálů (*obr. 6*), jeden z nich ale ve skutečnosti představoval skleněný prstencový korál purpurové barvy. V jádru depotu bylo tudíž celkem dvanáct jantarových kroužkových korálů. V dochovaných kolekcích v Národním muzeu, Moravském zemském muzeu a Naturhistorisches Museum se nachází celkem osm exemplářů (*obr. 11: 4–7, 14–15; 12: 3–4*), z toho jeden pochází ze sbírky Jindřicha Wankla (*obr. 12: 4*). Pět korálů z původního jádra depotu je tudíž v současné době neznámých. Součástí daru V. Zdráhallem Museu království Českého byl nepochybně další jantarový kroužkový korál. Zdráhalův dar obsahoval ještě zlomky (3 nebo 7 ks) jantarových korálů, snad i v těchto případech šlo o části kroužkových korálů. Depot z Ptení tedy původně obsahoval minimálně patnáct jantarových (kroužkových) korálů.

Mezi moravskými nálezy jantarových artefaktů představují ptenské kroužkové korály stále výjimečné exempláře s analogiemi pouze v materiálu z oppida Staré Hradisko (*Čižmářová 1996*, Abb. 4: 6–9) a snad i z Klenovic na Hané (*Čižmářová 1996*, Abb. 5: 4). Jejich paralely na území od severní Itálie po Maďarsko jsou považovány za jeden z dokladů kontaktů této oblasti s Moravou (*Božič 1998*, 146–148, 152–152, Abb. 7–10, 18).

7.4. Železné předměty

Sekerkovité závěsky

Dva železné sekerkovité závěsky z ptenského depotu, jež jsou známy jen z dobových kreseb (*obr. 5: 16–17*), nemají na Moravě doposud analogie. Z Čech lze uvést paralely z oppida Stradonice (*Píč 1903*, tab. XL: 14; *Rybová – Drda 1994*, Fig. 34: 16; *Spehr 2005*, Abb. 14: 11–12), poškoztený železný exemplář pochází z rakouského Oberleiserbergu (*Karwowski 2009*, fig. 9: 2 nahoře vpravo), další obdobný závěsek byl publikován z maďarského Velem Szent Vidu (*von Miske 1908*, 62, Taf. XLVIII: 24). Známy jsou rovněž bronzové závěsky ve tvaru sekerek, a to ze švýcarského Zwiefaltenu-Mörsingenu (*Pauli 1975*, 118, Abb. 14: 2; srv. *Warneke 1999*, 147, Abb. 72: 142), dvou hrobů z rakouského Dürrnbergu (hroby č. 71/2, 77/3 – *Pauli 1975*, 118, Abb. 3: 28, 5: 9; srv. *Warneke 1999*, 147, Abb. 72: 157–158) a z hrobu (?) z Ústí nad Labem - Trmic v severozápadních Čechách (*Waldhauser 2001*, 508 s vyobrazením). Bronzové exempláře se vyskytují v pozdní době halštatské, popř. časné době laténské, naopak železné sekerkovité závěsky jsou zjevně typické pro závěr doby laténské.¹⁵

T. F. Warneke spojil bronzové závěšky z Zwiefaltenu-Mörsingenu a Dürrenbergu s nálezy z italského Este (Warneke 1999, 147, Abb. 27: 445, 72: 422, 428, 440). Vzájemná souvislost je ovšem v tomto případě nanejvýš jen obecně ideová, neboť závěšky z Este představují zcela jiný typ sekerky. To platí také o miniaturních modelech seker z prostředí galsko-římských svatyní na území dnešní Francie (srv. např. Rapin 1986, 115, fig. 1: 29.2, 37; Fauduet 1992, 148, fig. 8: 1073–1078; Mantel — Devillers 1997, 268, fig. 4: surf. 7). Ostatně miniaturizace předmětů do podoby závěšků-amuletů představuje jeden z typických rysů nejen doby laténské (srv. např. Beilke-Voigt 1998).

Kroužek

Z dobových zpráv o nedochovaném železném kroužku ze sbírky tehdejšího Musea království Českého vyplývá, že byl darován již poškozený. Jedna z publikovaných zpráv o přírůstcích prehistorické sbírky jej popisuje jako „přes polovic železného kroužku rezem velmi prožraného“ (Anonymus 1868–69b, 310). Po zhruba dvou desítkách let byl již kroužek zjevně rozpadlý na několik kusů, neboť V. Schulz jej popsal jako „Bruchstücke eines Eisenringes“ (Schulz 1891, /880/). Snad mohl tvořit součást uzavíracího mechanismu obalu z organické hmoty, v níž mohl být depot (nebo jen jeho část?) uložen.

Tyčinka zakončená na jedné straně dvěma hroty

Předmět nejlépe popsany v jedné z publikovaných zpráv o přírůstcích prehistorické sbírky Musea království Českého jako „2 1/2“ [tj. asi 6,5 cm – pozn. M. H.] dlouhý kousek železa na jednom konci v dvě špice asi palec [tj. 2,63 cm – pozn. M. H.] dlouhé vyběhajícího“ (Anonymus 1868–69b, 310) se rovněž nedochoval. Není jasné, zda byl do muzea předán celý, jeho charakteristika jako „kousku železa“ však zřejmě naznačuje, že byla nalezena jen jeho část. Typové zařazení artefaktu je nesporné, snad jde o jeden z typů závěšků (srv. např. Pič 1903, tab. XXXIII: 46).

8. Interpretace depotu

V obecné rovině vypovídá o motivaci ukrytí jakéhokoliv depotu jednak jeho složení, jednak místo jeho uložení. Směrodatné jsou rovněž náleзовé okolnosti, jež jsou však obzvláště u náhodných nálezů (a většina depotů byla objevena právě jen souhrou okolností!) zpravidla velmi vágní.

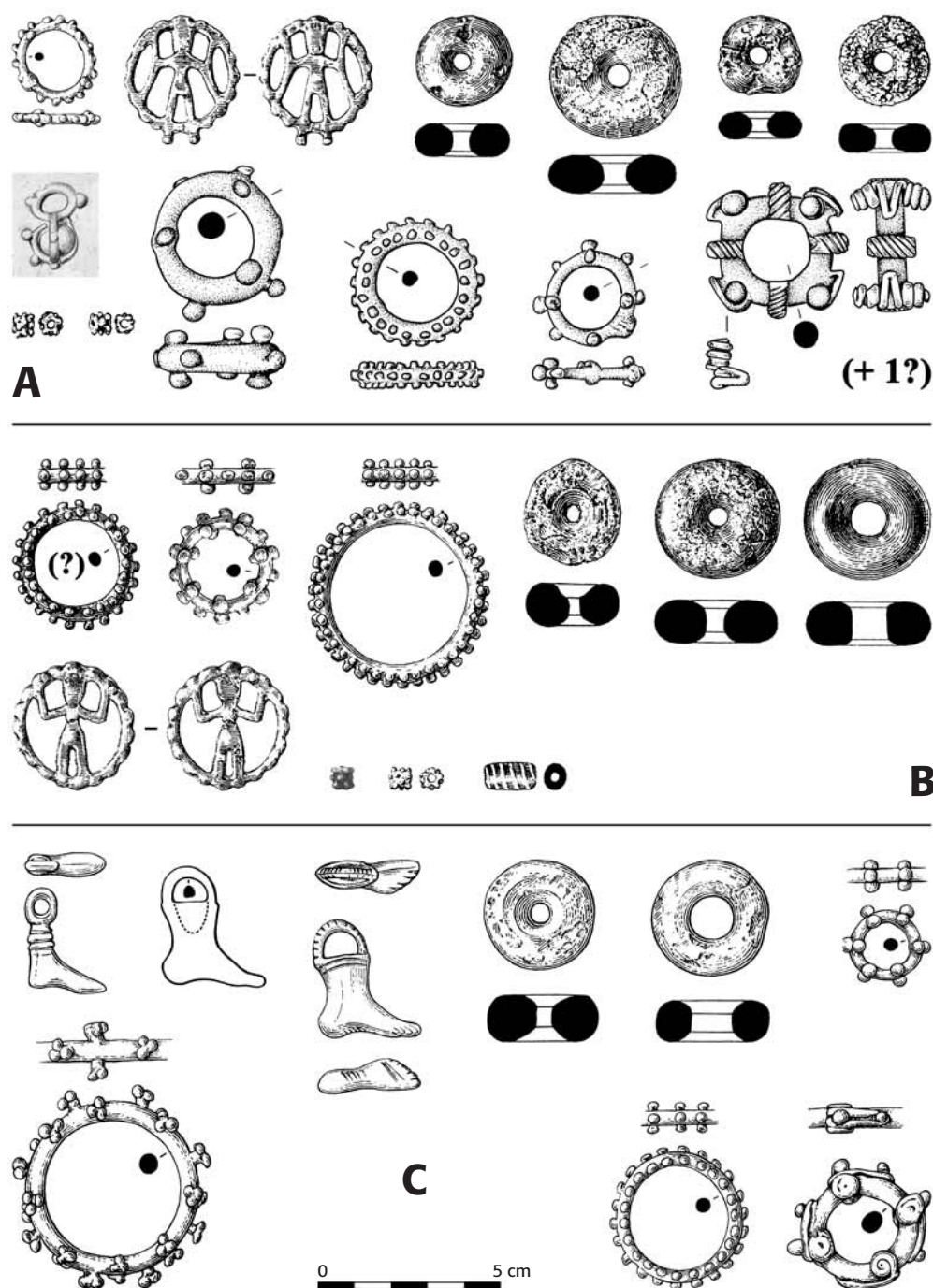
Z hlediska složení jsou v ptenském depotu zastoupeny bronzové, skleněné, jantarové a železné předměty. Různorodé druhy materiálů jej tudíž řadí mezi tzv. smíšené depoty (Kurz 1995, 91–96), aniž by ovšem bylo zřejmé, zda klasifikace tohoto typu má vůbec smysl. Mnohem podstatnější je totiž funkce jednotlivých předmětů. Domnívám se, že ptenský depot obsahoval vý-

hradně amulety. U některých artefaktů je tato funkce nesporná (např. závěšky v podobě lidské nohy a ruky s gestem *fica*, antropomorfní závěšky, sekerkovité závěšky, skleněný šperk, jantarové kroužkové korály, kroužky s beranými hlavičkami), v několika dalších případech není sice tato interpretace přijímána bez výhrad (např. závěšek s tordovanou závěsnou tyčinkou a trojúhelníkovou destičkou – tzv. *Kratzer* německé terminologie, kroužky s kuličkovitými nálitky), depot z Ptení ale podle mého soudu prokazuje, že tyto artefakty lze mezi amulety zahrnout, a to všeobecně.

Depot byl uložen v oblasti ležící stranou soudobého osídlení (obr. 9: 1) – nejbližšími lokalitami zůstávají stále oppidum Staré Hradisko (zhruba 4,5 km na jih; obr. 9: 2) a sídlištní aglomerace v Ptení (asi 5,5 km na jihovýchod; obr. 9: 3). Jakkoliv místo nálezů lze stanovit jen přibližně, zdá se, že leželo někde na svahu kopce sklánějícího se k Brodeckému potoku (obr. 9: 1), v zásadě tudíž v nepřilíživé či nápadné poloze. O vzhledu zdejší krajiny v době laténské lze pochopitelně jen spekulovat (les?) a dochované informace o nálezových okolnostech mají bohužel takřka nulovou hodnotu. Podle Vocelova záznamu, nesporně vycházejícího z údajů studenta Hejbala, byl prý depot nalezen „při kopání studně“ (Deník Archeologického sboru, záznam z 31. října 1868). To sice navozuje představu vodního zdroje (studánky, pramene), tj. místa pro ukrytí depotu *par excellence*, avšak ptenský duchovní Zdráhal, který věděl přesně, kde naleziště leží (nashbíral na něm dodatečně některé drobnosti, jež počátkem února 1869 daroval Museu království Českého!), se v dopisech Vocelovi o ničem takovém ani v náznaku nezmínil. Navíc podle Zdráhala byly předměty objeveny při kopání pařezů, jež navazovalo na předchozí kácení lesa, nikoliv při kopání studny (Anonymus 1868–69b, 309). Budeme-li považovat za věrohodné právě Zdráhalovy údaje a přihlídneme-li zároveň k souhrnným poznatkům o typech míst, na nichž byly ukládány depoty, lze konstatovat, že depot z Ptení obvyklým představám příliš neodpovídá (srv. Kurz 1995, 100–112; von Nicolai 2014). Výjimečnost místa, na němž došlo k „zanechání“ depotu, tedy zřejmě spočívala v okolnostech dnes již nepostizitelných, pokud ovšem za ně nebudeme považovat již samotný fakt, že se nachází v krajině mimo osídlenou oblast. Ostatně ptenský depot nemusel být na tomto území osamocený (srv. Waldhauser 2006, 309–311, obr. 1). Výběr místa mohl být předurčen třeba jediným náhodným zážitkem, konkrétní neopakovatelnou událostí, jež po sobě nezanechala archeologicky postizitelnou stopu. Podle mého soudu je každopádně jisté, že smysl ukrytí ptenského depotu je třeba hledat ve světě ideových/religiózních představ.

Středoevropské paralely k depotu z Ptení – tj. depoty amuletů z pozdní doby laténské – jsou dosud nepočítané. Pomineme-li sporně interpretovaný soubor ze Schwarzenbachu (Urban 1998; von Nicolai 2014, 174, 312, Taf. XX: 168; srv. kriticky Čížmář 2002, 218), jako nejlepší analogie z hlediska zastoupených typů i množství předmětů se nabízí patrně depot ze slovenského oppida Pohanská u Plaveckého Podhradí (Pieta 2010, obr. F 23). Oproti depotu z Ptení ovšem obsahoval nejen další typy amuletů (např. zoomorfní závěšky), ale také spony. Depoty amuletů byly zřejmě také nálezy z Křiž-

¹⁵ Tvarově podobné železné artefakty ze Stradonic (Pič 1903, tab. XL: 2) a Horných Orešan (Pieta 2014) představují funkční/rituální nástroje, nikoliv závěšky.

Obr. 13. Laténský depot z Ptení – rekonstrukce jeho složení podle současných poznatků. **A** – nálezy darované Národnímu muzeu; **B** – nálezy darované Moravskému zemskému muzeu, (?) = příslušnost předmětu k souboru je nejistá; **C** – nálezy darované Naturhistorisches Museum (podle: Čížmář 2002 – upraveno; Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karta 3, inv. č. 310 – upraveno). Grafická úprava: M. Kafka. — **Abb. 13.** Latènezeitliches Depot von Ptení – Rekonstruktion seiner Zusammensetzung nach heutigen Erkenntnissen. **A** – dem Nationalmuseum gestiftete Funde; **B** – dem Mährischen Landesmuseum gestiftete Funde, (?) = Zugehörigkeit des Gegenstands zum Komplex ist unsicher; **C** – dem Naturhistorischen Museum gestiftete Funde (nach: Čížmář 2002 – modifiziert; Archiv NM – Fond SNM-Archeologický sbor, Karton 3, Inv.-Nr. 310 – modifiziert). Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

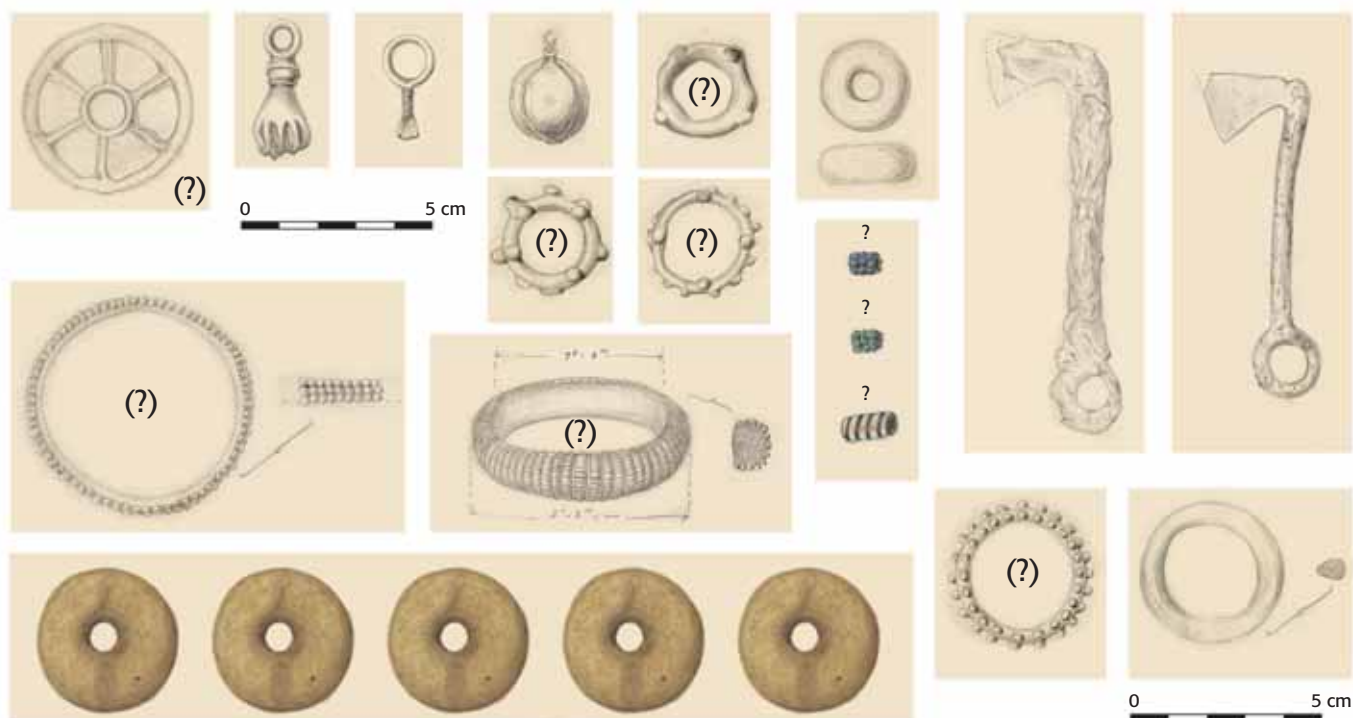
van nad Dudváhom (souhrnně Bazovský 2014), Michalova vrchu u Kolačna (Pieta 2008, 308) a maďarského Szárazd-Regöly (např. von Hunyady 1942, Taf. XXXVI: 4–13, XXXVII: 15, 20–23). Výrazně skromnější paralela co do rozsahu pochází nově z východočeských Lužan (Mangel — Danielisová — Jílek 2013, 104, tab. 15: nahore).

9. Závěr

Při prvním souhrnném zpracování depotu z Ptení shromáždil Jiří Meduna necelé dvě desítky předmětů ze sbírek Národního muzea a Moravského zemského muzea

(Meduna 1969–70) a v této podobě depot fakticky vstoupil do evropské literatury (srv. např. Kurz 1995, 84; Božič 1998, Abb. 11–12). Jeho druhé zpracování z pera Miloše Čížmáře zahrnuje informace o 33 předmětech uložených v Národním muzeu, Moravském zemském muzeu a Naturhistorisches Museum, z nichž 25 bylo fyzicky k dispozici (Čížmář 2002). Tehdy se zdálo, že depot byl publikován „téměř v tom původním složení, v jakém byl roku 1868 nalezen“ (Čížmář 2002, 194).

Nově identifikované archivní prameny, jejichž objev byl spíše dílem náhody a souhry šťastných okolností, ovšem umožnily výrazně rozšířit nejen dosavadní znalosti o složení depotu, ale také o jeho osudech bezprostředně po objevu. Jen díky nim bylo možné identifikováno

Obr. 14. Laténský depot z Ptení – rekonstrukce jeho složení podle současných poznatků. **Nezvěstné nálezy; (?)** = příslušnost předmětu k této části souboru je nejistá, **?** = neznámý počet předmětů (podle: Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 3, inv. č. 310 – upraveno). Grafická úprava: M. Kafka. — **Abb. 14.** Latènezeitliches Depot von Ptení – Rekonstruktion seiner Zusammensetzung nach heutigen Erkenntnissen. **Vermisste Funde; (?)** = Zugehörigkeit des Funds zu diesem Teil des Komplexes ist unsicher, **?** = unbekannte Anzahl an Gegenständen (nach: Archiv NM – Fond SNM-Archeologický sbor, Karton 3, Inv.-Nr. 310 – modifiziert). Grafische Bearbeitung: M. Kafka.

vat čtyři předměty, jež dosud figurovaly ve sbírce Národního muzea mezi nálezy ze Stradonic.¹⁶ Zároveň bylo také možné kompletně stanovit typové spektrum předmětů, jež tvořilo původní jádro ptenského depotu. Podle současných znalostí lze konstatovat, že depot z Ptení obsahoval minimálně 58 předmětů, 29 z nich se fyzicky nachází v muzejních sbírkách – zrekapitulujme, že nejméně 47 artefaktů tvořilo jádro depotu převezené na podzim 1868 do Prahy a v prosinci téhož roku vrácené majiteli panství Moritzi hraběti Saint-Genois d'Anneaucourt, který z něj následně obdaroval Museum království Českého v Praze, Františkovo muzeum v Brně a k. k. Münz- und Antikenkabinett ve Vídni, nejméně devět drobných předmětů sesbíral na nalezišti dodatečně ptenský duchovní Václav Zdráhal a dva artefakty získal do své soukromé sbírky Jindřich Wankel.

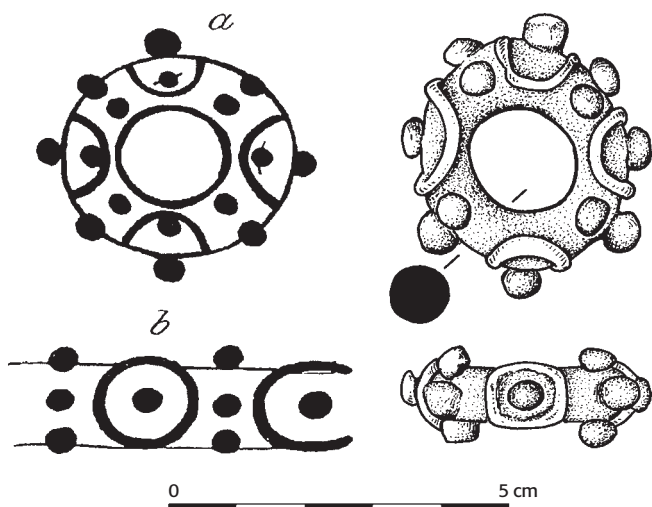
Detailní rozbor shromážděných pramenů umožnil téměř dokonalou rekonstrukci složení depotu v okamžiku nálezu. Objasnit ovšem zbývá ještě řadu více či méně podstatných skutečností. Např. stále neznáme přesné místo, kde k objevu došlo. Ne zcela jasné zůstávají některé okolnosti událostí, jež následovaly po vyzvednutí depotu ze země. A nezapomínejme, že část předmětů, jejichž existence je doložena dobovými písemnými či obrazovými prameny, stále chybí. Domnívám se, že minimálně závěsek s kuličkovitými nálitky

(obr. 3: 3), darovaný Museu království Českého, bude dříve či později buď identifikován mezi nálezy z oppida Stradonice, nebo nalezen mezi dosud nezpracovaným materiálem v *třinácté komnatě* muzejního depozitáře. A kvalitní dobové kresby předmětů z nezvěstné části původního jádra depotu dávají naději, že by také tyto artefakty mohly být někdy v budoucnosti objeveny v nějaké soukromé či muzejní sbírce (srv. obdobný příklad: *Schlapke 2008–09*). I z těchto důvodů je zřejmé, že tato studie rozhodně nepředstavuje pomyslnou závěrečnou tečku, ale jen další dílčí krok na cestě za poznáním depotu z Ptení, bezesporu nejvýznamnějšího depotu doby laténské na Moravě a jednoho z nejpozoruhodnějších depotů amuletů z celé laténské Evropy (obr. 13–14).

Exkurz: Bronzový kroužek s nálitky ze Svárova

Prokazatelná záměna lokality u čtyř bronzových předmětů z Ptení v archeologické sbírce Národního muzea (obr. 10) není ojedinělá a lze ji doložit např. také u předmětu, který s depotem z Ptení nepřímou souvisí. V knize *Keltové ve střední Evropě* zveřejnil Jan Filip mezi nálezy z oppida Stradonice bronzový kroužek s nálitky (Filip 1956, tab. CXXVII: 32), který pod touto lokalitou figuruje v literatuře doposud (srv. Filip 1960, tab. XXXV: dole vpravo; Drda — Rybová 1998, obr. na str. 161 dole vpravo). Filipova lokalizace vycházela – obdobně jako u čtyř předmětů z depotu z Ptení (obr. 10) – ze záznamu v tehdy platné evidenci muzejní archeologické sbírky. Kroužek byl totiž ve standardní řadě inventárních čísel evidován teprve na přelomu čtyřicátých a padesátých

¹⁶ Záměny nalezišť nepředstavují žádné specifikum archeologické sbírky Národního muzea. Jsou prostě průvodním jevem tzv. starých fondů. Platí to v podstatě o jakékoliv větší muzejní sbírce s delší historií (srv. např. *Božič 2010*).

Obr. 15. Bronzový kroužek s nálitky ze Svárova u Unhoště (vlevo – podle: Schulz 1891; vpravo – kresba: M. Fábiková). Grafická úprava M. Kafka. – **Abb. 15.** Bronzener Knotenring aus Svárova bei Unhošt (links – nach: Schulz 1891; rechts – Zeichnung: M. Fábiková). Grafische Bearbeitung M. Kafka.

let 20. století, a to právě s lokalitou Stradonice. Podle záznamu v inventární knize archeologické sbírky údajně pochází ze sbírky Emanuela Štěpána Bergera, avšak obdobně jako u čtyř ptenských artefaktů chybí rovněž v tomto případě v inventární knize odkaz na konkrétní evidenční číslo Bergerovy sbírky (Inventární kniha č. 20 – záznam 81662; uloženo v archivu OPAS NM). Naleziště i sbírkový původ, jež jsou uvedeny v muzejní inventární knize, jsou ovšem mylné.

Spolu se souborem nálezů z Ptení ze sbírky Musea království Českého zveřejnil v roce 1891 Václav Schulz popis bronzového kroužku s nálitky ze Svárova u Unhoště a připojil jeho schematickou kresbu (Schulz 1891, /878/, Fig. 3; obr. 15: vlevo). Kroužek byl muzeu darován někdy mezi dubnem a červnem 1889 Františkem Melicharem, učitelem měšťanské školy v Unhošti; údajně byl nalezen „u Svárova“ (Anonymus 1889, 503). Do Přírůstkové knihy prehistorické sbírky byl zapsán 21. června 1889 („Hmotný bronzový kroužek skupinami pupičků ozdobený nalez. u Svárova“; Přírůstková kniha z let 1867–1889, str. 173 – zápis přír. č. 43/1889; Archiv NM – fond RNM, neevidováno). Pod lokalitou Svárova se objevuje také v tzv. Píčově inventáři bronzů, ovšem do systému této evidence jej zařadil již Václav Schulz při kompletní revizi sbírky spojené s vytvořením nové evidence (tzv. Píčův inventář bronzů – záznam 1993; uloženo v archivu OPAS NM). Poté však evidentně došlo k záměně naleziště i sbírkového původu. Identifikace svárovskeho kroužku je možná jen díky Schulzovu publikovanému popisu a schematické kresbě. Schulz jej popsal takto: „Massiver Bronzering ... mit einem kreisförmigen Durchschnitt von 7–8 mm und einem lichten Durchmesser von 16 mm, hat auf der Aussenseite 4 kugelförmige, nicht gleiche, 4–7 mm grosse Kügelchen angesetzt, welche im Centrum eines unregelmässig kreisförmigen, massiven Kranzes von 8–13 mm im lichten Durchmesser und etwa 2 mm Dicke und Breite stehen. Zwischen diesen Kränzen in regelmässigen Abständen finden sich vier Gruppen zu je drei Warzen ..., von denen

die mittlere (im grösstem Umfange des Ringes) etwas massiver ist, als die obere und untere. Alle haben die Form von plattgedrückten unregelmässigen Kügelchen. Die Patina ist graulich-grün; die Oberfläche an manchen Stellen, hauptsächlich innerhalb der Kränze, rauh.“ Domnívám se, že ztotožnění kroužku kolujícího v literatuře jako nález ze Stradonice s kroužkem ze Svárova je nepochybné (obr. 15: vpravo).

Příloha [Beilage] 1: dopis E. Kwisdý J. E. Vocelovi, 8. listopadu 1868 (Archiv NM – fond RNM, karton 25, složka Varia)

Herrn Dr. E. Wocel in Prag

Die meiner Inspektion unterstehende Gutsverwaltung Ptin in Mähren hat mir soeben über den interessanten Alterthümerfund berichtet, welcher auf unserem Waldterritoire gemacht und durch Vermittlung eines Ptiner Mediziners der Beurtheilung der Prager in dieser Beziehung sehr gewiegten Fachautoritäten unterzogen wurde.

Ich bin sehr begierig hierüber das Urtheil zu hören, da ich selbst aus früherer Zeit Liebhaber und Sammler ähnlicher Dinge gewesen, bevor ich mich dem zogigen meine ganze Zeit absorbierenden Berufe gewidmet.

Aus dem mir vorgelegten Privatbriefe des Herrn Hejbal entnehme ich, welche Aufmerksamkeit dieser Fund dort erregt und dass Herr Graf Clam-Martinitz den Wunsch hat, etwas von diesem Fund für das Prager Museum zu erhalten.

Ich werde gerne bereit sein, diesen Wunsch bei Sr Hochgeboren dem Grafen v Saintgenois in beredter Weise zu befürworten, sobald Sie so freundlich wollen, sich hierüber mit mir in Verbindung zu setzen. Vorläufig erwarte ich den nähern Aufruf über die bezüglich des Fundes abgehaltene Gelehrtsession und das Senden daselben. Will dann Seine Excellenz Gf Clam Martinitz einige der Gegenstände bezeichnen, die ihm besonders wünschenswerth wären, werde ich gerne behilflich sein, sie dem böhmischen Museum verschaffen zu helfen.

Ich weiß nicht, ob Sie meinen Herr Professor aus meinem Prager Aufenthalt mich erinnern, wenn ja, dann würden Sie mich sehr verbinden, wenn Sie mir die Fotografien und Facsimiles jener Herrn freundlichst verschaffen, welche sich für obigen Fund so sehr interessieren (Hr Gf Clam, Dr Palacky und auch der Ihrige).

Kunzendorf b. Mähr. Ostrau
8. Now 868.

Mit vorzüglicher Hochachtung
Herr Professor
Ihr ergebenen
Ed. Kwisda
gen. Verw. Guter Inspektor
des Herrn Grafen Saint Genois

Příloha [Beilage] 2: dopis F. Heimanna J. E. Vocelovi, 13. listopadu 1868 (Archiv NM – fond RNM, karton 25, složka Varia)

Euer Wohlgeboren!

In höflicher Erwiederung auf Ihr sehr Geehrtes vom 8. dm. habe ich die Ehre anzuzeigen, daß ich dasselbe mit dem vom Mediziner Herrn Heibal an den hiesigen H Cooperator Zdrahal eingelangten Brief an die vorgesetzte Güteradministration in Grohs Kunzendorf bei M. Ostrau mit der Bitte um Ertheilung der nöthigen Verhaltensmaßregeln eingesendet und heute die Antwort erhalten habe, daß die auf dem hiesigen gutsherrlichen Gebiethe aufgefundenen – an Herrn Heibal eingesendeten Antiquitäten komplet abzufordern und solche zur Beaugenscheinigung von Seite der Administration und des Herrn Grafen Moritz Saintgenois schleunig einzusenden habe, die sie einer sachverständigen Prüfung und Erstattung eines Befundes unterziehen wollen.

Zugleich werde ich angewiesen Euer Wohlgeboren zur eröffnen, daß allenfällig weitere Correspondenz in dieser Beziehung unmittelbar mit dem gräflichen Güteradministration gepflogen werden könne.

Ich schreibe daher unter Einem dem H Heibal um die Rückstellung der Gegenstände und bemerke, daß die beabsichtigte Besichtigung des Fundortes sowie die Nachgrabungen unter diesen Umständen entfallen, welche Sie Güter Administration nach Gutdünken vornehmen lassen kann.

Mit dem Ausdruck vorzüglichster
Hochachtung habe ich die Ehre zu sein
Euer Wohlgeboren
ergebenster
F. Heimann

Příloha [Beilage] 3: popis dvanácti předmětů z depotu z Ptení od J. E. Vocela, 19. listopadu 1868 (Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 3, inv. č. 310)

Einige Bemerkungen über die Bronze.

Fig 1 Fuß, Fig 2 Hand und Fig 3. Kugel scheinen Amulette zu sein. Bis heutigen Tages ist es in Italien namentlich im Römischen üblich wenn man einer Person begegnet von der man vermuthet sie habe den „Bösen Blick“, bei uns „uštknuf“ so ballt man die Faust derart daß der Daumen zwischen den Zeige- und Mittelfinger durchgesteckt wird um sich dadurch vor den Folgen zu sichern. Dies ist eine seit den Römerzeiten übliche Sitte, die alten Römer scheinen aber auch von auswärts diese Sitte aus den Aberglauben angenommen zu haben. Sowohl bei den alten Römern als auch bei den gegenwärtigen gilt das Verhalten einer gebalsten Faust mit durchgestecktem Daumen für eine Verspottung des Gegners und eben in dem man des Gegners mit dem bösen Blicke spottet und ihn gewissermassen verachtet begegnet man den bösen Folgen. Der ausgestreckte kleine Finger und dann der Zeigefinger bei einer geballten Faust gilt als ein Zeichen männlichen Mutes (letzte Reste des Priapikultus) während der durchgesteckte Daumen das Weibliche bezeichnet, und zwar auch das internste. Aber auch bei uns in Böhmen sogar hier in Prag herrscht der Aberglaube daß man durch das Ballen der Faust dem Beschreien begegnen könne, und wer kennt nicht das Sprüchlein bei Spielern z. B. Kartenspielern: Drž my palec, Ja vám budu palec držet, welches nichts anderes bedeutet als ich bewahre Euch vor dem Verluste. Fig 2 scheint ein solches Amulet zu sein wie es noch Handleute im Römischen tragen. Auch wird bis heutigen Tages von der Römischen Bäuerinnen der Priapus aus Korallen geschnitten auf dem Halse getragen, einen solchen Priapus aus Korallen hat auch das böhm. Museum unter den römischen Alterthümern. Sämtliche Notizen Italien betreffend habe ich aus dem Munde des Herrn Architekten Anton Barvitiuz welche Rom und die Römer gründlich kennt.

Fig. 3. ist ein Anhängsel. Amulet? Es stellt eine Kugel vor welche durch zwei Bänder übers Kreuz gefaßt ist. Das eine Band verbindet dieselbe mit einem flachgedrücktem Öre. Die Hälfte dieses äußeren Bindbandes fehlt und mochte sehr frühe abgebrochen worden sein, daß es aber ursprünglich Bestand zeigen die Spuren in der Patina. Sowohl die Bänder als auch das Öre sind mit runden auf der Fläche aufsitzenen Kügelchen verziert. Deutlich ist die Wachsmodelierung zu sehen.

Fig. 4. Ein Heft irgend eines Instrumentes vielleicht eines jener bekannten Löffelchen. Deutlich ist das untere abgebrochene Ende zu sehen. Das Bruch ist aber auch schon mit Patina belegt das Heft, der Theil nämlich zwischen dem Öre und des ins Breite sich verlaufenden Bauchstückes ist geriffelt und ahmt den zusammengewundenen Draht nach.

Fig. 5 eine Emaillkugel bizantinischen Ursprunges. Dunkelblauer Glasfluß mit eingsten grüngelben Augen. Die grüne Emaille im Körper porös und nur an der äußeren Fläche kompakt, daher verwithert. Die Kugel eingefaßt übers Kreuz durch zwei Drähte welche oben sich verschlingen. Diente wahrscheinlich als Knopf einer Haarnadel.

Die folgenden Abbildungen stellen Ringe vor. Hier kann man dreierlei Gattungen unterschieden. Glatte Ringe fig 7 u 14., Glatte

Ringe mit aufgesetzten Kügelchen fig 6, 12 und 13., endlich Ringe welche den Fibelspirale ähnliche Verzierungen aufweisen Fig. 8 und 11.

Keiner der glatten Ringe ist im Durchschnitte rund sondern nach Innen des Ringes verflacht wie dies an den bei Fig. 14 beigezeichneten Querschnitt zu ersehen ist. Der Querschnitt bildet demnach ein Ovoid. Der zweite glatte Ring fig. 7 ist sehr massig gehalten und gleichfalls im Querschnitt nicht rund vielmehr nach der Innenseite senkrecht gerade. An seiner Oberfläche bemerkt man Poren welche von dem nichtsorgfältigem Guße zeigen.

Sind die glatten Ringe im Querschnitt nicht rund kann man dies von den mit Kügelchen geziert noch weniger sagen. Man sehe nur Fig. 6. Hier ist alles plattgedrückt auch die Kügelchen. Dies kommt daher daß das weiche Modell bei dem Abformen zu sehr gefraßt wurde. Auch von der Pressung rührt die ungleiche Dicke sowie das Verschieben der Konisform des Ringes her. Die aufgesetzten Kügelchen sitzen an den beiden Seitenflächen des Ringes und zwar je eine.

Besser geraten ist der Ring Fig. 12. Hier ist die runde Form des Querschnittes als auch die Konisform des Ringes ziemlich gut gelungen was auch bei seiner größern Massivität leichter möglich war. Nach der Innenseite ist der Ring glatt nach außen ist er nach 3 Seiten mit Kügelchen besetzt. Die obere und untere Seite hat je 3 Kügelchen, die äußerste Peripherie hat ihrer 6. Die Kügelchen der äußere Peripherie sind derart vertheilt, daß zwischen die gegenüber auf den Seiten stehenden Kügelchen ein 3tes eingefügt ist, zwischen den Interwalen welche diese Gruppen von 3 Kügelchen bilden ist in der äußeren Peripherie in die Mitte ein einziges Kügelchen gesetzt. Die Kügelchen sitzen auf kurzen Stielen, zwei der Kügelchen sind verkümmert. Pattina gräulich-grün.

Der Ring fig. 13 ist der reichverzierteste dieser Gattung. Auch hier sind die Kügelchen zu beiden Seiten und in der äußersten Peripherie aufgesetzt während das Innere glatt geblieben ist. Die Kügelchen sind aufgesetzt auf Stiele und zwar auf einem Stiele 3 Stücke. Solcher gestielter Kügelchen giebt es auf jeder Seite und zwar gegenständig je 8. Auf der äußeren Periferie sind gleichfalls 8 Stück Stielkügelchen welche in der Mitte der Interwalle welche die seitlichstehenden Stielkügelchen bilden aufgesetzt sind (Stehende abgebildete Bauchstück bei fig. 13.)

Interessant sind die Ringe welche in ihren Verzierungen die Fibelspirale nachahmen. Fig. 8 ist ein etwas glatt gedrückter Ring an dessen äußerer Peripherie 8 Stück Bolzen hervorragen (zwei sind verkümmert und in der Zeichnung durch Punkte angezeigt.) Von einem Bolzen zum zweiten zieht sich eine Schlinge welche bei dem größeren Bolzen zu beiden Seiten des Ringes sich in Iren zwei Enden in Spiralen einwindet, während die umgebogene Mitte mitte sich als Schlinge über dem kleineren Bolzen legt. Zur besseren Veranschaulichung diene die Zeichnung fig 9 wo diese Drahtschlinge vergrößert dargestellt ist. Daß an eine derartige Verzierungsweise gedacht wurde kann man an den zu beiden Seiten des Ringes glattgedrückten Spiralen sehen deutlich sind in der Patina noch die einzelne der Windungen zu sehen.

Eine Fibelspirale kommt bei dem Ringe Fig. 10 u 11 noch zum deutlicheren Ausdruck. An 4 Stellen in gleichen Abständen sieht man Verzierungen, welche folgenden Genesis sein mögen. Ein ziemlich starker Draht (hier beim Model muß man sich ihn freilich von Wachs denken) wurde in der Mitte umgebogen und hierauf die beiden Enden in hochgezogene Spiralen eingedreht. Diese an die Fibula mahnenden Spiralen werden an den Ring befestiget und zwar je zwei mit der Schlinge (gebogene Mitte) gegeneinander. Zwischen diese Spiralverzierungen sind hochstehende geriffelte Bänder angebracht welche sich aber nur um die äußere Ringfläche lege so daß die Innenfläche glatt bleibt. Fig 10 stellt die Seite figur 11 die Periphaliale dar. Die Schwierigkeit des Gußes zeigen die vielen Blasen in der Brozmasse.

Sammliche Brozgegenstände sind (mit Ausnahme der Emaillkugel) keine importirten Waaren sondern recht orginell bezüglich ihrer Technik die Verzierungsweise ist aber schon eine Imitation Orientalischen Geschmiedes. Diese Kügelchen sind nichts anderes als aufgesetzte Edelsteine, wer wird sich nicht bei diesen gestülten Kügelchen auch bizantinische Edelsteinfassung erinnern. Wem fallen nicht bei Figur 8 die sogenannten Justinianischen Ringe ein, welche durch Bolzen und Spiralschlingen geschlossen wurden.

Abend den 19. November 1868.

Příloha [Beilage] 4: dopis V. Zdráhala J. E. Vocelovi, 5. února 1869 (Archiv NM – fond SNM-Archeologický sbor, karton 2, inv. č. 230)

Velectěný pane!

Od pana stud. medic. Fr. Hejbal-a byly starožitnosti, v lese na panskvím Ptenském nalezené, Vašnostem ku posouzení odevzdané, při čemž Vašnostin rozsudek věcem těmto vysoký věk a i důležitost přiznal. I já jsem na tom místě hledal, ač bohužel se skrovným výsledkem, což mne ale nezdržuje, abych nalezené maličkosti tuto přiložené Vašnostem nenabídnul, by sobě jich povšimnouti a v pádu, ceny-li jaké jsou, národnímu museu českému odevzdati ráčila. Nepotřebuji Vašnosti ubezpečovati, že by mi velmi milé potěšení poskytl, kdybych zkoumatelům starožitností ve vlastní naší společné službičku třeba dosti nepatrnou byl prokázal.

Jsem s veškerou úctou

Ve Ptení dne 5. února 1869

Vašnostin
oddaný služebník
P. V. Zdráhal
koop. ve Ptení
pošta Plumlov.

Příloha [Beilage] 5: dopis E. Kwisdy J. E. Vocelovi, 11. června 1869 (SOA Kutná Hora – fond J. E. Vocel, karton 3, inv. č. 113)

Geehrter Herr Professor!

Ich erlaube mir Ihre gütige Intervention bezüglich der von den Herren Grafen Clam-Martinitz und Dr Palacký mir freundlichst zugesagten Fotografien samt [...], ferner einen Abschrift der von den dortigen Autoritäten über den Pten Antiquitätenfund abgegeben Gutachten wiederholt ergeben in Anspruch zu nehmen.

Die genannten Herren dürften jetzt zu Hause sein

Kunzendorf bei Mähr Ostrau
11 Juni 1869

Mit vorzüglicher Wertschätzung
hochgeehrter Herr Professor
Ihr ergebener
Kwisda
gen. Ver. Güter Inspektor

Příloha [Beilage] 6: dopis E. Kwisdy J. E. Vocelovi, 12. října 1869 (SOA Kutná Hora – fond J. E. Vocel, karton 3, inv. č. 113)

Geehrter Herr Professor!

Die durch Ihre gütige Vermittlung mir zugekommenen Fotografien unseres Palacký und des Gfen Clam Martiniz habe ich erhalten und erlaube mir Eure Wohlgeboren für Ihre liebenswürdige Bemühung meinen verbindlichsten Dank auszusprechen.

Zu Gegendiensten gerne bereit bin ich mit dem Ausdrücke meinen ausgezeichneten Hochachtung

Ihr ergebenster
Kunzendorf 12/10 869
Kwisda
Abends

Zusammenfassung

1. Einleitung

Das Depot von Ptení (Abb. 1) ist im vergangenen halben Jahrhundert wiederholt zum Gegenstand des Forscherinteresses geworden. Als Erster hatte Jiří Meduna, der u. A. die damals zugänglichen Funde aus der Sammlung des Nationalmuseums in Prag gesammelt hat, versucht, alle Ergebnisse zusammen zu fassen (Meduna

1969–70; 1996). In den 90er Jahren des 20. Jahrhunderts wurde eine im Naturhistorischen Museum in Wien gelagerte Kollektion von Gegenständen identifiziert und mit Hilfe eines Teils vergessener zeitgenössischer Notizen in der Fachliteratur und einiger Archivquellen war es möglich, die Kenntnisse über die ursprüngliche Zusammensetzung des Depots und seine Schicksale nach der Entdeckung merklich zu erweitern (Čížmář 2002, 194–211, Abb. 1–9). Damals schienen die Grenzen unserer Erkenntnis erreicht. Im Juli 2009 gelang es jedoch durch ein Zusammenspiel von Umständen, in einigen böhmischen Archiven (vor Allem im Archiv des Nationalmuseums) bisher ungenutzte Archivquellen zu entdecken, die mit dem Depot von Ptení zusammen hängen.

2. Das Depot von Ptení und die Archivquellen

Die Archivquellen sind im Zusammenhang mit dem Depot von Ptení bisher nur in sehr bescheidenem Umfang genutzt worden. Außer den Sammlungs-Inventarbüchern des Prager Nationalmuseums, des Brünner Mährischen Landesmuseums und des Wiener Naturhistorischen Museums hatten als Informationsquelle bisher praktisch nur zwei im Archiv des Nationalmuseums gelagerte Briefe vom November 1868 gedient. Beide waren an Jan Erazim Vocel adressiert – der Schreiber des ersten Briefes war Edvard Kwisda, Generalinspektor der Zentralverwaltung des Dominiums Graf Moritz Saint-Genois d'Anneaucourts in Kunčice (das heutige Kunčice a. d. Ostravice, Teil von Slezská Ostrava; vergl. Beilage 1), der zweite stammt von F. Heimann, Verwalter der Herrschaft Ptení (vergl. Beilage 2).

Zum Depot von Ptení existieren aber viel mehr Archivalien. Die Hauptquellen zur Rekonstruktion seiner ursprünglichen Zusammensetzung sind im Archiv des Nationalmuseums aufbewahrt. Es handelt sich vor Allem um das Manuskript J. E. Vocels *Einige Bemerkungen über die Bronze* mit detaillierten Beschreibungen von 12 Objekten (Abb. 2; siehe Beilage 3), deren Zeichnungen auf einem Blatt beigelegt sind (Abb. 3), und um die Zeichnungen von 21 Artefakten auf weiteren zwei Blättern (Abb. 4–5), zu denen es allerdings keine Beschreibungen gibt. Zur Verfügung steht auch ein am 2. Dezember 1868 bei der Rückgabe des ganzen Komplexes an František Hejbal angefertigtes Verzeichnis der Gegenstände (Abb. 6).

Zum Verständnis und Konkretisieren der Abfolge der Ereignisse, die sich nach der Übergabe des Depotkerns durch den Studenten František Hejbal im Herbst 1868 an J. E. Vocel zur Beurteilung abgespielt haben, bildet das Tagebuch der archäologischen Section (Abb. 7), in das J. E. Vocel (damals u. A. Vorsitzender der archäologischen Section) alle Amtshandlungen und bedeutenden Ereignisse aufgezeichnet hat, eine erstklassige Quelle. Die Daten aus diesem Tagebuch werden durch Vocels persönliches Tagebuch aus den Jahren 1854–1871 deutlich erweitert (Abb. 8).

Eine wichtige Quelle stellt auch das Zugangsbuch der prähistorischen Sammlung des Museums des Königreiches Böhmen (heutiges Nationalmuseum) aus den Jahren 1867–1889 dar, in dem Neuaquisitionen verzeichnet wurden, freilich erst nach deren Übergabe an die Museumssammlung. Es kann durch die zeitgenössische Korrespondenz um ein Wesentliches ergänzt werden (vergl. Beilage 4–6).

3. Rekonstruktion der Fundumstände, Lokalisierung des Fundorts

Zu den Fundumständen des Depots von Ptení bieten die bisher ungenutzten Archivquellen nur wenig neue Informationen. Aufzeichnungen im Tagebuch der archäologischen Section und in Vocels Tagebuch vom 31. Oktober 1868 über den ersten Besuch František Hejbal's bei J. E. Vocel, bei dem es zur Übergabe der Funde an Vocel gekommen war, beweisen, dass das Depot vor diesem Datum gefunden worden war. Nach den Angaben in einem nicht erhaltenen Brief von Václav Zdráhal (Kooperator in Ptení) vom November 1868 war das Depot angeblich beim Ausgraben eines Baumstumpfs im Zusammenhang mit Baumfällarbeiten gefunden worden. Die Aufzeichnung im Tagebuch der archäologischen Section dagegen, die ganz sicher aus den Informationen František Hejbal's hervor geht, führt an, dass das Depot beim Graben eines Brunnens gefunden worden war.

Nach den Angaben Václav Zdráhals (*Anonymus 1868–69b*, 309 mit falschem Zusammenhang mit einer Sitzung der archäologischen Section am 29. Januar 1869) wurde das Depot auf dem Katastergebiet der Gemeinde Hrochov, in der Umgebung der Talenge Pražský žlíbek gefunden, und zwar offenbar keineswegs direkt darin, sondern am NO-Hang der Kote 602,4 m ü. M. in Richtung Brodecký-Bach (Abb. 9: 1; vergl. *Meduna 1996*, 98, Abb. 1). In die Literatur ging es jedoch als Fund aus Ptení ein, und zwar augenscheinlich deswegen, weil Ptení das Verwaltungszentrum der dortigen Herrschaft des Grafen Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt war, auf dessen Grundstück es zu der Entdeckung gekommen war. Der Austausch des Zentrums einer Adelsdomäne gegen den tatsächlichen Fundort stellte besonders bei Funden aus dem 19. Jahrhundert einen üblichen Vorgang dar. Dazu kam es übrigens auch zu Beginn des 20. Jahrhunderts (vergl. *Hlava 2014*, 251–253). Im Fall des Depots von Ptení führte Václav Schulz noch zu Beginn der 90er Jahre des 19. Jahrhunderts korrekt die „Herrschaft Ptin [d. i. Ptení]“ als Fundort an (*Schulz 1891*, /878/); später ging das Bewusstsein um diese breiteren Zusammenhänge völlig verloren. Die traditionelle Lokalisierung des Depots (Ptení) kann heute bereits kaum zu Gunsten der Gemeinde geändert werden, auf deren Katastergebiet es zu der Entdeckung gekommen war (Hrochov). In diesem Sinn wäre es nämlich präzise, eher von einem **bei** Ptení gefundenen Depot zu schreiben (vergl. *Meduna 1996*, 98 – Anm. 4). Der eingeführte Begriff „Das Depot von Ptení“ ist jedoch im Prinzip sachlich nicht ganz falsch, man muss nur im Gedächtnis behalten, dass Ptení in diesem Fall eine Abkürzung der ehemaligen Domäne und nicht der Name der Katastergemeinde ist.

4. Rekonstruktion der Schicksale des Depots nach seiner Entdeckung

Die Ereignisse, die der Entdeckung des Depots folgten, lassen sich nach den heutigen Erkenntnissen so zusammen fassen: das Depot war auf der Herrschaft Ptení des Grafen Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt irgendwann vor dem 31. Oktober 1868 gefunden worden. František Hejbal, Student im ersten Studienjahr an der medizinischen Fakultät der Karl-Ferdinands-Universität (heutige Karls-Universität), brachte es Ende Oktober nach Prag und am 31. Oktober 1868 besuchte er damit J. E. Vocel. Dieser ließ sich die Gegenstände aus und zeigte sie Anfang November Antonín Baum und František Beneš (und vielleicht auch František Štolba?), seinen engsten Mitarbeitern. Erst acht Tage nachdem er von dem Depot erfahren hatte, schrieb J. E. Vocel einen Brief an F. Heimann, den Verwalter der Herrschaft Ptení des Grafen Saint-Genois d'Anneaucourt (den Kontakt zu Heimann konnte er nur von dem Studenten Hejbal gehabt haben), in dem er ihn um die Stiftung eines Teils des Fundes für die Sammlungen des Museums des Königreiches Böhmen bat.

F. Heimann hatte aber inzwischen von Václav Zdráhal, dem Kopieroperator in Ptení, von dem Fund erfahren, dem F. Hejbal aus Prag einen Brief mit Informationen über das von den führenden Vertretern des Museums geäußerte Interesse geschickt hatte (wir können so mit Sicherheit ausschließen, dass Hejbal die Funde mit Heimanns Wissen nach Prag gebracht hatte). Der Verwalter der Herrschaft Ptení F. Heimann brachte sofort die Behördenmaschinerie in Gang. Von ihm erfuhr die Zentralverwaltung der gräflichen Güter in Kunčice alles und Edvard Kwisda, der Generalinspektor von Saint-Genoises Domäne, begann unverzüglich zu handeln. Zuerst schickte er Vocel einen Brief, in dem er u. A. angesichts irgendeines nicht näher spezifizierten persönlichen Treffens und seiner damaligen Vorliebe für Antiquitäten relativ versöhnlich mitteilte, dass er sich beim Besitzer der Herrschaft dafür einsetzt, dass das Prager Museum einen Teil des Funds erhält. Einige Tage später – offenbar auf Beschluss des Grafen Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt – forderte jedoch E. Kwisda bereits den Verwalter der Herrschaft Ptení F. Heimann auf, auf dem amtlichen Weg den ganzen Fund aus Prag zurück zu fordern. F. Heimann formulierte seine Forderung an Vocel am 13. November 1868 zwar höflich und korrekt, aber doch ziemlich resolut und spätestens zwei Tage darauf traf der Brief in Prag ein.

Wieder trat Václav Zdráhal in das Geschehen ein. Er schickte im November einen Brief nach Prag, der offenbar nicht direkt an Vocel adressiert war (der erhielt ihn entweder am 16. November 1868

durch Antonín Jaroslav Vrfátko, den Verwalter des Museumsgebäudes und Bibliothekar des Museums, oder einen Tag später durch Karl Johann Vietz, den Professor für allgemeine Geschichte an der Universität Prag). Zdráhals Brief steht nicht zur Verfügung, nichtsdestoweniger ist klar, dass er u. A. präzisierende Angaben über den Fundort des Depots enthielt, die Vocel beim Treffen der archäologischen Section am 12. März 1869 vortrug.

Vocel musste danach schnell handeln, da auf den berechtigten Antrag Heimanns auf Rückgabe des Funds unverzüglich reagiert werden musste. Am 17. November 1868 wurde bei einem Treffen, an dem außer Vocel u. A. František Hejbal Teil nahm, offenbar das weitere Vorgehen beschlossen. Vocel übergab Antonín Baum zwölf Gegenstände aus dem Depot von Ptení zum Zeichnen (höchstwahrscheinlich waren es die Gegenstände auf dem ersten Blatt; vergl. Abb. 3). A. Baum gab sie ihm vermutlich bereits zwei Tage später zurück (am 19. November 1868), und zwar zusammen mit den fertigen Zeichnungen. Vocel fertigte noch am gleichen Abend ihre detaillierte Beschreibung an, die er *Einige Bemerkungen über die Bronze* nannte (Abb. 2; Beilage 3). Baum erhielt wahrscheinlich am selben Tag die übrigen Gegenstände aus dem Depot zum Zeichnen, die er spätestens am 30. November 1868 mit den fertigen Zeichnungen zurück gab. Am 22. November 1868 übergab Vocel 2 Gegenstände aus dem Depot zum Analysieren an František Štolba, der bereits seit den 50er Jahren des 19. Jahrhunderts chemische Analysen für Vocel angefertigt hatte. Štolba brachte sie offenbar am 29. November 1868 zurück. Am 2. Dezember 1868 wurde das ganze Depot an Hejbal zurück gegeben, der es der Verwaltung der Herrschaft Ptení übergab/schickte. Von dort wurden die Gegenstände an das Verwaltungszentrum der Domäne Saint-Genois in Kunčice gesendet. Am 11. Dezember 1868 kam ein Brief von Edvard Kwisda nach Prag. Er ist zwar nicht erhalten, sein Inhalt lässt sich jedoch erraten – Kwisda teilte darin offenbar mit, dass er den ganzen Fund erhalten hatte und versicherte Vocel wahrscheinlich erneut, dass er sich bemüht, einen Teil des Funds für das Prager Museum zu erhalten. Dies gelang tatsächlich und die entsprechende Sendung mit mehreren Gegenständen kam am 9. Januar 1869 in Prag an. Dieser Komplex wurde Anfang Februar um mehrere Kleinigkeiten erweitert – Václav Zdráhal, der sie im Nachhinein bei einer Besichtigung des Fundorts gefunden hatte, hatte sie Vocel zugeschickt. Im Lauf des Jahres 1869 stiftete Graf Saint-Genois d'Anneaucourt zwei weitere Teile aus dem ursprünglichen Kern des Depots an das Franzens-Museum in Brno und das k. k. Münz- und Antikensabinet in Wien.

Obschon es im Vergleich zur letzten Bearbeitung des Depots von Ptení (*Čižmář 2002*) gelungen ist, die Informationen über sein Schicksal unmittelbar nach der Entdeckung merklich zu erweitern und zu präzisieren, bleiben in der geschilderten Abfolge der Ereignisse dennoch einige Unklarheiten, wo wir vorläufig (?) bei Spekulationen und Hypothesen Zuflucht nehmen müssen. Vor Allem wissen wir nicht, welches Motiv hinter dem Transport des Depotkerns nach Prag durch den Studenten Hejbal gesteckt hatte. Die ganze Aktion wirkt nämlich relativ bizarr. Von der damaligen Rechtslage her hatte zweifellos der Eigentümer des Grundstücks, auf dem es zu der Entdeckung gekommen war, den Besitzanspruch auf den Fund, also Graf Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt. Der Abtransport des Depots nach Prag ohne Wissen der Herrschaftsverwaltung (und die Verheimlichung des Funds an sich) stellte im Grund einen rechtswidrigen Schritt dar. Was konnte also das Motiv für dieses Vorgehen gewesen sein? Ich bin der Meinung, dass hinter Zdráhals und Hejbals Handeln vielleicht ihr Nationalbewusstsein zu suchen ist, das Bemühen, die gefundenen Gegenstände für das tschechische Volk zu bewahren. Das komplizierte und seltsame Manöver mit dem Transport nach Prag sollte offenbar dazu dienen, dass der Fund nicht für immer in der Sammlung des Grafen Saint-Genois d'Anneaucourt verschwand. Die Studentenkataloge der Karl-Ferdinands-Universität beweisen, dass František Hejbal beim Einschreiben in die einzelnen Jahrgänge als Nationalität Tschechisch anführte. Bei Václav Zdráhal gibt es über sein tschechisches Nationalbewusstsein keinerlei Zweifel. Der Brief, den er Anfang Februar 1869 an Vocel geschrieben hatte (siehe Beilage 4), ist in dieser Richtung recht aussagekräftig. In Mähren existierte damals kein tschechisches „National-“Museum. Das Museum des Königreiches Böhmen in Prag war zwar formal das Landesmuseum, in

Wirklichkeit jedoch „national“ tschechisch. Und vergessen wir nicht, dass J. E. Vocel nur zwei Jahre davor (1866) den ersten Teil seines monumentalen Werks *Pravěk země České [Urzeit des böhmischen Landes]* herausgegeben hatte und Anfang August 1868 sein zweiter Teil veröffentlicht worden war (vergl. *Sklenář 1981*, 274–276).

5. Zusammensetzung des Depots

Die Archivquellen und Museumssammlungen liefern höchstwahrscheinlich Informationen nur über einen Teil des Depots aus Ptení. Diese kann man in drei Teile aufteilen – (1) der von František Hejbal Ende Oktober 1868 nach Prag transportierte und im Dezember desselben Jahres der Verwaltung der Herrschaft Ptení übergebene Komplex (d. h. der gedachte Kern des Depots), (2) die im Nachhinein vom Geistlichen Václav Zdráhal am Fundort entdeckten Objekte, (3) die zwei Gegenstände, die Bestandteil der Sammlung Jindřich Wankels geworden waren. Gerade die beiden von Wankel erworbenen Gegenstände, die in den zeitgenössischen Quellen aus den Jahren 1868 und 1869 überhaupt nicht erwähnt werden, deuten an, dass es außer dem vom Studenten Hejbal nach Prag gebrachten Komplex und den nachträglich vom Geistlichen Zdráhal gefundenen Gegenständen offenbar eine noch nicht näher bekannte Menge an Artefakten gegeben hatte, von denen wir überhaupt nichts wissen.

5.1. Der Kern des Depots

Die Zusammensetzung des gedachten Depotkerns, den František Hejbal Ende Oktober nach Prag gebracht hatte, kennen wir zum Einen dank zeitgenössischer Zeichnungen (*Abb. 3–5*), zum Anderen dank des erhaltenen Protokolls über die Rückgabe der Gegenstände an Hejbal am 2. Dezember 1868 (*Abb. 6*). Nach diesen Quellen und unter Bezugnahme auf die in den Museumssammlungen gelagerten/identifizierten Gegenstände ist es offensichtlich, dass **die Zeichnungen nur Gegenstandstypen erfassen**, keineswegs alle Artefakte. Dies beweist vor Allem die Zahl der an Hejbal zurück gegebenen (angeblichen) Bernstein-Ringperlen (13 Stk; *Abb. 6*) und die Zahl der erhaltenen oder dokumentierten Glasperlen vom Adria-Typ (4 Stk; *Abb. 11: 1–2, 9–10*) – gezeichnet wurde nämlich nur 1 Bernstein-Ringperle, 1 blaue und 1 grüne Glasperle vom Adria-Typ (*Abb. 5: Mitte, unten Mitte links, unten Mitte*). Unsicher ist auch die Zahl der walzenförmigen Glasperlen mit spiralförmig aufgewundener Litze – auf der zeitgenössischen Zeichnung ist nur eine einzige erfasst (*Abb. 5: unten Mittel rechts*), aber ihre Farbkombination ist anders als die des erhaltenen Exemplars (*Abb. 11: 11*). Ursprünglich existierten wohl mindestens zwei, aber das ist nicht sicher. So ist es klar, dass wir das komplette Typenspektrum des Depotkerns bestimmen können, dabei aber nur eine Mindestanzahl an Gegenständen.

Den gedachten Kern des Depots von Ptení bildeten 12 Bernstein-Ringperlen und 1 purpurfarbene Glas-Ringperle (von Vocel ebenfalls als Bernstein-Ringperle betrachtet), 2 blaue Glasringe (offenbar eine Ringperle und ein Fingerring), 20 Bronzeringe unterschiedlicher Größe und Form (einschließlich eines Anhängers in Form eines Rads mit Felgen?), 2 Eisenanhänger in Form einer Axt, Bronzeanhänger in Form eines menschlichen Fußes, Bronzeanhänger in Form einer menschlichen Hand mit *fica*-Geste, bronzener Knotenanhänger, beschädigter Bronzeanhänger mit gedrehtem Stab und abgebrochenem Dreiecksplättchen, Glaskugel in einer Bronzeschlinge mit Öse, mindestens 4 Glasperlen vom Adria-Typ und mindestens 1 walzenförmige Glasperle mit spiralförmig aufgewundener Litze. Der Kern des Depots von Ptení enthielt also mindestens 47 Gegenstände.

Vom Depotkern können derzeit drei in Museen gelagerte Kollektionen identifiziert werden (Nationalmuseum in Prag, Mährisches Landesmuseum in Brno, Naturhistorisches Museum in Wien). Bisher ungenutzte zeitgenössische Archivquellen bezeugen freilich, dass es außer diesen noch mindestens einen Komplex gegeben hat. Mindestens 19 der ursprünglich von dem Studenten Hejbal im Herbst 1868 nach Prag gebrachten Gegenstände werden nämlich vermisst – zu den vierzehn von Antonín Baum gezeichneten Gegenständen (*Abb. 3: 2, 4–7, 14; 4: 1, 6, 9, 12; 5: 14–17*) muss man noch fünf Bernstein-Ringperlen dazu rechnen; über die Anzahl der fehlenden Glasperlen vom Adria-Typ (*Abb. 5: unten Mitte links,*

unten Mitte) und der walzenförmigen Glasperlen mit spiralförmig aufgewundener Litze (*Abb. 5: unten Mitte rechts*) kann nur spekuliert werden.

5.1.1. Dem Museum des Königreiches Böhmen in Prag gestiftete Kollektion

Zu Beginn des Jahres 1869 schickte Edvard Kwisda einen Komplex ausgesuchter Gegenstände aus dem Kern des Depots von Ptení, die Graf Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt beschlossen hatte an das Museum des Königreiches Böhmen zu stiften, an J. E. Vocel. Seine Zusammensetzung wird in den zeitgenössischen Quellen von 1869 unterschiedlich angeführt. Durch einen Vergleich der verschiedenen Versionen der Zusammensetzung des gestifteten Komplexes kann man zu dem Schluss kommen, dass die vom Grafen Saint-Genois d'Anneaucourt an das Museum des Königreiches Böhmen gestiftete Kollektion 13 oder 14 Gegenstände beinhaltet hatte.

Außer den bisher bekannten Objekten (*Abb. 11: 1–8*) ermöglichen gute zeitgenössische Zeichnungen der Funde (*Abb. 3–5*) eine sichere Identifizierung von vier der fünf/sechs bisher verlorenen Gegenstände aus dem Geschenk des Grafen Saint-Genois d'Anneaucourt an das Prager Museum (*Čižmář 2002*, *Abb. 2: 1–4*). Den Schlüssel zur Wiederentdeckung der vier Gegenstände aus Ptení in der Sammlung des Nationalmuseums stellt ein zoomorpher Bronzering dar (*Abb. 3: 10–11*), der bereits mehrmals als Fund aus dem Oppidum Stradonice veröffentlicht worden ist (*Filip 1956*, Taf. CXXVII: 35; 1960, Taf. XXXV: unten links; *Dannheimer 1975*, *Abb. 2: 2; Drda — Rybová 1998*, *Abb. auf S. 161: unten links; Kruta — Lička /eds./ 2004*, 154, *Abb. 22/7a; Celtes 2006*, 388, *Fig. 34/7a*). In einer zusammenfassenden Arbeit über zoomorphe Ringe hat ihn auch Claudia Tappert als Fund aus dem Oppidum Stradonice angeführt (*Tappert 1998*, 181–182, 213, *Abb. 7: 2*). Mit einer Analyse der Daten aus den Registrationshilfsmitteln der archäologischen Sammlung des Nationalmuseums und der zeitgenössischen Literatur (*Piř 1903*, 60, *Abb. 8*, Taf. XI: 9, 24, XVI: 7) ist freilich nachweisbar, dass es in der Sammlung des Nationalmuseums zu einer Verwechslung der Lokalität gekommen war. Der erstmals von *Jan Filip* (1956, Taf. CXXII: 35) veröffentlichte zoomorphe Ring stammt in Wirklichkeit aus dem Depot von Ptení (*Abb. 10: 1abc*).

Bei der Identifizierung von drei weiteren Objekten aus dem Depot von Ptení gilt ein ähnliches Prinzip. Zeitgenössische Zeichnungen aus dem Jahr 1868 beweisen, dass die Identifizierung in allen Fällen völlig sicher ist (*Abb. 10: 2abc, 3abc, 4abc*), und auch die Tatsache, dass einem der identifizierten Ringe heute der Anguss fehlt, ändert nichts daran. Den Spuren nach wurde er nachträglich abgebrochen/abgefeilt (*Abb. 10: 4c*).

Ein bronzener Knotenanhänger aus dem Komplex, der von Graf Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt dem Museum des Königreiches Böhmen gestiftet worden war, konnte nicht identifiziert werden (*Abb. 3: 3*). Die letzte Spur seiner Existenz befindet sich in einem Artikel von Václav Schulz von 1891 (*Schulz 1891, /880/*) und in dem sog. *Piř*-Inventarium der Bronzen. Gegenwärtig ist er aber unauffindbar.

5.1.2. Dem Franzens-Museum in Brno gestifteter Komplex

Das damalige Franzens-Museum erhielt aus dem Depot von Ptení offenbar Ende 1869 (ganz sicher aber vor dem 5. Dezember 1869) 10 Gegenstände. Aus dem veröffentlichten Bericht geht hervor, dass es dazu augenscheinlich erst nach der Stiftung an das Museum des Königreiches Böhmen gekommen war (*Trapp 1869*), vielleicht sogar dank einer direkten Intervention durch Moritz Wilhelm Trapp (damaliger Museums-Kustos) bei Edvard Kwisda, dem Generalinspektor der Domäne Saint-Genois. Kwisda war übrigens Mitglied der *Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Förderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde*, von der das Museum verwaltet wurde (vergl. z. B. *Anonymus 1869c*). Vermutlich konnte ebenfalls der Patriotismus Graf Moritz' Saint-Genois d'Anneaucourt eine Rolle gespielt haben, der u. A. Sekretär des mährisch-schlesischen Guberniums war.

Es ist interessant, dass Graf Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt im Zusammenhang mit der Stiftung an das Franzens-Museum in den zeitgenössischen Berichten überhaupt nicht erwähnt wird. Als

Spender der Gegenstände wird nämlich Edvard Kwisda angeführt, der alles zweifellos vermittelt hat (vergl. *Trapp 1869; 1870, 62*; vergl. *Čížmářová 2004, Abb. auf S. 19*). Es ist aber kaum vorstellbar, dass alles ohne Wissen des Gutsherren verlaufen sein sollte.

Vom gesamten Kern des Depots von Ptení geriet diese Kollektion als Einzige nie ins Vergessen (*Abb. 11: 9–18*). Bereits zur Zeit der ersten Bearbeitung durch J. Meduna fehlte jedoch eine Glasperle vom Adria-Typ (vergl. *Meduna 1969–70, 53 – Anm. 5*).

5.1.3. Dem k. k. Münz- und Antikenkabinett in Wien gestiftete Komplex

Im Lauf des Jahres 1869 stiftete Graf Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt einen kleinen Komplex aus dem Kern des Depots von Ptení an das damalige k. k. Münz- und Antikenkabinett in Wien (*Anonymus 1870c, XXXVI*). Von da aus wurde er nach der Gründung des Naturhistorischen Museums (1874) in die dortige archäologische Sammlung überführt, wo es freilich zu seiner Trennung kam. Die einzelnen Gegenstände wurden in der neuen Evidenz voneinander getrennt. Noch dazu figurierten sie darin unter der Lokalität Prossnitz [Prostějov] (*Měchurová 1992, 18*). Mit dieser ungenauen Lokalisierung waren sie jedoch schon dem k. k. Münz- und Antikenkabinett übergeben worden (*Anonymus 1870c, XXXVI*).

Über das Motiv des Grafen Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt können wir in diesem Fall nur spekulieren. Sein Vater Filip Ludvík hatte 1851 eine Villa in Baden bei Wien gekauft, die Moritz in den 60er Jahren des 19. Jahrhunderts umbaute und danach hier oft wohnte. 1886 starb er hier auch. Vermutlich haben also bei der Stiftung an das k. k. Münz- und Antikenkabinett seine Bindungen an Wien und den Wiener Hof die Hauptrolle gespielt (*Abb. 12: 1, 3, 5–8*).

5.1.4. Komplex der vermissten Funde

Über das Schicksal von 19 Objekten (und einer nicht näher bestimmten Anzahl Glasperlen des Adria-Typs, bzw. Walzenperlen mit spiralförmig aufgewundener Litze) können wir gegenwärtig nur spekulieren (*Abb. 14*). Der Besitzer der Herrschaft Graf Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt konnte sie in der Familien-Antiquitätensammlung belassen oder sie aber ebenso einem bisher nicht identifizierten (vierten) Museum gestiftet haben.

In der mitteleuropäischen Geschichte der Familie Saint-Genois d'Anneaucourt stellt der Besitz der Herrschaft Ptení keine allzu wichtige Episode dar. 1825 hatte Freiherr Filip Ludvík Saint-Genois d'Anneaucourt (in den Grafenstand wurde er 1827 erhoben) sie in einer Auktion erworben. Nach seinem Tod (1857) wurde sein Sohn Moritz Johann Nepomuk, der sie 1878 an Fürst Johann II. von Lichtenstein verkaufte, zum Besitzer der Herrschaft Ptení. Auch der Besitz der Herrschaft Kunčice, zur Zeit des Fundes des Depots von Ptení Verwaltungszentrum der Domäne Saint-Genois mit Sitz des Generalinspektors Edvard Kwisda, war nur kurzfristig – 1829 (oder 1837?) war sie von Filip Ludvík erworben worden, verkauft wurde sie 1898 von Filip Ernest (Moritz Johann Nepomuks Sohn). Die Familie Saint-Genois überlebte die nächste Generation nicht. Julius Alfons (ältester Sohn des Filip Ernest) starb 1961 und mit ihm starb der schlesische Zweig der Familie in männlicher Linie aus (der niederländische/belgische Zweig war in männlicher Linie bereits in der 2. Hälfte des 19. Jhdts. ausgestorben). Gegenwärtig sind nur Nachkommen der Töchter des schlesischen Familienzweigs am Leben. Zwei davon – Marie del Pilar Keuschnig und Diana Voigt-Firon – übergaben 2005 den Torso des Familienarchivs der Saint-Genois an das Museum Śląska Cieszyńskiego in Cieszyn in Polen als Depositum, später kam noch mehr Material dazu (*Roik – Makowski 2011*; zur Familiengeschichte der Saint-Genois d'Anneaucourt vergl. auch kurz *Mašek 2010, 194–195*). Zum Depot von Ptení gibt es darin aber keine Dokumente oder Artefakte.

Wenden wir jetzt die Aufmerksamkeit möglichen Museums-sammlungen zu, in denen sich der Rest des Depots von Ptení befinden könnte. 1868–1869 existierten im damaligen zisleithanischen Teil der Österreichisch-Ungarischen Monarchie Museen nur in den Hauptstädten der einzelnen historischen Länder – außer dem Museum des Königreiches Böhmen in Prag und dem Franzens-Museum in Brno waren dies das Gymnasial-Museum in Opava, das Museum Ferdinandeum in Innsbruck in Tirol, das Museum Francisco-Carolinum im oberösterreichischen Linz, das Museum Carolino-Augusteam in Salzburg, das Museum in Klagenfurt, das Mu-

seum im vorarlberger Bregenz und das Museum Ioanneum in Graz. Teile des Depots von Ptení waren im Lauf des Jahres 1869 „Landes“- (tatsächlich aber Privat-) Museen in Böhmen und Mähren gestiftet worden, Graf Saint-Genois d'Anneaucourt hatte auch nicht das k. k. Münz- und Antikenkabinett in der Hauptstadt der Monarchie vergessen, nahe der er sich (im unweiten Baden) oft aufhielt. Bei den übrigen Museen weisen die zeitgenössischen veröffentlichten Zugangsübersichten der Museumssammlungen keine Gabe des Grafen Saint-Genois d'Anneaucourt (bzw. Edvard Kwisdas) oder der Funde aus Ptení (oder allgemein aus seiner Umgebung) auf (vergl. *Jenny 1869, 5–6* für das Museum in Bregenz; *Anonymus 1870a, 25* für das Museum in Salzburg; *Anonymus 1870b, XXIX–XXX* für das Museum in Linz usw.). Trotzdem ist es angebracht, auf einen interessanten Umstand hin zu weisen. Edvard Kwisda, Generalinspektor der Domäne Saint-Genois, war 1869 (!) zum korrespondierenden Mitglied der k. k. Landwirtschaftsgesellschaften in Graz und Wien ernannt worden (*Anonymus 1869c – „Das hierseitige wirl. Ges.-Mitglied, bevollmächt. Güterinspektor Eduard Kwisda, wurde von den k. k. Landwirtschaftsgesellschaften in Graz und Wien zum korrespondierenden Mitgliede ernannt.“*). Und in Graz war 1809 unter der Schirmherrschaft Erzherzog Johanns das überhaupt erste Museum in Österreich gegründet worden – das Museum Ioanneum, das als Vorbild für die übrigen „Landes“-Museen der Monarchie diente. 2011 wurden die Verwalter der archäologischen Sammlungen der „Landes“-Museen in Österreich (Salzburg, Linz, Bregenz, Klagenfurt, Innsbruck, Graz) mit der Frage (begleitet von der zeitgenössischen Bilddokumentation; *Abb. 3–5*) angesprochen, ob sich in ihnen Funde aus Ptení oder überhaupt irgendwelche Gegenstände aus dem Geschenk des Grafen Saint-Genois d'Anneaucourt bzw. Edvard Kwisdas befinden. Die Antworten waren in allen Fällen negativ.

5.2. Von Václav Zdráhal im Februar 1869 dem Museum des Königreiches Böhmen gestifteter Komplex

Der von Václav Zdráhal Anfang Februar 1869 dem Museum gestiftete Komplex von Gegenständen war erst nachträglich gefunden worden (zwischen November 1868 und Anfang Februar 1869; siehe *Beilage 4*), und hängt somit nicht direkt mit dem ursprünglichen Depotkern zusammen. Ähnlich wie im Fall der Kollektion, die dem Museum des Königreiches Böhmen von Graf Saint-Genois d'Anneaucourt gestiftet worden war, unterscheidet sich auch die Zusammensetzung von Zdráhals Geschenk in den zeitgenössischen Quellen. Insgesamt kann man zusammen fassen, dass Zdráhals Geschenk offenbar entweder 9 oder 14 Gegenstände enthalten hatte (u. A. ein Bernsteinring und einige Fragmente weiterer Ringe, zwei Glasperlen und ein Fragment eines Eisenrings).

Die zwei Eisenobjekte aus Zdráhals Geschenk hat noch 1891 Václav Schulz (1891, /880/) im Zusammenhang mit dem Komplex erwähnt, den Graf Saint-Genois d'Anneaucourt dem Museum gestiftet hatte. So waren sie wohl zu der Zeit zusammen mit diesen gelagert. Schulz' Artikel stellt freilich die letzte Spur ihrer Existenz dar. Es kann nur gemutmaßt werden, dass sie als unwichtig überhaupt nicht erfasst wurden; später konnten sie eingestampft bzw. völlig zerstört worden sein. Die Pflege von Eisengegenständen war Ende des 19. Jahrhunderts im Museum übrigens vollkommen unzureichend, Eisenobjekte wurden bis zu der Zeit offenbar überhaupt nicht konserviert.

Ein Teil der restlichen Gegenstände taucht meiner Beurteilung nach zum letzten Mal im sog. Pič-Inventarium der Bronzen aus den 90er Jahren des 19. Jhdts. unter der falschen Lokalität Kdýně und als Gabe Edvard Kwisdas auf. Weder das Zugangsbuch der prähistorischen Sammlung, noch die veröffentlichten Berichte über neue Zugänge verzeichnen jedoch ein Geschenk aus Kdýně (schon gar nicht von Edvard Kwisda). Edvard Kwisda taucht in allen Erfassungsverzeichnissen der prähistorischen Sammlung nur in zwei angeführten Beispielen auf – beim Kern des Depots aus Ptení (Geschenk des Grafen Saint-Genois d'Anneaucourt vom Anfang des Jahres 1869) und bei den (angeblichen) Funden aus Kdýně. Offensichtlich kam es hier erneut zu einer Verwechslung der Fundorte. Zu dieser forderten einige der Namensvarianten des Herrschaftszentrums direkt heraus, die in den zeitgenössischen Quellen auftreten (Ptýně, z Ptýně, Gdyně). Die Gegenstände sind heute verschollen, meinem Urteil nach konnten sie später versehentlich als

Funde aus Stradonice registriert worden sein und unter dieser Lokalität können sie bis heute im Museum gelagert sein, freilich ohne sie identifizieren zu können.

5.3. Die zwei Gegenstände aus der Sammlung Jindřich Wankels

Die zwei Gegenstände (Abb. 12: 2, 4), die zu einem Teil der Sammlung Jindřich Wankels geworden waren, werden von den zeitgenössischen Quellen der Jahre 1868–1869 überhaupt nicht erwähnt. Zumindest der Anhänger in Form eines Menschenfußes war ganz sicher kein Teil des im Herbst 1868 nach Prag gebrachten ursprünglichen Kerns des Depots von Ptení, dieser enthielt nämlich nur ein einziges Exemplar dieses Artefakttyps (Abb. 4: 1; vergl. *Beilage 3*). Schon diese Tatsache gibt natürlich einen Anlass zu Überlegungen, dass Funde aus dem Depot von Ptení auch in anderen Privatsammlungen gelandet sein können.

Wankel hat 1883 seine Sammlung der Anthropologischen Gesellschaft in Wien verkauft, die sie dann dem neu konstituierten Naturhistorischen Museum stiftete. Hier wurde sie freilich erst 1888 in die Evidenz aufgenommen (von *Hauer 1889*, 31).

6. Interpretation des Depots

Im Allgemeinen sagt über die Motivation zum Verbergen jedes Depots zum Einen seine Zusammensetzung, zum Anderen der Versteckplatz aus. Ebenso sind richtungsweisend die Fundumstände, die jedoch gerade bei Zufallsfunden (und die meisten Depots wurden gerade nur durch Zufall gefunden!) in der Regel sehr vage sind.

Aus Sicht der Zusammensetzung sind im Depot von Ptení Bronze-, Glas-, Bernstein- und Eisengegenstände vertreten. Die unterschiedlichen Materialarten klassifizieren es so als sog. gemischtes Depot (*Kurz 1995*, 91–96), wenn auch freilich nicht klar ist, ob eine Klassifizierung dieser Art überhaupt Sinn hat. Viel wichtiger ist nämlich die Funktion der einzelnen Gegenstände. Ich bin der Meinung, dass das Depot von Ptení ausschließlich Amulette enthalten hat. Bei einigen Artefakten steht diese Funktion außer Zweifel (z. B. Anhänger in Form eines Menschenfußes und einer Hand mit *fica*-Geste, anthropomorphe Anhänger, beilförmige Anhänger, Glasschmuck, Bernstein-Ringperlen, Ringe mit Widderköpfchen). In einigen anderen Fällen wird diese Interpretation zwar nicht ohne Vorbehalte akzeptiert (z. B. Anhänger mit tordiertem Hängestäbchen und dreieckigem Plättchen, Knotenringe), das Depot von Ptení beweist aber, dass diese Artefakte den Amuletten zugerechnet werden können, und zwar allgemein.

Das Depot war in einem abseits der damaligen Besiedlung gelegenen Gebiet deponiert worden (Abb. 9: 1) – die nächstgelegenen Lokalitäten bleiben bis jetzt das Oppidum Staré Hradičko (etwa 4,5 km südlich; Abb. 9: 2) und die Siedlungsagglomeration in Ptení (etwa 5,5 km südöstlich; Abb. 9: 3). Obwohl der Fundort nur annähernd bestimmbar ist, scheint es, dass er irgendwo am Hang eines zum Brodecký-Bach abfallenden Hügels gelegen hatte (Abb. 9: 1), also im Prinzip in keiner markanten oder auffallenden Lage. Über das Aussehen der hiesigen Landschaft zur Latènezeit kann verständlicherweise nur spekuliert werden (Wald?) und die erhaltenen Informationen über die Fundumstände haben leider beinahe keinen Wert. Nach Vocels Aufzeichnung, die zweifellos aus den Angaben des Studenten Hejbal hervor gegangen war, war das Depot angeblich beim Graben eines Brunnens gefunden worden. Dies erweckt zwar die Vorstellung einer Wasserquelle (Brunnen, Quelle), d. h. ein Versteckplatz für ein Depot *par excellence*, der Geistliche von Ptení Zdráhal allerdings, der genau wusste, wo der Fundort liegt (er hatte dort nachträglich einige Kleinigkeiten eingesammelt, die er Anfang Februar 1869 dem Museum des Königreiches Böhmen stiftete!), erwähnte etwas Derartiges in den Briefen an Vocol nicht ein Mal andeutungsweise. Noch dazu waren die Gegenstände Zdráhal zu Folge beim Ausgraben von Baumstümpfen gefunden worden, das an eine voran gegangene Waldrodung anschloss, und nicht beim Graben eines Brunnens (*Anonymus 1868–69b*, 309). Wenn wir gerade Zdráhals Angaben als glaubwürdig betrachten und zugleich die heutigen Erkenntnisse über die Arten von Plätzen berücksichtigen, an denen Depots gelagert waren, kann man feststellen, dass das Depot von Ptení nicht allzu sehr den gewöhnlichen Vorstellungen entspricht (vergl. *Kurz 1995*, 100–112; von *Nicolai 2014*). Die Außergewöhnlichkeit des Platzes, an dem es zum „Hinterlassen“ des Depots gekommen war, beruhte also offenbar

auf heute nicht mehr feststellbaren Umständen, falls wir freilich nicht bereits die Tatsache als solchen betrachten, dass er in der Landschaft außerhalb des besiedelten Gebiets liegt. Das Depot von Ptení musste in diesem Gebiet übrigens nicht vereinzelt gewesen sein (vergl. *Waldhauser 2006*, 309–311, Abb. 1). Die Auswahl des Platzes konnte etwa durch ein einziges zufälliges Ereignis vorbestimmt gewesen sein, ein konkretes unwiederholbares Ereignis, das keine archäologisch erfassbare Spur hinterlassen hat. Meiner Meinung nach ist es auf jeden Fall klar, dass der Sinn des Verbergens des Depots von Ptení in der Welt der ideologischen/religiösen Vorstellungen zu suchen ist.

Die mitteleuropäischen Parallelen zum Depot von Ptení – d. h. Depots von Amuletten aus der Spätlatènezeit – sind bisher selten. Wenn wir den kontrovers interpretierten Komplex aus Schwarzenbach außer Acht lassen (*Urban 1998*; von *Nicolai 2014*, 174, 312, Taf. XX: 168; vergl. kritisch *Čížmář 2002*, 218), bietet sich als beste Analogie aus Sicht der vertretenen Typen und der Anzahl der Gegenstände wohl das Depot aus dem slowakischen Oppidum Pohanská bei Plavecké Podhradie an (*Pieta 2010*, Abb. F 23). Im Gegensatz zum Depot von Ptení enthielt es freilich nicht nur weitere Amuletttypen (z. B. zoomorphe Anhänger), sondern auch Fibeln. Amulett-Depots waren offenbar auch die Funde aus Křižovany nad Dudváhom (*Bazovský 2014*), Michalovo vrch bei Kolačno (*Pieta 2008*, 308) und dem ungarischen Szárazd-Regöly (z. B. von *Hunyady 1942*, Taf. XXXVI: 4–13, XXXVII: 15, 20–23). Eine vom Umfang her wesentlich bescheidenere Parallele stammt neu aus dem ostböhmisches Lužany (*Mangel — Danielisová — Jílek 2013*, 104, Taf. 15: oben).

7. Schluss

Bei der ersten zusammenfassenden Bearbeitung des Depots von Ptení hatte Jiří Meduna fast zwanzig Gegenstände aus den Sammlungen des Nationalmuseums und des Mährischen Landesmuseums angesammelt (*Meduna 1969–70*) und in dieser Form trat das Depot in die europäische Literatur ein (vergl. z. B. *Kurz 1995*, 84; *Božič 1998*, Abb. 11–12). Seine zweite Bearbeitung aus der Feder Miloš Čížmář enthielt Informationen über 33 im Nationalmuseum, im Mährischen Landesmuseum und im Naturhistorischen Museum gelagerte Objekte, von denen 25 physisch zur Verfügung standen (*Čížmář 2002*).

Die neu identifizierten Archivquellen, deren Entdeckung eher Zufall und ein Zusammenspiel glücklicher Umstände war, haben freilich eine deutliche Erweiterung nicht nur der bisherigen Kenntnisse über die Zusammensetzung des Depots, sondern auch über dessen Schicksale direkt nach der Entdeckung ermöglicht. Nur dank dieser konnten 4 Artefakte identifiziert werden, die bis dahin in der Sammlung des Nationalmuseums unter den Funden aus Stradonice figuriert hatten. Zugleich war es auch möglich, ein vollständiges Typenspektrum der Gegenstände zu bestimmen, die den ursprünglichen Kern des Depots von Ptení gebildet hatten. Den gegenwärtigen Kenntnissen zu Folge kann man konstatieren, dass das Depot von Ptení mindestens 58 Artefakte enthalten hatte, von denen sich 29 physisch in Museumssammlungen befinden – rekapitulieren wir, dass mindestens 47 Gegenstände den im Herbst 1868 nach Prag transportierten und im Dezember desselben Jahres dem Besitzer der Herrschaft, Graf Moritz Saint-Genois d'Anneaucourt zurück gegebenen Kern des Depots gebildet hatten. Dieser beschenkte daraus anschließend das Museum des Königreiches Böhmen in Prag, das Franzens-Museum in Brno und das k. k. Münz- und Antikensabinet in Wien. Mindestens 9 Kleinfunde sammelte der Geistliche von Ptení Václav Zdráhal nachträglich am Fundort und 2 Gegenstände erlangte Jindřich Wankel für seine Privatsammlung.

Eine detaillierte Analyse der angesammelten Quellen ermöglichte eine fast vollkommene Rekonstruktion der Zusammensetzung des Depots zur Zeit des Funds. Freilich bleiben einige wesentliche Tatsachen zur Klärung. Wir kennen zum Beispiel nicht den genauen Platz, an dem es zu dem Fund gekommen war. Einige Ereignisse, die dem Heben des Depots folgten, bleiben nicht völlig aufgeklärt. Vergessen wir nicht, dass ein Teil der Objekte, deren Existenz durch zeitgenössische Schrift- oder Bildquellen nachgewiesen ist, noch fehlt. Ich denke, dass zumindest der Knotenanhänger (Abb. 3: 3), der dem Museum des Königreiches Böhmen ge-

stiftet worden war, früher oder später entweder unter den Funden aus dem Oppidum Stradonice identifiziert wird oder zwischen dem bislang unbearbeiteten Material im „dreizehnten Zimmer“ des Museumsdepositoriums auftaucht. Die guten zeitgenössischen Zeichnungen der Gegenstände aus dem verlorenen Teil des ursprünglichen Depotkerns geben Anlass zur Hoffnung, dass auch diese Artefakte in der Zukunft in irgendeiner Privat- oder Museumsammlung entdeckt werden könnten (vergl. ähnlicher Fall: *Schlapke 2008–09*). Auch aus diesen Gründen ist es offensichtlich, dass dieser Aufsatz entschieden nicht den gedachten Schlusspunkt darstellt, sondern nur einen weiteren Teilschritt auf dem Weg zum Verständnis des Depots von Ptení, zweifellos des bedeutendsten Depots der Latènezeit in Mähren und eines der beachtenswertesten Amulettdepots aus dem gesamten latènezeitlichen Europa (*Abb. 13–14*).

Exkurs: Bronzener Knotenring von Svárov

Die nachweisbare Verwechslung der Lokalität bei den vier Bronzeobjekten von Ptení in der archäologischen Sammlung des Nationalmuseums (*Abb. 10*) ist nicht vereinzelt und ist z. B. auch bei einem Artefakt nachweisbar, das mit dem Depot von Ptení indirekt zusammen hängt. Im Buch *Keltové ve střední Evropě [Die Kelten in Mitteleuropa]* hatte Jan Filip unter den Funden aus dem Oppidum Stradonice einen bronzenen Knotenring veröffentlicht (*Filip 1956*, Taf. CXXVII: 32), der unter dieser Lokalität in der Literatur bis heute figuriert (vergl. *Filip 1960*, Taf. XXXV: unten rechts; *Drda – Rybová 1998*, *Abb.* auf S. 161 unten rechts). Filip's Lokalisierung ging – ähnlich wie bei den vier Objekten aus dem Depot von Ptení (*Abb. 10*) – aus der Aufzeichnung in der damals gültigen Evidenz der archäologischen Museumssammlung hervor. Der Ring wurde nämlich erst an der Wende zu den 50er Jahren des 20. Jahrhunderts in der Standard-Reihe der Inventarnummern verzeichnet, und dies eben mit der Lokalität Stradonice. Nach der Aufzeichnung im Inventarbuch der archäologischen Sammlung stammt er angeblich aus der Sammlung Emanuel Štěpán Bergers, jedoch fehlt auch in diesem Fall, ähnlich wie bei den vier Artefakten von Ptení, im Inventarbuch der Verweis auf eine konkrete Erfassungsnummer aus Bergers Sammlung. Der Fundort und die Sammlungsherkunft, die im Museums-Inventarbuch angeführt werden, sind freilich falsch.

Gemeinsam mit dem Fundkomplex von Ptení aus der Sammlung des Museums des Königreiches Böhmen veröffentlichte Václav Schulz 1891 die Beschreibung eines bronzenen Knotenrings aus Svárov bei Unhošť und fügte eine schematische Zeichnung davon bei (*Schulz 1891*, /878/, Fig. 3; *Abb. 15: links*). Der Ring war dem Museum zwischen April und Juni 1889 von František Melichar gestiftet worden, einem Lehrer an der bürgerlichen Schule in Unhošť; angeblich war er bei Svárov gefunden worden (*Anonymus 1889*, 503). In das Zugangsbuch der prähistorischen Sammlung wurde er am 21. Juni 1889 eingetragen. Unter der Lokalität Svárov taucht er auch im sog. Pič-Inventarium der Bronzen in den 90er Jahren des 19. Jahrhunderts auf. Danach kam es aber augenscheinlich zu einer Verwechslung des Fundorts und der Fundherkunft. Die Identifizierung des Svárover Rings ist nur dank Schulz' veröffentlichter Beschreibung und schematischer Zeichnung möglich. Schulz hat ihn so beschrieben: „Massiver Bronzering ... mit einem kreisförmigen Durchschnitt von 7–8 mm und einem lichten Durchmesser von 16 mm, hat auf der Aussenseite 4 kugelförmige, nicht gleiche, 4–7 mm grosse Kügelchen angesetzt, welche im Centrum eines unregelmässig kreisförmigen, massiven Kranzes von 8–13 mm im lichten Durchmesser und etwa 2 mm Dicke und Breite stehen. Zwischen diesen Kränzen in regelmässigen Abständen finden sich vier Gruppen zu je drei Warzen ..., von denen die mittlere (im grössten Umfange des Ringes) etwas massiver ist, als die obere und untere. Alle haben die Form von plattgedrückten unregelmässigen Kügelchen. Die Patina ist graulich-grün; die Oberfläche an manchen Stellen, hauptsächlich innerhalb der Kränze, rauh.“ Ich denke, dass die Identifizierung des in der Literatur als Fund aus Stradonice erwähnten Rings mit dem Ring aus Svárov außer Zweifel steht (*Abb. 15: rechts*).

Deutsch von Bettina Židková

Literatura

Adámek, K. 1914:
Koupě sbírek Bergrových Museu král. Českého. Časopis Musea království Českého LXXXVIII, 57–64.

Alekseeva, E. M. 1975:
Antičnyje busy severnovo Pričernomorja. Moskva.

Anonymus 1868–69a:
Schůze archaeologického sboru Musea království Českého. Památky archaeologické a místopisné 8, 236–237.

Anonymus 1868–69b:
Schůze archaeologického sboru Musea království Českého. Památky archaeologické a místopisné 8, 309–311.

Anonymus 1868–69c:
Schůze archaeologického sboru Musea království Českého. Památky archaeologické a místopisné 8, 390–391.

Anonymus 1869a:
Zpráva o Museu království Českého od 1. prosince 1868 do konce února 1869. Časopis Musea království Českého XLIII, 107–111.

Anonymus 1869b:
Zpráva o Museu království Českého od 1. března 1869 do konce května 1869. Časopis Musea království Českého XLIII, 205–208.

Anonymus 1869c:
Personal-Notiz. Mittheilungen der Kaiserlich-Königlichen, Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn, 203.

Anonymus 1870a:
Vermehrung der Sammlungen des städtischen Museum Carolino-Augusteum im Jahre 1869. In: Jahres-Bericht des städtischen Museum Carolino-Augusteum zu Salzburg für 1869. Salzburg, 15–30.

Anonymus 1870b:
Vermehrung der Sammlungen des Museum Francisco-Carolinum im Jahre 1869. In: Neunundzwanzigster Bericht über das Museum Francisco-Carolinum. Linz, XV–XXXII.

Anonymus 1870c:
Die Erwerbungen des k. k. Münz- und Antikencabinetts im Jahre 1869. Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale XV, XXXV–XXXVII.

Anonymus 1889:
Zpráva o Museu království Českého od 1. dubna do 30. září 1889. Časopis Musea království Českého LXIII, 498–505.

Anonymus 2001:
Amulette gauloise des env. de Saintes. Instrumentum n° 13, 10.

Bagley, J. M. 2009:
Ein Schuh ist ein Schuh ist ein Schuh? Überlegungen zur Interpretierbarkeit späthallstatt- und frühlatènezeitlicher Schuhdarstellungen nördlich der Alpen. In: Bagley, J. M. — Eggl, Ch. — Neumann, D. — Schefzik, M. /hrsg./: Alpen, Kult und Eisenzeit. Festschrift für Amei Lang zum 65. Geburtstag. Internationale Archäologie. Studia honoraria – Band 30. Rahden/Westf., 221–235.

Bagley, J. M. 2013:
Potnia Theron: transalpine Kontakte im Spiegel der Kunst der frühen Latènezeit. Archäologisches Korrespondenzblatt 43, 59–78.

Balke, B. 1999:
Unikatowa bransoleta znad Mogielanki. In: Andrzejowski, J. /ed./: COMHLAN. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin. Warszawa, 61–79.

Bazovský, I. 2014:

Bronzové predmety z Križovian nad Dudváhom (okr. Trnava, JZ Slovensko). In: Čižmářová, J. — Venclová, N. — Březinová, G. /eds./: Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno, 615–620.

Beer, R. 2002:

Fundchronik für das Jahr 1999. Markt-Schützing (Lkr. Altötting). Bayerische Vorgeschichtsblätter – Beiheft 15. München, 126.

Behrens, G. 1927:

Bodenurkunde aus Rheinhessen. I. Die vorrömische Zeit. Mainz.

Beilke-Voigt, I. 1998:

Frühgeschichtliche Miniaturobjekte mit Amulettcharakter zwischen Britischen Inseln und Schwarzem Meer. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie – Band 51. Bonn.

Bollacher, Ch. 2009:

Die keltische Viereckschanze auf der >Klinge< bei Riedlingen. Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg – Heft 88. Stuttgart.

Božič, D. 1998:

Neues über die Kontakte längs der Bernsteinstraße während der Spätlatènezeit. Arheološki vestnik 49, 141–156.

Božič, D. 2008:

Late La Tène-Roman cemetery in Novo Mesto. Ljubljanska cesta and Okrajno glavarstvo. Katalogi in monografiji 39. Ljubljana.

Božič, D. 2010:

Zum Panzergrab von Stična und der Verlässlichkeit der Grabzusammenhänge in der Sammlung Mecklenburg. Acta Praehistorica et Archaeologica 42, 155–172.

Calvi, M. C. 2005:

Le ambre romane di Aquileia. Pubblicazioni dell'associazione nazionale per Aquileia 10. Aquileia.

Casini, S. 1994:

Gli amuleti nella cultura di Golasecca tra il V ed il IV sec. a. C. Notizie Archeologiche Bergomensi 2, 187–197.

Celtes 2006:

Celtes. Belges, Boïens, Rèmes, Volques... Mariemont.

Czarnecka, K. 2007:

Oblin. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Südmasowien. Monumenta Archaeologica Barbarica – tomus XIII. Warszawa.

Čermák, K. 1908–09:

Naleziště pravěkých bronzů a jich tvary na Čáslavsku. Památky archeologické a místopisné 23, 439–446.

Červinka, I. L. 1902:

Morava za pravěku. Brno.

Čižmář, I. 2008:

Zázemí keltského oppida Staré Hradisko. Nepublikovaná magisterská práce uložena v Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Čižmář, M. 2002:

Laténský depot ze Ptení. K poznání kontaktů našeho území s jihem. Památky archeologické 93, 194–225.

Čižmář, M. 2005:

Nové doklady jižních vlivů v době laténské na Moravě. In: Studeníková, E. /red./: Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji. Zborník referátov z konferencie z 9. novembra 2004 v Bratislave. Studia Archaeologica et Medievalia – tomus VII. Bratislava, 99–105.

Čižmář, M. 2008a:

Latènezeitliche bronzene Hand- und Fußanhänger aus Mähren. Archäologisches Korrespondenzblatt 38, 81–85.

Čižmář, M. 2008b:

Příspěvek k otázce spojnice mezi Čechami a Saskem v době železné. In: Černá, E. — Kuljavceva Hlavová, J. /eds./: Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 2003–2007. Sborník k životnímu jubileu Zdeňka Smrže. Most, 229–239.

Čižmář, M. 2012:

Nález drobné lidské a zvířecí plastiky z Moravy. In: Březinová, G. — Varsík, V. /eds./: Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes – tomus XIV. Nitra, 145–173.

Čižmář, M. — Čižmářová, J. — Kejzlar, M. 2011:

Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2010. Přehled výzkumů 52/2, 86–95.

Čižmář, M. — Salaš, M. 2009:

Nové hradiště v Moravské bráně. Archeologické rozhledy 61, 63–76.

Čižmářová, H. 2014:

Ein Beitrag zu neuen Funden latènezeitlicher gegliederter Rädchen in Mähren. In: Čižmářová, J. — Venclová, N. — Březinová, G. /eds./: Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno, 655–666.

Čižmářová, J. 1996:

Bernstein auf dem keltischen Oppidum Staré Hradisko in Mähren. Arheološki vestnik 47, 173–182.

Čižmářová, J. 2004:

Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku. Praha.

Dannheimer, H. 1975:

Zu zwei älteren keltischen Fundstücken aus der Münchner Schotterebene. Archäologisches Korrespondenzblatt 5, 59–67.

Debord, J. 1989:

Les rouelles de Villeneuve-Saint-Germain (Aisne). Bulletin de la Société Archéologique Champenoise 82/n° 4, 25–31.

Déchelette, J. 1914:

Manuel d'archéologie préhistorique celtique et gallo-romaine II. Troisième partie. Second âge du fer ou époque de La Tène. Paris.

Dębiec, M. — Karwowski, M. 2014:

Celtic Knotenringe from Staré Hradisko. In: Čižmářová, J. — Venclová, N. — Březinová, G. /eds./: Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno, 667–680.

Drda, P. — Rybová, A. 1998:

Keltové a Čechy. Praha.

Echt, R. 1999:

Das Fürstinnengrab von Reinheim. Studien zur Kulturgeschichte der Früh-La-Tène-Zeit. Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde – Band 69. Bonn.

van Endert, D. 1991:

Die Bronzefunde aus dem Oppidum von Manching. Kommentierter Katalog. Die Ausgrabungen in Manching – Band 13. Stuttgart.

Fauduet, I. 1992:

Musée d'Évreux. Collections archéologiques bronzes gallo-romaines. Instrumentum. Évreux.

Fellenberg, E. von 1891:

Neue Funde aus Zihlkanal, namentlich einen Bronzering mit Knöpfen und Thierfiguren, Zeitschrift für Ethnologie 23, /329–/333/.

Feugère, M. 1994:

Les fouilles du Parking de la Mairie de Besançon (Doubs) (1989–1990). Petits objets des niveaux laténiens. In: Jud, P. /Hrsg./: Die spätkeltische Zeit am südlichen Oberrhein. Kolloquium Basel, 17./18. Oktober 1991. Basel, 146–155.

- Feugère, M. 1998:*
Amulettes en forme de pied. *Instrumentum* n° 8, 23.
- Filip, J. 1956:*
Keltové ve střední Evropě. Praha.
- Filip, J. 1960:*
Keltská civilizace a její dědictví. Praha.
- Fitz, G. 1981–82:*
Zwei figural verzierte keltische Anhänger. *Römisches Österreich – Jahresschrift der Österreichischen Gesellschaft für Archäologie* 9–10, 55–58.
- Flinders Petrie, W. M. 1914:*
Amulets. Warminster.
- Gamper, P. 2006:*
Die latènezeitliche Besiedlung am Ganglegg in Südtirol. *Neue Forschungen zur Fritzens-Sanzeno Kultur. Internationale Archäologie – Band 91. Rahden/Westf.*
- Gerlach, S. 2002:*
Töpferöfen in einer jüngerlatènezeitlichen Siedlung bei Brendlorenzen, Stadt Bad Neustadt a. d. Saale, Landkreis Rhön-Grabfeld, Unterfranken. *Das archäologische Jahr in Bayern* 2001, 65–68.
- Gleirscher, P. 2014:*
Ein ältereisenzeitliches Gehänge aus Frojach bei Rosegg (Kärnten). Zur Entwicklung anthropomorpher Gehänge beidseits der Alpen von der Spätbronzezeit bis in die jüngere Eisenzeit. *Arheološki vestnik* 65, 79–100.
- Glodariu, I. 1984:*
„Brăţările“ cu nodozităţi latène tirzii in Dacia. *Acta Musei Napocensis* XXI, 63–80.
- Glogović, D. — Menđušić, M. 2007:*
O nalazima staklenih zrnaca tipa *Adria* na južnoliburnskom području. *Situla* 44, 789–796.
- Gomez de Soto, J. 2014:*
De l'anneau en bronze à têtes de béliers de Chermignac (Charente-Maritime) et des quelques pièces de Harnais. La Tène finale de Gaule de l'Ouest. In: Gosden, Ch. — Crawford, S. — Ulmschneider, K. /eds./: *Celtic art in Europe: making connections. Essays in honour of Vincent Megaw on his 80th birthday.* Oxford – Philadelphia, 196–205.
- Grasselt, T. 1994:*
Die Siedlungsfunde der vorrömischen Eisenzeit von der Widerstatt bei Jüchsen in Südthüringen. *Weimarer Monographie zur Ur- und Frühgeschichte – Band 31.* Stuttgart.
- Graue, J. 1974:*
Die Gräberfelder von Ornavasso. Eine Studie zur Chronologie der späten Latène- und frühen Kaiserzeit. *Hamburger Beiträge zur Archäologie – Beiheft 1.* Hamburg.
- Gross, K. 1995:*
Menschenhand und Gotteshand in Antike und Christentum. Stuttgart.
- Gruber, H. 2007:*
Die latènezeitliche Siedlung von Neubau bei Linz. Die Ausgrabungen des Bundesdenkmalamtes 2005–2006. In: Chvojka, O. — Krajíc, R. /eds./: *Archeologie na pomezí. Sborník příspěvků ze semináře České Budějovice, 8. 11. 2007.* Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 4. České Budějovice, 175–186.
- Guggisberg, M. — Stöllner, T. 1996:*
Ein „Herr der Tiere“ im südlichen Ostalpenraum? Bemerkungen zur frühlatènezeitlichen Stellung einiger Neufunde aus dem Führholz bei Völkermarkt/Kärnten. In: Stöllner, T. /Hrsg./: *Europa celtica. Untersuchungen zur Hallstatt- und Latènekultur. Veröffentlichungen des Vorgeschichtlichen Seminars Marburg – Sonderband 10.* Espelkamp, 117–152.
- Haevernick, T. E. 1960:*
Die Glasarmringe und Ringperlen der Mittel- und Spätlatènezeit auf dem europäischen Festland. Bonn.
- Haffner, A. 1989:*
Das Gräberfeld von Wederath-Belginum vom 4. Jahrhundert vor bis zum 4. Jahrhundert nach Christi Geburt. In: *Gräber – Spiegel des Lebens. Zum Totenbrauchtum der Kelten und Römer am Beispiel des Treverer-Gräberfeldes Wederath-Belginum.* Mainz am Rhein, 37–128.
- Haffner, A. 1995:*
Allgemeine Übersicht. In: Haffner, A. /ed./: *Heiligtümer und Opferkulte der Kelten.* Stuttgart, 9–42.
- Hauer, F. von 1889:*
Jahresbericht für 1888. *Annalen des k. k. naturhistorischen Hofmuseums* IV, 1–78.
- Hebert, B. 2009:*
Wege und Wälle und Neuigkeiten aus der Steiermark (mit Beiträgen von Andreas Bernhard, Jörg Fürnholzer und Maria Windholz-Konrad). In: Tiefengraber, G. — Kavur, B. — Gaspari, A. /eds./: *Keltske študije II. Papers in honours of Mitja Guštin. Protohistoire européenne* 11. Montagnac, 305–313.
- Hild, A. 1933:*
Grabungsbefund und Kleinfunde. In: *Vor- und Frühgeschichtliche Funde von Gutenberg-Balzers 1932/33, Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein* 33, 13–26.
- Hlava, M. 2009:*
„Amulety“ z oppida Třisov (okr. Český Krumlov). *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 22, 115–123.
- Hlava, M. 2010:*
Poznámky k některým laténským hrobům a tzv. nálezům hrobového charakteru z Prahy – III. *Archeologie ve středních Čechách* 14, 741–757.
- Hlava, M. 2011:*
Addenda k tzv. duchcovskému depotu. *Archeologie ve středních Čechách* 15, 419–430.
- Hlava, M. 2014:*
O třech virtuálních nalezištích z období plochých laténských pohřebišť v Čechách (a nejen o nich). *Archeologie ve středních Čechách* 18, 251–258.
- Hoernes, M. 1894:*
La Tène-Ringe mit Knöpfen und Thierköpfen. *Archiv für Anthropologie* XXI, 73–75.
- Hundt, H. J. 1935:*
Spätlatèneimport in Grabfunden von Neu Plötzin, Mark Brandenburg. *Germania* 19, 239–248.
- Hunyady, I. von 1942:*
Die Kelten im Karpatenbecken. *Tafelband.* Budapest.
- Jacobi, G. 1974:*
Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching. Die Ausgrabungen in Manching – Band 5. Wiesbaden.
- Jenny, S. 1869:*
Jahresbericht des Ausschusses an die P. T. Mitglieder. In: *Elfter Rechenschaftsbericht, erstattet vom Ausschusse des Vorarlberger Museums-Vereins in Bregenz, über den elften Vereins-Jahrgang 1868/69.* Bregenz, 3–9.
- Karwowski, M. 2004:*
Latènezeitlicher Glasringschmuck aus Ostösterreich. *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission – Band 55.* Wien.
- Karwowski, M. 2009:*
A Celtic Hilltop Settlement on Oberleiserberg in Lower Austria. *Światowit – Supplement Series B. Barbaricum – tom 8.* Warszawa, 115–131.

Knez, T. 1966:

Latenske najdbe iz Novega Mesta. Arheološki vestnik 17, 391–407.

Kohlert-Németh, M. 1988:

Römische Bronzen I aus Nida-Heddernheim. Götter und Dämonen. Auswahlkatalog. Archäologische Reihe – Band 11. Frankfurt am Main.

Kolník, T. 1991:

Zu den ersten Römern und Germanen an der mittleren Donau im Zusammenhang mit den geplanten römischen Angriffen gegen Marbod 6 n. Chr. In: Aßkamp, R. — Berke, S. /red./: Die römische Okkupation nördlich der Alpen zur Zeit des Augustus. Kolloquium Bergkamen 1989. Vorträge. Bodenaltertümer Westfalens 26. Münster, 71–84.

Kossack, G. 1954:

Studien zum Symbolgut der Urnenfelder- und Hallstattzeit Mitteleuropas. Römisch-Germanische Forschungen – Band 20. Berlin.

Kostrzewski, J. 1961:

Elementy celtyckie w kulturze gocko-gepidzkiej. Archeologia Polski 6, 103–109.

Kovač, D. — Košćević, R. 2003:

Falosom protiv uroka. Arheološka zbirka Dr. Damir Kovač. Zagreb.

Krauß, D. 2000:

Die Genese eines gallo-römischen Heiligtums im Zentrum eines aufgelassenen *oppidums*. Befunde und Funde religiösen Charakters aus Wallendorf. In: Haffner, A. — Schnurbein, S. von /eds./: Kelten, Germanen, Römer im Mittelgebirgsraum zwischen Luxemburg und Thüringen. Akten des Internationalen Kolloquiums zum DFG-Schwerpunktprogramm „Romanisierung“ in Trier vom 28. bis 30. September 1998. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte – Band 5. Bonn, 383–396.

Kruta, V. — Lička, M. /eds./ 2004:

Celti di Boemia e di Moravia. Varese.

Kunter, K. 1995:

Glasperlen der vorrömischen Eisenzeit IV nach Unterlagen von Th. E. Haevernick (†). Schichtaugenperlen. Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte – Band 18. Espelkamp.

Kurz, G. 1995:

Keltische Hort- und Gewässerfunde in Mitteleuropa. Deponierungen der Latènezeit. Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg – Band 72. Stuttgart.

Kvetánová, I. 2006:

Noricko-panónske súčasti odevu v germánských hroboch zo severnej časti stredného Podunajska. In: Droberjar, E. — Lutovský, M. /eds./: Archeologie barbarů 2005. Praha, 379–404.

Lauber, J. 2012:

Kommentierter Katalog zu den Kleinfunden (ohne Münzen) von der Halbinsel Schwaben in Altenburg, Gemeinde Jestetten, Krs. Waldshut. Fundberichte aus Baden-Württemberg 32, 717–803.

Lerner-de Wilde, M. 2008:

Wirbel verwirbeln, Greifen begreifen – eine Ornamentstudie. In: Verse, F. — Knoche, B. — Graefe, J. — Hohlbein, M. — Schierhold, K. — Siemann, C. — Uckelmann, M. — Woltermann, G. /hrsg./: Durch die Zeiten... Festschrift für Albrecht Jockenhövel zum 65. Geburtstag. Internationale Archäologie. Studia honoraria – Band 28. Rahden/Westf., 349–371.

Lennartz, A. 2009:

Tradition und Wandel paganer Amulettbräuche in Mitteleuropa zwischen Antike und Frühen Mittelalter. In: Freeden, U. von — Friesinger, H. — Wamers, E. /hrsg./: Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahr-

tausend n. Chr. in Mittel- und Nordeuropa. Akten des 59. Internationalen Sachsensymposiums und der Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im Mitteldonauraum. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte – Band 12. Bonn, 253–260.

Leube, A. 1975:

Die römische Kaiserzeit im Oder-Spree-Gebiet. Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam – Band 9. Berlin.

Lobjois, G. — Ancien, A.-M. 1978:

Un moule à rouelles gaulois trouvé à Variscourt (02190). Revue Archéologique de l'Oise n° 12, 3–6.

Maier, F. 2004:

Die Dreizahl in Mythos, Kult und Ornamentwelt der Kelten. Ein Versuch. Germania 82, 381–396.

Mangel, T. — Danielisová, A. — Jílek, J. 2013:

Keltové ve východních Čechách. Hradec Králové – Nasavrky – Pardubice.

Mangel, T. — Jílek, J. 2011:

Drobné laténské nálezy z východních Čech I. Archeologie východních Čech 1, 81–90.

Mantel, É. — Devillers, S. 1997:

Le monde des petits objets: Catalogue raisonné. In: Mantel, É. /dir./: Le sanctuaire de Fesques „Le Mont du Val aux Moines“ Seine Maritime. Nord-Ouest Archéologie n° 8. Buch-sur-Mer, 259–275.

Martin, M. 1978:

Römische Bronze gießerei in Augst BL. Archäologie der Schweiz 1, 112–120.

Mašek, P. 2010:

Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl II. N-Ž. Praha.

Meduna, J. 1961:

Staré Hradisko. Katalog der Funde im Museum der Stadt Boskovic. Fontes Archaeologiae Moravicae – tomus II. Brno.

Meduna, J. 1969–70:

Laténský depot ze Ptení (o. Prostějov). Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 4, 47–59.

Meduna, J. 1970:

Staré Hradisko II. Katalog der Funde aus den Museen in Brno /Brünn/. Praha /Prag/. Olomouc. Plumlov und Prostějov. Fontes Archaeologiae Moravicae – tomus V. Brno.

Meduna, J. 1996:

Das Depot von Ptení (Kr. Prostějov) und die Handelsbeziehungen Mährens während der Spätlatènezeit. In: Woźniak, Z. /ed./: Kontakte längs der Bernsteinstraße (zwischen Caput Adriae und den Ostseegebieten) in der Zeit um Christi Geburt. Kraków, 97–115.

Měchurová, Z. 1992:

Archeologické nálezy z Moravy ve sbírkách prehistorického oddělení Přírodovědeckého muzea ve Vídni. Zprávy České archeologické společnosti při ČSAV – Supplément 13. Praha.

Menke, M. 1974:

„Rätische“ Siedlungen und Bestattungsplätze der frühromischen Kaiserzeit im Voralpenrand. In: Kossack, G. — Ulbert, G. /hrsg./: Studien zur vor- und frühgeschichtlichen Archäologie. Festschrift für Joachim Werner zum 65. Geburtstag. München, 141–159.

Menzel, H. 1986:

Die römischen Bronzen aus Deutschland III. Bonn. Mainz am Rhein.

Miron, A. 1989:

Toilettebestecke mit Scharnierkonstruktion. Archaeologia Moesellana 1, 41–65.

Miske, K. von 1908:

Die prähistorische Ansiedelung Velem St. Vid. I. Band. Beschreibung der Raubbaufunde. Wien.

Moscalu, E. 1990:

Piese de podoabă din mediul traco-getic și scitic. Inele și brățări ornamentate cu butoni. Arheologia Moldovei XIII, 149–154.

Nagy, P. 2012:

Castaneda GR. Die Eisenzeit im Misox. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie – Band 218. Bonn.

Nicolai, C. von 2014:

Sichtbare und unsichtbare Grenzen. Deponierungen an eisenzeitlichen Befestigungen in Mittel- und Westeuropa. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie – Band 247. Bonn.

Pauli, L. 1975:

Keltischer Volksglaube. Amulette und Sonderbestattungen am Dürrnberg bei Hallein und im eisenzeitlichen Mitteleuropa. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte – Band 28. München.

Piř, J. L. 1903:

Starožitnosti země České. Díl II. Čechy na úsvitě dějin. Svazek 2. Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum. Praha.

Pierrevelcin, G. 2009:

Ke studiu dálkových kontaktů v pozdní době laténské. Archeologické rozhledy 61, 223–253.

Pieta, K. 2008:

Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Archaeologica Slovaca Fontes. Studia – tomus XI. Nitra.

Pieta, K. 2010:

Die keltische Besiedlung der Slowakei. Jüngere Latènezeit. Archaeologica Slovaca Fontes. Studia – tomus XII. Nitra.

Pieta, K. 2014:

Rituelle Beile aus dem Frühlatène-Burgwall in Horné Orešany. In: Čiznářová, J. — Venclová, N. — Březinová, G. /eds./: Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno, 717–725.

Pietsch, M. 2002:

Eine neue spätkeltische Höhensiedlung bei Leonberg, Gemeinde Marktl, Landkreis Altötting, Oberbayern. Das archäologische Jahr in Bayern 2001, 72–75.

Piette, J. 1981:

Le fanum de la Villeneuve-au-Châtelot (Aube). État des recherches en 1979. In: L'âge du fer en France septentrionale. Mémoires de la Société archéologique champenoise – Tome 2. Supplément au bulletin n° 1, 367–375.

Pichlerová, M. 1981:

Gerulata-Rusovce. Rímske pohrebisko II. Bratislava.

Pinsker, B. 2008:

Zur Dreizahl in den Gräbern aus Fürstengrabhügel 1 vom Glauberg. In: Pinsker, B. — Zeeb, A. /red./: Der Glauberg in keltischer Zeit. Zum neuesten Stand der Forschung. Öffentliches Symposium 14.–16. September 2006 Darmstadt. Wiesbaden, 57–82.

Rapin, A. 1986:

Le mobilier en fer du sanctuaire de Digeon. Revue Archéologique de Picardie, n° 3–4, 115–117.

Reinecke, P. 1911:

Funde vom Ende der La Tènezeit aus Wohnstätten bei Karlstein unweit Reichenhall, Oberbayern. Altertümer unserer heidnischen Vorzeit 5, 364–369.

Reitinger, J. 1966:

Die latènezeitlichen Funde des Braunauer Heimathauses. Ein Beitrag zur Kenntnis der latènezeitlichen Bronze- und Eisenketten. Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines 111, 165–236.

Rettenbeck, L. 1955:

Die Feige. München.

Roik, J. — Makowski, M. 2011:

Sága rodu Saint-Genois d'Anneaucourt – pánů na Jaworzu. Jaworze.

Rybová, A. — Drda, P. 1994:

Hradiště by Stradonice. Rebirth of a Celtic oppidum. Praha.

Rzehak, A. 1899:

Ueber einige merkwürdige, vor- und frühgeschichtliche Altertümer Mährens. Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 3, 384–419.

Rzehak, A. 1913:

Die jüngere vorrömische Eisenzeit (Latènezeit) in Mähren. Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 17, 289–326.

Schach-Dörges, H. 1970:

Die Bodenfunde des 3. bis 6. Jahrhunderts nach Chr. zwischen unterer Elbe und Oder. Offa-Bücher – Band 23. Neumünster.

Schlapke, M. 2008–09:

Zwei keltische Münzen als Altfunde vom Dolmar – ein Beitrag zur Gruppe der stark barbarisierten Athena-Nike-Nachahmungen. Alt-Thüringen 41, 270–284.

Schmid, W. 1910:

Archäologischer Bericht aus Krain. Jahrbuch für Altertumskunde 4, 90a–110b.

Schmitz, W. 1993:

„Alles Unheil halte fern!“ Zu einigen Gußformen für Amulette aus römischer Zeit. Bonner Jahrbücher 193, 45–68.

Schönfelder, M. 2002:

Das spätkeltische Wagengrab von Boé. Studien zu Wagen und Wagengräbern der jüngeren Latènezeit. Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums – Band 54. Mainz.

Schránil, J. 1928:

Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Mit einem Einleitungskapitel über die ältere Steinzeit von Hugo Obermaier. Berlin – Leipzig.

Schulz, W. (V.) 1891:

Bronzeringe mit angesetzten Warzen in den Sammlungen des Prager Museums. Zeitschrift für Ethnologie 23, /877/–/880/.

Schußmann, M. 2008:

Die Latènezeit im südlichen Mittelfranken. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie – Band 161. Bonn.

Sievers, S. 1992:

Die Kleinfunde. In: Maier, F. — Geilenbrügge, U. — Hahn, E. — Köhler, H.-J. — Sievers, S.: Ergebnisse der Ausgrabungen 1984–1987 in Manching. Mit Beiträgen von Norbert Nieszery, Thomas Hilgart und Ingo Stork, Heinrich Thiemeyer, Ralf Schramedei und Karl Brunnacker sowie Hansjörg Küster. Die Ausgrabungen in Manching – Band 15. Stuttgart, 137–213.

Sievers, S. 1998:

Vorbericht über die Ausgrabungen 1996–1997 im Oppidum von Manching. In Zusammenarbeit mit Rupert Gebhard, Erwin Hahn, Hansjörg Küster, Matthias Leicht, Henriette Manhart, Martin Trape und Bernward Ziegau. Germania 76, 619–672.

Sievers, S. 2003:

Manching – Die Keltenstadt. Führer zu archäologischen Denkmälern in Bayern. Oberbayern – Band 3. Stuttgart.

Sklenář, K. 1981:

Jan Erazim Vocel. Zakladatel české archeologie. Praha.

Sklenář, K. 1984:

Vznik prehistorického oddělení Národního muzea v roce 1893. Časopis Národního muzea – řada historická CLIII, 128–145.

- Sklenář, K. 2015:*
Stradonice před „Stradonicemi“ Josefa Ladislava Píče. *Archeologie ve středních Čechách* 19, 7–82.
- Sklenář, K. — Běličová, M. 1994:*
SNM – Archeologický sbor. Nepublikovaný inventář archivního fondu uložený v Archivu Národního muzea.
- Skutil, J. 1941:*
Šemberovy kartografické záznamy o pravěkých nálezech moravských. *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci – oddíl duchovnědný* 54, 119–120.
- Spehr, R. 2005:*
Rituell verbogene Waffen von der Steinsburg. *Alt-Thüringen* 38, 67–99.
- Stare, V. 1973:*
Prazgodovina Šmarjete. Katalogi in monografije 10. Ljubljana.
- Stork, I. 2007:*
Die spätkeltische Siedlung von Breisach-Hochstetten. *Fundberichte aus Baden-Württemberg – Band 102*. Stuttgart.
- Szabó, M. 2012:*
Radmotiv. In: Sievers, S. — Urban, O. H. — Ramsel, P. C. /Hrsg./: *Lexikon zur keltischen Archäologie. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission, Lexika und Fachwörterbücher – Band 73*. Wien, 1553–1554.
- Szombathy, J. 1891:*
Bronzeringe mit Knöpfen und Thierköpfen aus Böhmen und Ungarn. *Zeitschrift für Ethnologie* 23, /814/–/817/.
- Šimek, E. 1958:*
Poslední Keltové na Moravě. Brno.
- Tappert, C. 1998:*
Ein keltischer Widderkopfring aus Straubing und verwandte Tierprotomringe. *Jahresbericht des Historischen Vereines für Straubing und Umgebung* 100/1, 173–217.
- Teßmann, B. 2007:*
Körbchenanhänger im Süden – Göritzer Bommeln im Norden. Eine vergleichende Studie zu einem spätrepublikanischen Anhängertyp. *Situla* 44, 667–694.
- Thoma, M. 2006:*
Die spätkeltische Besiedlung des Martberges bei Pommern an der Mosel, Kr. Cochem-Zell. *Vorbericht zur Ausgrabung 2005*. In: Wagner, H.-H. /hrsg./: *Berichte zur Archäologie an Mittelrhein und Mosel* 11. Koblenz, 77–91.
- Trapp, M. 1869:*
Ein Fund zu Pten in Mähren. *Mittheilungen der Kaiserlich-Königlichen, Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn*, 390.
- Trapp, M. 1870:*
Bericht über das unter der Verwaltung der k. k. mähr.-schles. Ackerbaugesellschaft stehende Franzens-Museum für das Jahr 1869. *Mittheilungen der Kaiserlich-Königlichen, Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn*, 60–64.
- Trávníček, D. 1955:*
Alois Vojtěch Šembera a jeho činnost v oboru geografie. *Lidé a země* IV, 163–165.
- Urban, O. H. 1998:*
Ein keltisches Bronzedepot mit Amulettring aus Schwarzenbach bei Wiener Neustadt. In: Tuczay, Ch. — Hirhager, U. — Lichtblau, K. /hrsg./: *Ir sult sprechen willekomen. Grenzlose Mediävistik. Festschrift für Helmut Birkhan zum 60. Geburtstag*. Bern – Berlin – Frankfurt a. M. – New York – Paris – Wien, 798–807.
- Valentová, J. — Šumberová, R. 2009:*
Drobná bronzová plastika vodního ptáka a další importy na sídlišti starší doby římské ve Svatém Mikuláši (okr. Kutná Hora). *Archeologie ve středních Čechách* 13, 331–344.
- Varsik, V. 2011:*
Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. *Sídliská z doby rímskej v Bratislave-Trnávke a okolí. Archaeologica Slovaca Monographiae. Fontes – tomus XVIII*. Nitra.
- Venclová, N. 1990:*
Prehistoric glass in Bohemia. Praha.
- Virchow, R. 1891:*
Geknüpften und mit Thierfiguren besetzten Ringen. *Zeitschrift für Ethnologie* 23, /490/–/493/.
- Vonkilch, A. 2013:*
Keltische Trance – Schamanismus in der eisenzeitlichen Keltiké? Diskurs und empirische Ergebnisse. In: Karl, R. — Leskovar, J. /Hrsg./: *Interpretierte Eisenzeiten. Fallstudien, Methoden, Theorie. Tagungsbeiträge der 5. Linzer Gespräche zur interpretativen Eisenzeitarchäologie. Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich – Folge 37*. Linz, 223–232.
- Waldhauser, J. 2001:*
Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha.
- Waldhauser, J. 2006:*
Nezákonné užití detektorů kovů na jednom příkladu z laténu: bilance a perspektivy. *Archeologické rozhledy* 58, 309–313.
- Warneke, T. F. 1999:*
Hallstatt- und frühlatènezeitlicher Anhängerschmuck. *Studien zu Metallanhängern des 8.–5. Jahrhunderts v. Chr. zwischen Main und Po. Internationale Archäologie – Band 50*. Rahden/Westf.
- Weber, F. 1906:*
Ausgrabungen und Funde in Oberbayern im Jahre 1906. *Altbayerische Monatsschrift* 6, 125–134.
- Wendling, W. 2002:*
Fundchronik für das Jahr 1999. Hofkirchen-Edlham (Lkr. Passau). *Bayerische Vorgeschichtsblätter – Beiheft 15*. München, 34, 125.
- Zampieri, G. (a cura di) 1997:*
„Gioielli“ del Museo Archeologico di Padova: vetri, bronzi, metalli preziosi, ambre e gemme. Padova.
- Ziemlińska-Odojowa, W. 1999:*
Niedanowo. Ein Gräberfeld der Przeworsk- und Wielbark-Kultur in Nordmasowien. *Monumenta Archaeologica Barbarica – Tomus VII*. Kraków.